

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1922.

Andra kammaren.

Nr 24.

Fredagen den 31 mars.

Kl. 3 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid:

till statsutskottet motionen nr 268 av herrar *Wagnsson* och *Hage*;

till bevillningsutskottet motionen nr 269 av herr *Nylander*;

till bankoutskottet motionerna:

nr 270, av herr *Laurén m. fl.*; och

nr 271, av herr *Johanson* i Huskvarna *m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 272, av herr *Norman m. fl.*; och

nr 273, av herr *Johanson* i Hörninge *m. fl.*; samt

till bevillningsutskottet motionen nr 274 av herr *Lorichs*.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtande nr 25, bankoutskottets utlåtanden nr 21, 22 och 26, andra lagutskottets utlåtande nr 9, andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 4—6 samt andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 4.

Avgåvos följande motioner, nämligen av

herr *Olofsson* i Digernäs, nr 275, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 199, med förslag till förordning om automobils katt m. m.;

herr *Andersson* i Rasjön m. fl., nr 276, i anledning av samma proposition;

herr *Lithander*, nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, med förslag till förordning angående förbud under viss tid om införsel till och försäljning inom riket av öl;

herr *Silfverschiöld* m. fl., nr 278, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående omorganisation av hushållningssällskapen;

herrar *Rehn* och *Wiklund*, nr 279, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 224, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 angående stämpelavgiften m. m.; och

herr *Kinmanson*, nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, angående dels vissa ändringar i avlöningsreglementet den 22 juni 1921 för befattningshavare vid statsdepartement och vissa andra verk, tillhörande den civila statsförvaltningen, dels ock ändrade bestämmelser angående ålderstillägg för civila befattningshavare i statens tjänst.

Dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i Djurgårdskassan till säkerställande under år 1923 av Ulriksdals kungsgårds förvaltning och drift;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av återbetalningsskyldigheten av till indelt manskap vid armén oriktigt utbetald krigstidshjälp;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för avhjälpande av vissa stormskador inom Älvsborgs fästning och Nya Varvet;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av medel, anvisade till förändring av undervattenssidotuberna å vissa pansarbåtar; och

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade tjänstledighetsavdrag för viss militär personal;

från första sammansatta stats- och andra lagutskottet:

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för värnpliktiga av 1922 års klass m. m.; och

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1921 års klass; samt

från bankoutskottet:

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall inställa tillämpningen av 10 § andra stycket i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 och av § 9 i lagen om rikets mynt den 30 maj 1873; och

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av en garantifond åt ett aktiebolag, avsett att lämna stöd åt inhemska kreditanstalter.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets memorial, nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens för tiden 1 januari—30 juni 1923 samt tilläggsstatens för år 1922 femte huvudtitel;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 20, i anledning av väckt motion om ändring av rubrikerna nr 359 och 360 i tulltaxan;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om utsträckt tillämpning av bestämmelserna i förordningen den 19 augusti 1921 angående tillfällig utvidgning av rätten till tullrestitution eller befrielse från tullavgift vid återutförsel av vissa fartygsmaterialier och skeppsförnödenheter; och

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsträckning i särskilda fall av den i § 13 mom. 5 i förordningen den 9 juni 1911 med tulltaxa för inkommande varor föreskrivna tidsfristen av två år för utförsel eller uppläggning på restitutionssupplag av tullrestitutionsgodis;

första lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande av försäljning i vissa fall utav med kvarstad belagd lös egendom;

andra lagutskottets utlåtande, nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i gällande bestämmelser om vågar; samt

andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av herrar Johanssons i Bro och Johansons i Hörninge motion, nr 178, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillämpning av gällande författningar om elektriska ledningars framdragande inom kronoegendomar.

§ 7.

Ordet lämnades härefter till herr *andrevicetalmannen*, som anförde: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden sist måtte uppföras första lagutskottets utlåtande nr 9 och näst sist andra lagutskottets utlåtande nr 9.

Denna hemställan bifölls.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Igel</i>	under 4 dagar fr. o. m. den 1 april och
» <i>Sommelius</i>	» 2 » » » 4 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,18 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 1 april, f. m.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr statsrådet *Sandler* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 241, med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag m. m.;

nr 242, med förslag till lag om ändrad lydelse av 23 § i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd; och

nr 243, med förslag till ändrad lydelse av §§ 96, 97 och 98 regeringsformen samt § 68 riksdagsordningen.

Nämnda propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid

till andra särskilda utskottet motionerna:

nr 275, av herr *Olofsson* i Digernäs; och

nr 276, av herr *Andersson* i Rasjön m. fl.;

till bevillningsutskottet motionen nr 277 av herr *Lithander*;

till jordbruksutskottet motionen nr 278 av herr *Silfverschiöld* m. fl.;

till bevillningsutskottet motionen nr 279 av herrar *Rehn* och *Wiklund*; samt

till statsutskottet motionen nr 280 av herr *Kinmanson*.

§ 3.

Vidare föredrogs statsutskottets memorial, nr 26, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens för tiden 1 januari—30 juni 1923 samt tilläggsstatens för år 1922 femte huvudtitel.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

§ 4.

Härefter föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkanden nr 20—22, första lagutskottets utlåtande nr 10, andra lagutskottets utlåtande nr 10 och andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

§ 5.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, angående bidrag till interparlamentariska unionens byrå i och för bestridande av en del av kostnaderna för interparlamentariska unionens 20:de konferens i Wien innevarande år; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Till avgörande förelåg nu bankoutskottets utlåtande, nr 21, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr Kristensson, som yttrade: Herr talman! Med avseende å föredragningen av bankoutskottets föreliggande betänkande, nr 21, ber jag få hemställa, att vid föredragningen av de olika punkterna endast kantrubrikerna må uppläsas.

Denna hemställan bifölls.

Punkterna 1—8.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. pension åt pressombudet i London H. F. Vallentins änka. *Punkten 9*, angående pension åt pressombudet i London H. F. Vallentins änka, Agnes Eliza Mary, f. Hartwig.

Kungl. Maj:t hade i en till riksdagen avlåten proposition, nr 79, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för den 3 februari 1922 föreslagit riksdagen medgiva, att pressombudet vid beskickningen i London Hugo Ferdinand Vallentins änka Agnes Eliza Mary, född Hartwig, finge från och med den 1 april 1921 under sin återstående livstid, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd, å allmänna indragningsstaten uppbära en årlig pension av 1,200 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid denna punkt hade reservation likväl avgivits av herrar *Olof Carlsson, Borggren* och *Lovén*, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, måtte medgiva, att — — — lika med Kungl. Maj:t — — — pension av 1,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därefter anförde:

Hans excellens herr statsministern och ministern för utrikes ärendena Branting: Herr talman! Utskottet gör gällande, att Vallentins änka icke lagligen är berättigad till pension. Det är fullkomligt riktigt. Ännu befinna sig beklagligen våra pressombud, som ha en så viktig uppgift att fylla i vår moderna tid med sin diplomatiska tjänst, i den ställningen, att ett lagligt berättigande till pension för deras efterlevande icke föreligger. Men när utskottet fullföljer detta och säger, att »i övrigt några omständigheter icke anförts, vilka synas böra föranleda till beviljande av understöd från statens sida», så tror jag, att utskottet säger mera, än det kan stå för. Förhållandena äro så utförligt, som nödvändigt varit, framlagda i den kungl. propositionen, vilken utskottet haft vänligheten att avtrycka och sålunda lägga nu åter inför kammarens ögon. Det förefaller mig, att här verkligen omständigheter äro anförda, som göra, att ett understöd från statens sida, när nu en änka kvarlever, sedan Vallentin gått bort, borde beviljas.

Det har visats genom intyg, som är styrkt, att den väsentliga tillgång, som fanns i boet — en del delvis ganska dyrbart lösöre — måst säljas under förhållanden, varigenom dess värde i högsta grad reducerades, och den beräkning, som Vallentin gjorde, att ifall han skulle avlida före sin hustru, det då skulle finnas kvar ett värdefullt bo, på vilket hon skulle kunna draga sig fram till döddagar, den beräkningen gick sålunda om intet genom de dåliga konjunkturen, som inträdde efter kriget. Då finnes här verkligen en anledning att träda hjälpande till, ifall man nämligen uppskattar värdet av det arbete, som av den bortgångne nedlagts för de svenska intressena i London. Och envar, som känner till, vad detta har betytt först för att möjliggöra och sedan för att förbättra ett gott förhållande mellan Sverige och de engelska myndigheterna och den engelska opinionen, skall, tror jag, ha fått den övertygelsen — *bör* i varje fall ha fått den — att här utförts ett synnerligen gott arbete för vårt lands bästa, ett arbete, som visserligen varit avlönat väl, medan det pågick, men som å andra sidan måste kräva icke obetydliga kostnader, vilka icke möjliggjort några avsevärda besparingar utöver den lilla pension, som anskaffats för änkan och som uppenbarligen är för henne otillräcklig.

De summor, som här äro omnämnda och som utgingo till pressombudet under dessa kritiska år, medan kriget pågick där ute, kunna ju synas relativt höga, men envar, som känner till förhållandena, vet, att dessa summor och mycket mer till gingo åt, därför att Vallentin tog sin sak så på allvar och gjorde så mycket för att bistå landsmän och skaffa dem deras angelägenheter till rätta. Härför var det väl behöfligt, att han hade den ställning, som han hade, för att kunna vara den hjälpande man, som han faktiskt var, och vi torde få vänta, innan vi få någon, som fyller den platsen på det sättet.

När utskottet säger, att något behov av understöd här icke är

Ang. pension
å
pressombudet i
London H. F.
Vallentins
änka.
(Forts.)

Ang. pension åt pressombudet; London H. F. Vallentins äska. (Forts.) för handen, så kan jag ännu mindre följa utskottet. Jag kan förstå, att utskottet, som ju måste följa vissa principer, är strängare i sitt bedömande och gärna avstyrker förslag, som kanske falla något utanför den vanliga ramen. Men däremot måste jag hoppas, att kammaren, som står med obundna händer och icke behöver i detta avseende taga hänsyn till annat än faktiska förhållanden, måtte visa sig mera tillmötesgående än utskottet kunnat göra och bifalla den reservation, som av några medlemmar i utskottet avgivits, en reservation till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr Lovén: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag icke kunnat följa utskottet i dess avslagsyrkande, har jag inom utskottet reserverat mig.

Det är klart, att verksamheten som pressombud i en utländsk stad icke i detalj kan klargöras för menige man i landet. Men så mycket är klart, att otaliga resande svenskar och i London och England boende landsmän ha av denne man i så stor utsträckning åtnjutit hjälp och stöd, att någon gård av tacksamhet och aktning åt hans änka för vad han uträttat kan vara riksdagen värdig. Jag tror mig veta, att de tjänster, som denne man med sin ingående kännedom om engelska förhållanden gjort svenska medborgare i England under de senaste svåra åren, varit av stort materiellt värde. Han kände så väl förhållandena i England efter 12 års vistelse där, att han kunde vara till verkligt stöd för alla, som hade något att uträtta i England.

Det är känt, att i det hus, där han bodde, under ett flygbombardemang en bomb slog ned och splittrade ena gaveln. Han skadades ej, men fick en nervchock, som bidrog att förkorta hans liv. Och då denne man under en synnerligen brydsam tid stått i England varande svenskar till tjänst på ett sätt, som näppeligen kan värdesättas i pengar, tror jag, att det är riktigt, om riksdagen bifaller vår reservation. Jag tror, att det är endast en ringa gård av tacksamhet och rättvisa, att hans änka får denna lilla pension.

Nu säger man, att hon icke har lagenlig rätt till pension. Mot det vill jag säga, att riksdagen har även i sådana fall, där man icke kunnat åberopa prejudikat, gått till mötes begäran om sådana små pensioner åt personer, som icke haft laglig rätt därtill, såsom då ankorna efter flygarna Cederström och Thulin erhöles vardera 1,000 kronor i pension. Dessa änkor voro icke lagenligt berättigade till pension, men på grund av den betydande insats, som deras män gjort, ansåg riksdagen, att dessa änkor borde få denna pension om 1,000 kronor. Det har blivit riksdagens beslut, och det är därför, som reservanterna enat sig om att här föreslå lika hög pension, som tilldelades dessa änkor, eller 1,000 kronor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Borggren* och *Höglund*.

Herr Bäcklund: Herr talman, mina damer och herrar! Det är icke något vidare trevligt att här uppträda och tala till förman för utskottets uppfattning i detta fall. Men då man här talar för reservationen, är det nog mera känslorna, som få tala, än de reella skälen. Jag tror icke, att utskottet, rent objektivt, kunnat komma till annan uppfattning än att yrka avslag. Visserligen har herr Lovén talat om, att detta fall skulle kunna hänföras till olycksfall på sätt och vis. Det är en sak, som icke står omnämnd i propositionen, och ingen i utskottet har heller talat om detta. Visserligen har jag hört det på ryktets väg, men om det ligger någon sanning däri, det har jag ej fått veta. Men statskontoret säger följande. Det är refererat på sid . 7. Statskontoret tillåte sig erinra därom, att änka efter person, som icke varit delägare i civilstatens äfke- och pupillkassa, plägade tillerkännas årligt understöd av statsmedel, endast då mannen under lång tid utfört arbete i statens tjänst och hans därunder åtnjutna avlöningsförmåner icke ansåges hava kunnat medgiva att viss del därav avsatts för pensionsändamål, samt då änkan befunne sig i betryckta ekonomiska förhållanden och på grund av hög ålder eller försvagad hälsa vore urständsat att sig själv försörja. Vad nu förevarande fall beträffade hade Vallentin arbetat i statens tjänst under ej fullt 12 år och hade därvid uppburit arvode med lägst £ 1,000 och högst 26,000 kronor. Någon uppgift rörande behållningen i boet syntes ej hava lämnats, men hade det meddelats, att försäljningen av boets lösöre givit en behållning av £ 1,040. Vidare åtnjöte fru Vallentin pension från Svenska publicisternas pensionskassa till belopp av 1,250 kronor årligen. Med hänsyn till ovanberörda förhållande kunde enligt statskontorets mening i förevarande fall knappast sådana omständigheter anses föreligga, att pension av statsmedel borde hos riksdagen utverkas.

Det är ju intet att förundra sig över, om utskottet rent principiellt anslutit sig till samma uppfattning, som statskontoret har. Icke ens reservanterna ha vågat gå in för propositionen i dess helhet, utan de ha minskat beloppet med ett par hundra kronor och föreslagit 1,000 kronor i stället för 1,200. Även om en persons arbete varit, vilket otvivelaktigt varit förhållandet i detta fall, värdefullt för landet, torde det vara svårt att gå in för att bevilja pension efter så kort tids tjänstgöring. Dessutom torde icke de ekonomiska förhållandena vara sådana, att de spela någon nämnvärd roll här. Det har berättats i utskottet av personer, som ha vistats i denna familj i London, att den hade ett mycket värdefullt bo. Och jag tror icke heller, att hela sanningen framdrages, när man säger, att man fått 1,040 pund för boet. Det var antagligen endast en liten del av boet, som då såldes.

Jag blir naturligtvis icke nedstämd, om kammaren skulle följa reservanterna i detta fall. Men som utskottsledamot måste man ju här såsom vid behandlingen av alla andra pensionsfrågor taga hänsyn till de reella förhållandena. Det anser jag mig ha gjort i detta fall, då jag ställt mig på utskottsmajoritetens ståndpunkt.

Ang. pension
åt
pressombudet i
London II. F.
Vallentins
änka.
(Forts.)

*Ang. pension
åt
pressombudet i
London H. F.
Vallentins
änka.* Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hem-
ställan.

(Forts.)

Herr Engberg: Herr talman! Det synes mig, som om såväl den föregående ärade talaren som utskottsmajoriteten resonerat på ett ganska egendomligt sätt. Alla de skäl, som den föregående ärade talaren förebragt, äro, såvitt jag kan finna, punkt för punkt vederlagda redan i propositionen och ytterligare i det anförande, som hans excellens stats- och utrikesministern nyss höll.

Nu pekade emellertid herr Bäcklund på, att dessa tillgångar uti boet borde vara ganska betydande, och han tillät sig också att be-
tvivla en smula de lämnade uppgifterna. Det upplyses dock i de-
partementschefens uttalande i propositionen, att det är vitsordat av
svenska ministern i London, vilken ekonomisk ställning boet haft, och
det finnes väl under sådana omständigheter ingen anledning att draga
i tvivelsmål, att uppgifterna skulle vara riktiga.

Jag måste säga för min del, att det kan väl ändå icke gå an att
på denna fråga lägga en så schablonmässig synpunkt, som den före-
gående ärade talaren gjorde. Han måste dock komma ihåg, att här
stå vi inför ett fall, där det kanske mindre är fråga om att bevilja en
pension än att ge ett *erkännande* uti ett exceptionellt fall åt en person,
som åt vårt land utträttat högst betydelsefulla tjänster där borta under
sin verksamhet i London. Ty det var icke bara såsom pressombud
för Sverige, som han där var verksam för våra intressen, utan med
hänsyn till det sätt, varpå han förstod att förmedla förbindelser mellan
svenskar och engelsmän, och den grannligheten, varmed han under
krigsåren såg till, att den engelska pressen där fick vederhäftiga och
tillrättaläggande upplysningar om svenska politiska förhållanden,
måste man tvivelsutan erkänna, att här ha vi en tacksamhetsskuld att
avbörd oss.

Det är så, herr talman, som jag ser denna sak, och jag ber där-
för att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kloo: Herr talman! Jag skall icke med många ord för-
länga debatten, utan vill endast be att få antecknat till protokollet,
att det var jag, som framställde det yrkande gent emot Kungl. Maj:ts
förslag som samlade minoriteten inom utskottet, men då detta yrkan-
de icke vann majoritet, anmälde jag min reservation mot utskottets
beslut. Emellertid var jag frånvarande, då utskottsbetänkandet ju-
sterades, och kom därför av förbiseende mitt namn icke att bli upp-
taget bland reservanterna.

Med upplysning härom ber jag att få ansluta mig till herrar Lo-
véns och Engbergs yrkande.

Herr Kristensson: Jag ber att få tillkännage, att om jag
deltagit i behandlingen av detta ärende, skulie jag ha gått på samma
linje som reservanterna.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels också på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslags följande voteringsproposition:

*Ang. pension
åt
pressombudet i
London H. F.
Vallentins
änka.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren, med avslag å bankoutskottets hemställan i punkten 9 av utskottets förevarande utlåtande nr 21, bifaller den vid punkten fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 83 ja, men 112 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 10—20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21, angående pension åt fem änkor efter i kronans tjänst vid Karlsborg anställda män.

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 62, hade herr *Billqvist* föreslagit, att riksdagen ville åt vardera av änkorna *Augusta Magnusson*, *Kristina Abrahamsson*, *Augusta Pettersson*, *Beata Sofia Johansson* och *Anna Kristina Andersson* från och med innevarande år bevilja en årlig pension av 300 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Borggren*, *Bäcklund* och *Lovén*, vilka föreslagit, att riksdagen, i anledning av ovanberörda motion, måtte medgiva, att en var av förbemälda änkor måtte från och med den 1 januari 1922 under sin återstående livstid, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd, från allmänna indragningsstaten uppbära ett årligt understöd av trehundra kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Billqvist*: Herr talman! Då jag väckt den motion, som utskottet under denna punkt behandlat, ber jag att med ett par ord få taga kammarens tid i anspråk.

Utskottet börjar med att framhålla, att dessa änkor icke äro lagligt berättigade till erhållande av någon pension, och det är ju sant.

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

(Forts.)

Hade så varit förhållandet, så hade för övrigt ingen motion i ärendet behövt framkomma. De principer, som utskottet i övrigt åberopar, äro i och för sig riktiga, men de principerna äro icke tillämpliga vare sig på dessa änkors avlidna män eller på änkorna själva. Det är nämligen icke deras skuld, att det icke funnits någon sådan kassa, varifrån detta slags statstjänare kunnat bli pensionerade. Det vore ju önskvärt, när utskottet här talar om, att en utredning i denna sak är igångsatt, att denna utredning snart bleve slutförd, så att det kunde bli enhetliga linjer, efter vilka personer i denna ställning kunde pensioneras. År efter år kommer man här fram med begäran om dylika pensioner eller understöd, och detta betungar ju riksdagens arbete rätt mycket. Om dessa personer således icke ha någon rätt till pension, så är det väl ändå en moralisk, om också icke juridisk plikt för staten att hjälpa dessa stackars fattiga gamla.

Nu säger utskottet vidare, att riksdagen beviljat årliga understöd åt änkor efter faktoriarbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori. Varför skola nu dessa änkor, vilkas sak jag tagit mig an, ställas i en annan ställning än de nu nämnda förut pensionerade? Jag känner mig icke övertygad av utskottets resonemang; i vad hänseende en faktoriarbetare står över en i kronans tjänst vid Karlsborg anställd arbetare, kan jag ej förstå. Och skulle nu den förre stå högre i ekonomiskt avseende, så är väl detta ej något skäl, varför man icke bör bevilja det understöd, som här är begärt.

Så talar utskottet förstås här som alltid om de konsekvenser, som skulle följa av ett bifall till motionen. Det är dessa konsekvenser, varmed man alltid vill skrämman från att fatta beslut. Jag kan ej se, att konsekvenserna här äro så värst farliga; de kunna ej bli andra, än att billighet och rättvisa skall vederfaras icke allenast dessa änkor, utan även andra änkor i samma ställning. Jag känner icke personligen dessa människor, om vilka det är fråga, men av intyg och underrättelser, som lämnats mig och av vilka utskottet tagit del, framgår, att de äro i behov av understöd. Den hjälp, som jag föreslår, skulle göra deras sista dagar ljusare och gladare, och summan är icke så stor, att den bör verka avskräckande, men innebär å andra sidan helt visst för dem det gällande ett betydande tillägg i deras knappa villkor.

Jag skulle naturligtvis vilja yrka bifall till min motion, men då jag varit litet oförsiktig i klämman och glömt en viktig sak, nämligen att understödet skall utgå endast så länge vederbörande leva i ogift stånd — det är ganska förlåtligt, att jag glömt detta, därför att den äldsta är född 1844 och den yngsta 1857 — så ber jag i stället få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Borggren m. fl.

Herr Kristensson: Herr talman! Det är icke roligt att yrka avslag på vad motionären hemställt, men jag måste icke förtyvädja till kammaren att följa utskottet, därför att, såvitt jag kan se, ett bifall till förevarande motion betyder, att riksdagen utan att på förhand ha dragit upp några som helst riktlinjer binder sig för

pensionering av alla änkor efter i statens tjänst anställda extra befattningshavare.

Utskottet har pekat på, att denna fråga givetvis måste ordnas förr eller senare, och jag medger, att det hellre bör ske förr än senare. En kommitté har också sysslat med saken, men denna har icke avancerat så långt, att resultatet kommit inför riksdagen. Man bör naturligtvis beträffande familjepensionering för extra ordinarie följa enahanda principer, som då det gäller ordinarie befattningshavare, och jag ber få fästa kammarens uppmärksamhet på, att det är en högst väsentlig skillnad mellan tjänstepensionering och pensionering av tjänsteinnehavares änkor och barn. Till den förstnämnda bidrager staten med högst avsevärt belopp, i senare fallet ligger huvudbördan på befattningshavarna själva, och staten hjälper endast till med organiserande av pensionskassorna samt lämnar vissa förvaltningsbidrag, olika för olika kårer. Nu har riksdagen i ett fall gått med på att bevilja pensioner till änkor efter en grupp extra befattningshavare, nämligen arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori. Men här föreligger ett visst undantagsförhållande, i det att dessa arbetare äro alldeles särskilt kvalificerade och ha ett begränsat arbetsområde. Beträffande den föreliggande motionen är det ju, som var och en finner, helt annorlunda. Och om riksdagen bifaller motionen, betyder det faktiskt, att om jag fortfarande skulle syssla med pensionsfrågor, kan jag icke avslå en enda begäran om pension efter en i statens tjänst anställd extra befattningshavare. Man kan icke lösa dessa saker på grund av att en enskild motionär plockar fram ett eller annat exempel, när det finns kanske tusentals lika berättigade, utan man måste lösa frågan i dess helhet och för stora grupper på en gång. Det kan icke ske sporadiskt för några få fall, därför att det händelsevis kommer fram en motion härom, när det finns så många andra, som med lika stor rätt kunna göra anspråk på att bli ihågkomna. Riksdagen bör naturligtvis icke föregripa utredningen om de allmänna bestämmelser, som skola ligga till grund för den pensionering, vilken jag hoppas skall komma till stånd, ehuru pensionsstaten ökats högst väsentligt och nu är uppe i 50 miljoner kronor årligen. Innan man fastställer nya principer på detta område, får man nog se till den finansiella sidan av saken, och just därför böra statsmakerna veta, hur mycket de kunna gå in för, och ordna det så, att de pengar, som kunna avsättas för ändamålet, bli använda på mest effektiva sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Janson* i Kungsör.

Herr *Bäcklund*: Herr talman! Det är alldeles riktigt, som ordföranden i bankoutskottet säger, att de här pensionerna icke äro änkepensioner i vanlig mening. Det visas av handlingarna, och motionären har också framhållit det. Hade det gällt vanliga änkepensioner, skulle en änka fått sin pension redan 1913, en annan 1918, en tredje 1919 o. s. v. Man har icke begärt understöd förrän behov förelegat, och de här ifrågakvarande änkorna befinna sig nu i

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

(Forts.)

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.
(Forts.)*

sådana omständigheter, att de icke kunna försörja sig själva. Som motionären påpekar, är den äldsta född 1844 och den yngsta 1857. Det gäller sålunda personer som man kan vänta ganska snart skola gå bort, och deras pensionering kommer icke att vidare betunga statskassan. För övrigt äro ju pensionerna synnerligen små, de uppgå endast till 300 kr.

Utskottets ordförande gjorde en jämförelse, och det har även utskottet gjort, mellan de pensioner, som här äro ifrågasatta, och dem, som en gång i tiden beviljades till änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori. Och så sade ordföranden, vilket jag tycker var ganska olyckligt, att dessa arbetare voro särskilt kvalificerat folk. Vad är det då för skillnad mellan faktoriarbetarna och arbetarna vid Karlsborg? Jag ber att få tala om, att det nu föreligger en proposition, nr 208, om pension till två änkor efter arbetare vid faktoriets, och jag är övertygad om, att den går igenom, eftersom den blivit tillstyrkt av statskontoret och övriga myndigheter, som haft att yttra sig häröver. Det gäller där änkor efter vanliga arbetare. Men därför att det är Kungl. Maj:t, som gör denna framställning, kommer antagligen utskottet att tillstyrka den. Varför skall man då ställa sig så absolut avvisande mot en motionär, som har precis lika starka reella skäl att anföra för sin sak? Det var herr Bärge i Katrineholm, som motionerade om pension åt faktoriarbetarnas änkor, och hans motion gick igenom. Detta åberopas nu av departementschefen som stöd för propositionen. Om det skall vara någon skillnad på kvalifikationerna hos arbetare vid gevärsfaktoriets och vid Karlsborgs fästning, så är den åtminstone icke till nackdel för de senare. En av dem var kakelugnsmakare, en timmerman, en skogsvaktare och två fortifikationsarbetare. Jag förstår inte, vad det har att betyda, när man skall tillmätta 300 kr. i pension åt en änka, om mannen varit mer eller mindre kvalificerad i ett visst yrke, utan det är väl blott behovsprincipen det gäller. Så talas det också om, att man bör följa enhetliga linjer på det här området. Ja, men det är omöjligt att göra det i varje enstaka fall, vare sig det gäller folk på Karlsborg eller vid gevärsfaktoriets eller på andra ställen. Man kan inte få så enhetliga bestämmelser, att de täcka allting, utan man måste i de olika fallen låta billighetsskälerna vara avgörande. Det går icke att reglera allt i stort, även om man använder det slagordet, när man vill sätta sig emot en sak.

Herr talman! Här gäller det fem stycken änkor och en utgift å 1,500 kronor om året. Jag tycker sålunda, att det vore inte så värst farligt, om riksdagen går in för detta. Konsekvenserna äro icke så värst stora. Dessa personer äro ju så gamla, att de gå snart nog undan, och då komma icke längre några pensioner att till dem behöva utbetalas.

Jag ber, herr talman, att på dessa grunder få yrka bifall till den av herr Borggren m. fl. avgivna reservationen.

Herr Nilsson i Landeryd: Herr talman! Jag vill bara nämna, att kommunikationsverkens lönekommitté håller på att ut-

arbeta löneförslag till pensionsbestämmelser för extra ordinarie personal och arbetare vid kommunikationsverken, och sedan kommer kommittén framdeles alldeles otvivelaktigt att taga upp frågan även om änkepensioneringen, och det är då givet, att också denna fråga kommer att få sin grundläggande lösning, om riksdagen går med på det förslag, som kommer fram. Beträffande pensioneringen för de manliga extra arbetarna kommer förslag sannolikt fram till nästa års riksdag.

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

(Forts.)

Nu säger herr Bäcklund, att det icke är möjligt att lösa denna fråga efter enhetliga grunder, utan det måste ske efter prövning i varje särskilt fall. Jag är tvärtom alldeles förvissad om, att skall en lösning ske, måste den ske efter enhetliga grunder, och då tror jag icke det är lämpligt, att riksdagen nu, när man håller på med en utredning av dylika spörsmål, fattar beslut i ett fall som detta och ger sig in på nya områden, innan dessa enhetliga grunder äro tillskapade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag kan icke annat än bemöta vad den siste ärade talaren yttrade. Han talar om en utredning, som pågår i kommunikationsverkens lönekommitté, vilket är alldeles riktigt. Jag tror också, att därigenom skall möjliggöras en pensionering för en hel del extra personal och arbetare.

Men jag tror ej, att den siste ärade talaren har rätt i, att den saken kommer att beröra dessa änkor. Här äro ju männen döda för länge sedan, och därför kunna inga pensionsavgifter ingå, och sålunda kunna icke gärna ankorna få någon nytta av det nya, som skall komma.

Jag frågar: är det värdigt riksdagens andra kammare att under tiden, medan dessa kungl. kommittéer sitta och utreda alla dessa spörsmål, bara av rent formella skäl avslå de här små pensionerna och låta dessa fattiga änkor svälta mer än de annars skulle få göra?

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Det framgår klart av den näst siste ärade talarens anförande, att reservanterna själva medgivit, att dessa änkor icke ha någon pensionsrätt; däruti är han alltså ense med utskottet. Talaren har sagt, att man kan inte gå efter enhetliga grunder just i avseende å pensioner för ifrågavarande personer. Det är alldeles riktigt; det kan man inte, så länge motionärer i dylika frågor komma den ene ett år, den andre ett annat år. Det är alldeles givet, att enhetliga grunder då icke kunna komma ifråga. Men varför kan man inte här vänta, när nu frågan ligger under Kungl. Maj:ts prövning, till dess ett förslag från Kungl. Maj:t kommer fram? Jag får verkligen säga, att kammaren gör oklokt, om man nu tar det steg, som här ifrågasättes, och icke inväntar vad Kungl. Maj:t har att säga i denna fråga. Jag anser det icke vara tillrådligt, i år lika litet som föregående år och kanske

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.* även nästkommande år, att bifalla enskilda motionärers förslag om beviljande av dylika pensioner.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Herr L a u r é n: Herr talman! Jag vill nästan minnas, som om riksdagen något år beviljat pensioner till änkor även efter andra arbetare än vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, d. v. s. efter sådana arbetare, som varit anställda vid tygstationer. Mellan dessa arbetare och männen till de här ifrågavarande änkorna råder ingen skillnad i avseende å anställning, och då kan man ej heller göra någon skillnad mellan nu ifrågavarande änkor och änkorna efter dem, som varit anställda vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori.

Herr Nilsson i Landeryd nämnde, att en utredning pågick, men han sade också, att det var en utredning om pensionering av änkor efter vid kommunikationsverken anställda arbetare. Även om denna utredning kanske redan nästa år resulterar i ett förslag, som blir bifallet, så kommer det dock att dröja åtskilliga år, innan utredning om pension åt änkor efter vid försvarsverken anställda extra arbetare kan komma till stånd. Då det nu är så, som herr Bäcklund sade, att de här änkorna äro så pass gamla, att de pensioner, som eventuellt skulle beviljas, icke komma att utgå under så många år, kan jag icke se, att det skulle vara farligt för riksdagen att nu följa de principer, som förut tillämpats, och bevilja de nu föreslagna pensionerna.

Jag ber således att få yrka bifall till reservationen.

Herr Å k e r l u n d: Herr talman! Jag kan icke förstå, vad den pågående utredningen kan hjälpa de här stackars änkorna. Medan utredningen pågår, så ha de ingenting annat att leva av än den pension, de möjligen kunna få; de få under tiden fara illa och kanske svälta ihjäl. Det är icke första gången andra kammaren och riksdagen i sin helhet beviljar pensioner åt personer i denna ställning. Åtminstone har jag två gånger drivit igenom sådant, och det har gått bra, och jag tror icke, att andra kammaren gör något orätt, om den bifaller det förslag, som här föreligger och där det ju endast gäller ytterst små belopp.

Vi äro ju ganska frikostiga i fråga om anslag, när det gäller miljoner och nära nog miljarder; sådant går igenom utan knot. Men när det är fråga om några fattiga medmänniskor, prutar man på detta sätt, allt för principernas och återigen principernas skull, som man talar om. Ja, klara då principerna, så blir det inga farliga konsekvenser!

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Med herr Åkerlund förenade sig herr Hamrin.

Herr B e n g t s s o n i Norup: Herr talman! Det är intressant att höra, hur hjärtat slår varmt med hjälp för dessa änkor, men jag tror ändå, att man får tänka på vart det bär hän, om man skall följa alla goda önskningsar.

Jag har själv väckt en liten motion till förmån för en gammal *Ang. pension åt fem änkor efter i kronans tjänst vid Karlsborg anställda män.* brevburare, men denna motion är avstyrkt av utskottet, och jag tänker icke yrka bifall till densamma, därför att jag förstår, att man måste följa vissa principer, som man här i riksdagen bör hålla på. Det hjälper inte, när herr Bäcklund säger, att dessa änkor äro gamla och snart gå bort, och att det därför icke är så farligt att bevilja dessa pensioner, de äro ju så små o. s. v. Låt vara att så är, men det är icke en dylik grundval, riksdagen skall ha för sina beslut. Följden av att den ena får, blir, att då måste man också försöka laga så, att även den andra får. Jag anser för min del, att då herr Nilsson i Landeryd i sitt anförande här framhöll skälen för att denna gång följa utskottet, så var det bärande skäl.

Herr Bäcklund sade, att när Kungl. Maj:t kommer med dylika framställningar, så går det nog bra, men vi ha ju nyss sett, att ehuru t. o. m. statsministern här uppträdde till försvar för en änkepension, riksdagen där dock inte följde Kungl. Maj:t, utan utskottet i dess avslagsyrkande.

När man nu ifrån bankoutskottets håll har försökt att följa den regeln, att det gäller, att man skiftar rätt åt alla håll, så tror jag, herr talman, att kammaren gör klokt i att följa utskottet.

Herr T ö r n k v i s t i Bjuv: Herr talman! Då jag varit med vid behandlingen av detta ärende, kan jag icke underlåta att ange min ståndpunkt till detsamma. Utskottets förslag går ut på avslag å dessa motioner, och min ståndpunkt till frågan beror därav, att jag icke anser det tillbörligt, fast dessa män varit anställda i kronans tjänst, att de skulle ha större rätt till pensioner än vilken arbetare som helst i privat tjänst. Jag vet också, att arbetare, som äro anställda i den privata industrien, icke få någon pension av staten och det är ingen, som kan motionera för deras räkning. De få åtnöja sig med de pensioner, som de kunna få från pensionsstyrelsen, och jag anser, att innan man får klarhet härutinnan, så böra de rättsprinciper, som förut följts, tillämpas även här. Bankoutskottet kan icke låta sitt goda hjärta tala vid alla tillfällen, utan får alltid tillse, vilka konsekvenser ett beslut kan föra med sig.

Herr Bäcklund sade, att det här gäller endast några gamla änkor, men redan av vad utskottets ärade ordförande klargjort, skulle ett beslut i den föreslagna riktningen kunna föranleda, att det skulle komma tusentals liknande fall till ett annat år. Frågan är blott, om vederbörande kunna få fatt i någon välvillig riksdagsman, som vill motionera.

Jag tror, att det är förståndigt, om riksdagen följer utskottets förslag, och jag ber att få yrka bifall till detsamma.

Herr B o r g g r e n: Herr talman! Min ärade vän herr Bengtsson i Norup började sitt anförande med att beklaga, att den brevburare, vilken han i motion föreslagit till erhållande av pension, nu inte skulle få någon sådan. Jag tyckte mig finna, att han utgick

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

(Forts.)

därifrån, att då inte heller dessa änkor borde få någonting. Men jag vill upplysa herr Bengtsson i Norup om, att det är ändå en liten skillnad beträffande denne brevbärare, som han motionerat om, samt dessa änkor, och det är, att dessa senares män ha varit anställda i statens tjänst och de skulle också av riksdagen ha erhållit pensionsbelopp. Därför ställer det sig annorlunda med dessa änkor, än vad det gör med ifrågavarande brevbärare.

Jag tror således icke, att man bör se saken så, som herr Bengtsson i Norup gör, utan man får taga vart fall för sig, och då det är påvisat av flera talare, att riksdagen vid tidigare tillfällen beviljat pensioner till änkor i liknande fall, tillåter jag mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Paulsen: Herr talman, mina damer och herrar! Man talar om, att riksdagen skall följa principer, och det är naturligtvis alldeles riktigt, att bankoutskottet följer vissa principer, och vi böra vara bankoutskottet tacksamma, för att det inte vacklar hit och dit. Men vi här i kammaren ha naturligtvis all anledning att se på saken en smula annorlunda. Jag för min del anser, att det är alldeles riktigt, om man beviljar dessa änkor denna lilla pension. Jag tycker bara, att pensionen är för liten, ty när man ute i kommunerna lämnar understöd, så ger man icke 300 kronor, ty det är mycket för litet; man nöjer sig knappast med dubbla summan, utan man ger så mycket som behövs. Men om nu motionärerna och herr Bäcklund anse, att dessa änkor kunna reda sig med 300 kronor, så kan jag icke förstå, varför kammaren icke skall gå med på att bevilja denna mycket billiga anhållan.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag skall besvara kammaren endast ett par ögonblick. Jag ber att få rulla upp, hur denna fråga har börjat. Det var herr Bårg i Katrineholm, som kom med en motion rörande pension åt ett visst antal änkor efter vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori anställda arbetare. Denna motion avstyrktes av bankoutskottet och avslogs sedan även av riksdagen, men liknande motioner kommo igen, och sedan blev det allt flera, som voro med om att frågå principen, och till sist biföllos sådana framställningar. Vidare har Kungl. Maj:t även kommit med ytterligare framställningar om pensioner åt dylika änkor, men hittills ha dessa framställningar kunnat begränsas till änkor efter arbetare vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori, i avvaktan på att linjerna i detta fall skulle bli klarlagda genom utredning.

Om denna motion nu bifalles här, så blir det icke fråga blott om ett eller annat fall, utan tusentals och åter tusentals fall, där vederbörande äro precis lika berättigade till pension som dessa fem, som det här är fråga om. Jag undrar ändå, om icke herrarna ha så pass mycket sinne för konsekvenser, att herrarna då känna sig skyldiga att nästa år bevilja alla dylika förslag, som då framkomma.

Det är givet, att när denna sak skall ordnas, så får man göra på det sättet, att de, som äro i tjänst, själva få betala in vissa avgifter. Vad däremot beträffar sådana, som ha avgått ur tjänst, tror jag icke, att man kan bevilja pension till deras änkor efter enahanda principer som i förra fallet. Alltid, när det gäller att ordna pensionsförhållanden, har man måst göra en dylik åtskillnad. Vid sådant förhållande förstår jag icke riktigt, hur riksdagen nu skall kunna principiellt gå med på bifall till denna motion, såvida icke riksdagen är beredd att ta konsekvenserna, nämligen att i fortsättningen bevilja pensioner i alla liknande fall.

*Ang. pension
åt fem änkor
efter i kronans
tjänst vid
Karlsborg an-
ställda män.*

(Forts.)

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag vill bara säga ett par ord med anledning av vad herr Törnkvist yttrade därom, att det blir tusentals änkor, som sedan komma och begära pensioner. Det är alldeles felaktigt, antar jag, att resonera på det sättet. Herr Bärge i Katrineholm fick ju år 1918 eller 1919 igenom sitt förslag om pensioner för änkor efter vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori anställda, och vad ha vi haft för konsekvenser utav detta? Jo, att Kungl. Maj:t nu i år kommit och begärt pension för två änkor till. Sådana äro de konsekvenser, som herrarna rulla upp och som äro så förskräckligt stora. Jag tror för min del, att andra kammaren icke bör ta så mycket hänsyn till vad man här rullar upp och gör så stort nummer utav, för att få kammaren att följa utskottet.

Herr Kristensson: Ja varför har det icke blivit några konsekvenser i det nu anförda fallet? Jo, därför att utskottet har avstyrkt alla andra motioner än dem, som avsett änkor efter vid Carl Gustafs stads gevärsfaktori anställda, och riksdagen har i allmänhet följt utskottet.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 21 av utskottets förevarande utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Voteringen utvisade 109 ja mot 85 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkten 22.

Utskottets hemställan bifölles.

*Ang. pension
åt arbetskan
I. A. Hägg-
qvist.*

Punkten 23, angående pension åt arbetskan Ida Amalia Häggqvist.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 27, hade herr Berg i Karlskrona föreslagit, att riksdagen måtte bevilja arbetskan vid Karlskrona örlogssvarvs målareverkstad, Ida Amalia Häggqvist, en årlig pension av 300 kronor att utgå från 1 januari 1922 under hennes återstående livstid.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr Berg i Karlskrona: Herr talman! När jag väckte denna motion gjorde jag det i det medvetandet, att riksdagen 1918 bifallit en motion, som avsåg understöd till en arbeidskamrat till ifrågavarande Häggqvist. När jag sedermera tagit del av handlingarna i detta ärendet, så finner jag, att utskottet vid sitt tillsyrkande av denna framställning varit tveksamt, därför att den då sökande hade anställning vid flottans varv i Karlskrona i egenskap av entreprenör. Trots detta biföll riksdagen likväl den i ämnet väckta motionen.

Nu har utskottet avslagit denna min motion med samma motivering, som förekom 1918, nämligen att denna Häggqvist varit anställd hos den dåvarande entreprenören. Man har litet svårt att kunna förstå, huruvida denna verksamhet kan anses ligga på entreprenadväsendets område. Målaremästaren vid flottans varv i Karlskrona, som är närmaste förman härvidlag, anser i varje fall, att ingen entreprenad föreligger. Varvschefen i Karlskrona, vars utlåtande inhämtats i detta stycke, anser, att ifrågavarande Häggqvist icke borde tillerkännas pension, men han anser, att man skulle kunna avvika från principerna i detta fall, därför att ifrågavarande Häggqvist icke varit anställd vid flottans varv i 25 år.

Nu förhåller det sig så, vilket ju också det läkarintyg, som är bifogat min motion i detta ämne visar, att ifrågavarande Häggqvist varit oförmögen till arbete under senaste året och är givetvis fortfarande oförmögen till arbete. Hon har dock varit sysselsatt vid flottans varv i Karlskrona i närmare 23 år, och sålunda synes det, som om starka skäl tala för, att kammaren borde bifalla motionen i detta stycke.

För övrigt kan man ju inte komma ifrån den tanken, att det för ifrågavarande Häggqvist, därest denna motion ej bifalles, skall kännas tungt och bittert för framtiden i medvetandet av, att hennes kamrat 1918 tillerkändes en pension å 300 kronor, under det Häggqvist, som arbetat tillsammans med denna i 20 år, skall nödgas hänvända sig till fattigvården för att få sitt uppehälle för framtiden. Detta blir konsekvenserna, för såvitt riksdagen skall följa bankoutskottets avslagsyrkande härvidlag.

Nu är det dessutom så, att ovannämnda Häggqvist är 68 år gammal och har sålunda, mänskligt att döma, icke synnerligen lång tid kvar att leva.

Då vore det väl rätt och billigt, att riksdagen såsom ett erkännande för detta 23 års långa arbete i statens tjänst jämväl tillerkände henne någon ersättning härför.

Utskottet har nu yrkat avslag på motionen med den motiveringen, att Häggqvist icke varit anställd i statens tjänst utan endast varit biträde åt annan, som på entreprenad utfört arbete för statens räkning, och jag förmodar, att det är svårt att kunna rubba utskottet från denna dess principiella uppfattning. Jag skall således frånträda min hemställan om en pension i detta fall av 300 kronor och i stället, herr talman, tillåta mig föreslå, att riksdagen i anledning av förevarande motion nr 27 i andra kammaren må medgiva, att arbeterskan vid Karlskrona örlogssvarvs målareverkstad Ida Amalia Häggqvist må från den 1 januari 1922 under sin återstående livstid å allmänna indragningsstaten åtnjuta ett årligt understöd av 300 kronor.

Detta synes mig vara en form, som kunde vara lämplig, och jag ber att få yrka bifall till denna min hemställan.

Herr Borggren: Herr talman! Det är ju alldeles klart, att var och en, som har väckt en motion, anser motionen från sin utgångspunkt berättigad och därför talar så varmt som möjligt för densamma. Nu förhåller sig det ju så, att utskottet icke kunnat vara med om att tillstyrka någon pension åt denna arbeterska Häggqvist. Utskottets ståndpunkt grundar sig på den åvägabragta utredningen, framför allt på de yttranden, som avgivits av varvschefen i Karlskrona och statskontoret. Varvschefen framnåller, att hon icke varit anställd direkt i varvets tjänst utan arbetat istället för en annan, som åtagit sig att arbeta på entreprenad för varvets räkning, och statskontoret har i sitt yttrande sagt ifrån, att det vore principiellt betänkligt att bevilja någon pension åt denna änka.

För egen del tror jag icke, att man kan bryta ut enstaka fall här och var och bevilja pensioner hur som helst. Man måste hålla på den principen, att vederbörande måste ha varit anställda i statens tjänst på ett eller annat sätt, och det kan man ju icke säga, att denna änka har varit.

Jag tillåter mig därför, herr talman, trots att motionären i sitt nyss framförda yrkande hemställer om understöd i stället för pension, vilket ju i själva verket icke innebär något nytt, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av den senaste ärade talarens anförande. Då han återopade varvschefens uttalande i förevarande ärende, vill jag anføra vad varvschefen verkligen yttrat. Det heter i hans utlåtande bland annat på följande sätt: »Enär nu ifrågavarande Ida Amalia Häggqvist under omkring 23 år å varvet utfört arbete i samma utsträckning som daglönare, utan att dock, såsom ovan nämnts,

Ang. pension
åt arbeterskan
I. A. Hägg-
qvist.
(Forts.)

Ang. pension åt arbetskan I. A. Häggqvist. (Forts.)

hava varit såsom sådan anställd, har jag intet att erinra mot att hon tillerkännes någon pension eller understöd.»

Varvschefen har således intet att erinra mot, att någon hjälp lämnas henne. Motionären framhöll också, att riksdagen 1918 beslöt tilldela ett understöd åt en arbeidskamrat till Häggqvist, nämligen änkan Karolina Karlsson. I det yttrande, som varvschefen avgav häröfver, utlät sig denne på följande sätt: »Med hänsyn till att hon under många år fullgjort arbete i samma utsträckning som daglönare, utan att dock vara anställd såsom sådan, har jag intet att erinra mot att hon tillerkännes det i motionen föreslagna understödet.» Här har varvschefen alltså avgivit ett uttalande, som är nästan ordagrant lika med det han avgivit i nu förevarande fall. Men 1918 års riksdag beslöt, synbarligen på grund av varvschefens då avgivna utlåtande, att tilldela Häggqvists arbeidskamrat, Karolina Karlsson, ett årligt understöd.

Om nu riksdagen i år skulle avslå framställningen om pension till Häggqvist, så kan givetvis icke något annat skäl förebringas än det svåra finansiella läget. Jag fäster för min del synnerligen stor vikt vid ett sådant skäl, men då det redan påpekats, att Häggqvist är 68 år gammal, så kan det uppenbarligen icke betyda så mycket för statens ekonomi, om hon skulle få detta lilla understöd. Fallet är alldeles likvärdigt med det förutnämnda fallet från 1918, då riksdagen beviljade understöd åt Karolina Karlsson, och därför hemställer jag, huruvida icke denna kammare, som visserligen i regel brukar följa bankoutskottets efter synnerligen stränga principiella linjer uppdragna utlåtanden men dock i många fall lyssnar till hjärtats röst och tager hänsyn till de ömmande omständigheter, som kunna föreligga, genom att bifalla det av motionären här under debatten framställda yrkandet ändå borde tillmötesgå den önskan han framställt.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till herr Bergs nyss framställda yrkande.

Herr J a n s o n i Kungsör: De båda föregående talarna, herrar Berg och Törnkvist, hava erinrat om, att arbetskan Häggqvist var kamrat med den Karolina Karlsson, som fick pension av 1918 års riksdag. Nu står det emellertid på följande sätt här i vårt utlåtande: »Av utredningen i ärendet framgår, att Ida Amalia Häggqvist icke varit anställd i statens tjänst utan endast varit biträde åt annan, som på entreprenad utfört arbete för statens räkning. Hon är alltså icke berättigad till pension eller understöd från statens sida.» Under sådana förhållanden har utskottet icke ansett sig kunna betrakta dessa båda fall såsom jämförliga och har sålunda icke kunnat tillstyrka, att en person, som endast varit i tjänst hos en entreprenör, skall kunna få vare sig understöd eller pension. För övrigt har det meddelats, såsom också framgår av handlingarna, att Häggqvist är 68 år. Hon har alltså fått pension från allmänna folkpensioneringen, då hon uppnådde en ålder av 67 år, så att alldeles utan utsikter att kunna taga sig fram, är hon väl ändå inte.

Jag ber att på dessa skäl få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag ber att få fästa kammarens uppmärksamhet på tvenne omständigheter, som i detta hänseende böra beaktas. För det första finnes det egentligen ingen skillnad mellan det ändringsyrkande, som motionären gjort här i kammaren, och det yrkande, som motionen innehåller, ty ändringsyrkandet innebär endast, att motionären nu senast använt det allmänt gängse uttryckssättet vid beviljande av understöd av här ifrågavarande art. För det andra vill jag nämna, att det för så vitt jag har mig bekant icke kan påvisas ett enda fall, då riksdagen beviljat pension åt personer, med vilka staten icke har något avtal, alltså åt personer anställda i andras tjänst, och där det är dessa andra, som utföra visst entreprenadarbete åt statsverket. Fallet är icke likartat med det återopade fallet från 1918, ty där fanns det verkligen ett avtal mellan statsmyndigheterna och pensionären.

*Ang. pension
åt arbetskan
I. A. Hägg-
qvist.
(Forts.)*

Jag vill vidare erinra om, att kammaren gång på gång avslagit yrkanden av detta slag och hållit fast vid den princip, som utskottet gjort gällande. Vi hade en ärad ledamot av denna kammare, som samtidigt var ledamot av bankoutskottet, och han ville i motioner, väckta vid fyra olika tillfällen, göra gällande den princip, som ligger till grund för den nu avstyrkta motionen, men riksdagen avlog detta yrkande alla fyra gångerna liksom i en massa andra liknande fall. Jag förstår icke, hur riksdagen skulle kunna gå med på den pension det nu gäller. Det finnes ju icke en enda reservant inom utskottet för motionärens yrkande, och då förstå väl herrarna, att yrkandet måste strida mot de principer man hittills följt.

Ehuru jag innerligt gärna unnar vederbörande både dessa 300 kronor och mycket mera till, så måste jag yrka avslag på motionen, ty vi kunna icke gå in för att bevilja pension åt personer, som staten icke haft något avtal med.

Jag ber således att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Törnkqvist i Karlskrona: Herr talman! Jag skall endast yttra några ord angående den skillnad, som här förmenats skulle råda mellan den ställning, som arbetskan Häggqvist intagit i förhållande till staten, och den ställning, som intogs av fru Karolina Karlsson, åt vilken riksdagen beviljade pension 1918. En del hava kallat denna senare för förestånderska, medan andra åter kallat henne entreprenör. Det är en viss skillnad på, huru man benämner henne; vilken benämning, som är riktig, kan jag icke bestämt yttra mig om. Men vad som är alldeles klart, det är att fru Karlsson, som fick understöd 1918, var biträde ända till 1906. Hon kunde således icke hava varit förestånderska mer än högst 12 år då hon år 1918 beviljades pension. Detta förrycker väsentligen grunden för det resonemang, som bankoutskottets ärade ordförande för, och jag kan således icke finna, att några sakliga skäl kunna förebringas för att avslå den nu gjorda framställningen, utan vidhåller min hemställan om bifall till herr Bergs under överläggningen framställda yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag

*Ang. pension
åt arbeterskan
I. A. Hägg-
qvist.
(Forts.)* därå samt bifall i stället till det av herr Berg i Karlskrona under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 24.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget bankoutskottets utlåtande, nr 22, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang. under-
stöd åt vissa
postförare.*

Punkten 3, angående understöd åt vissa postförare.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 26 av herr *Tjällgren* och den andra inom andra kammaren under nr 7 av herr *Öberg*, hade hemställts, att riksdagen måtte bevilja postförare Jonas Gustaf Sellstedt i Sidensjö en årlig pension av 600 kronor under hans återstående livstid.

Vidare hade i en inom första kammaren av herrar *Rosén* och *Bergqvist* väckt motion, nr 27, hemställts, att riksdagen måtte bevilja förre postförare Mikael Mikaelsson i Yttervik, Tärna socken, ett årligt understöd av 250 kronor.

I en inom andra kammaren under nr 57 väckt motion hade herr *Carlström* i Helgagård hemställt, att riksdagen ville bevilja f. d. körpostförare Johannes Johansson en årlig pension av 300 kronor att utgå under hans återstående livstid.

Ytterligare hade herr *Bengtsson* i Norup i en inom andra kammaren väckt motion, nr 87, hemställt, att riksdagen måtte bevilja förre postbärande Per Persson, Hjärsås, under hans återstående livstid ett årligt understöd av 500 kronor.

Slutligen hade i en inom andra kammaren av herr *Hamrin* väckt motion, nr 134, hemställts, att riksdagen måtte bevilja f. postköraren Karl Alfr. Alfredson i Brötjemark, Jönköpings län, en årlig pension å 300 kronor.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner

- a) I: 26 och II: 7;
- b) I: 27;
- c) II: 57;
- d) II: 87; samt
- e) II: 134

icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Lindley, Vindahl, Bäcklund* och *Loven*, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av den härom väckta motionen, måtte medgiva, att förre postföraren Mikael Mikaelsson i Yttervik, Tärna socken, finge från och med den januari 1922 under sin återstående livstid av postmodel uppbära ett årligt understöd av tvåhundra femtio kronor.

Ang. understöd åt vissa postförare.
(Forts.)

Punkten föredrogs, varefter

Herr *Carlström* i Helgagård anförde: Herr talman, mina damer och herrar! I denna punkt har utskottet avstyrkt icke mindre än fem motioner, vilka samtliga gå ut på understöd eller pension åt postverkets postförare ute på landsbygden. Det skall icke falla mig in att emot ett enigt utskott söka genom mitt anförande förmå kammaren att här komma till annat resultat än det, vartill utskottet kommit, men jag skall ändå be att få säga ett par ord.

Utskottet har i sin motivering för avslag på dessa motioner sagt, att här ifrågavarande postförare icke vore lantbrevbärare, utan haft att med skjuts forsla posten i slutna säckar mellan vissa stationer, och att de alltså icke tillhörde den kategori, som efter slutad tjänstgöring kunde få någon ersättning i form av understöd. Utskottet säger visserligen, att man i vissa särskilda fall har frångått principen att icke tilldela dylika postförare något understöd, men i regel har detta icke ägt rum. Där det undantagsvis fått ske, säger utskottet, har det förelegat några särskilda omständigheter, såsom att någon postförare genom olycksfall under tjänsteutövning eller på grund av synnerligen långvarig anställning under sällsynt svåra och krävande förhållanden ansetts berättigad till dylikt understöd m. m.

Jag vill då säga, att vad nu beträffar den motion, som jag i detta sammanhang har väckt, nämligen motionen nr 57 i andra kammaren, så föreligger det särskilda förhållandet, att personen i fråga är sjuk och antagligen ådragit sig denna sjukdom under tjänstens utövande. Det intyg, som jag för att styrka detta förhållande bifogat motionen, har nu utskottet icke behagat fästa sig vid. Man kan naturligtvis icke säga, att det är absolut säkert, att han ådragit sig sin sjukdom under tjänsteutövning, men av allt att döma har han det. Vid ett personligt sammanträffande med *Johansson* hade jag tillfälle att se i vilket beklagansvärt tillstånd han befann sig. Han lider av en reumatisk åkomma som gör, att han icke kan utföra något arbete, han skälver i hela kroppen och kan knappast varken gå eller stå. Det är bedröfligt att se, hur sjukdomen tilltygat honom.

Han hade vänt sig till generalpoststyrelsen år 1920 för att söka få något understöd, men hans framställning avslogs naturligtvis och detta på det skäl, som omförmäles i utskottets utlåtande. Emellertid hade han själv fått den uppfattningen, att det var på grund av att han icke hade 25 tjänsteår, som denna hans ansökan blivit avslagen, något som jag också berört i min motion. Han har själv skrivit till mig, att han »år 1920 sökte pension hos kungl. generalpoststyrel-

Ang. understöd
åt vissa
postförare.
(Forts.)

sen, men fick avslag enär det fordrades, att hava tjänstgjort under minst 25 år».

Nu ligger ju frågan till på det sättet, som utskottet också framhållit, att det här gäller icke en postbärare utan en postförare. Jag vill emellertid påpeka, att de postmyndigheter, som han vänt sig till, på hans ansökan om understöd svarat, att han för att få något understöd borde framföra sin sak hos riksdagen. Det är ju märkvärdigt, att generalpoststyrelsen i ena fallet säger: Ni kan inte få något understöd, men vänd eder till riksdagen!, och då mannen därefter vänder sig till riksdagen, säger bankoutskottet: Nehej, generalpoststyrelsen säger, att ni inte kan få något understöd av riksdagen. Jag kan inte finna annat, än att man för att komma någon vart, måste försöka få utrett, om inte även *postförarna* i vissa fall kunna komma i åtnjutande av pension, då de på grund av sjukdom eller andra förhållanden icke längre kunna hålla ut.

Utskottet säger, att det finnes 792 postförare här i landet, och menar, att om vi skulle bevilja pension åt alla dem, skulle det åtgå ganska stora summor. Ja, men alla dessa 792 komma, naturligtvis icke att begära pension på en gång. Det skulle på sin höjd bli ett hundratal samtidigt, som skulle kunna få pension, och då blir ju summan icke så avskräckande stor. För övrigt vill jag påpeka, att alla dessa 792 visst inte komma att *begära* pension, ty de ha i regel så dåligt betalt, att de icke kunna fortsätta i 25 år utan måste ägna sig åt något annat och sålunda ej få tillfälle att begära pension. Ty i regel pressas dessa avgifter ned till en nästan onaturligt låg nivå. Den postförare, som denna motion avser, hade t. ex. under tolv år 92 öre milen för sin postföring.

Nu är det ju klart, att det talas om den finansiella sidan av saken, och — för all del — jag ser inte minst på den sidan. Om man lägger märke till, hur det går till här i riksdagen, finner man emellertid, att riksdagen knappast ser så noga på den finansiella sidan, då det gäller personer, som verkligen äro statsanställda. Men då det gäller andra personer, som icke ha den rätt, som dessa statstjänare ha, eller i varje fall icke möjlighet att göra den gällande, då komma strax de *finansiella* skälen fram. Man kan verkligen säga, att riksdagen i dessa frågor tillämpar en metod, som innebär att sila mygg och svälja kameler.

Vidare yttrade:

Herr Lovén: Det föreligger under denna punkt en rad av motioner om pensioner åt en del postförare. Jag har i utskottet för min del icke kunnat gå med på att avstyrka alla dessa förslag. Då man skall bedöma, huruvida någon pension eller något understöd skall utbetalas till dem, som det här är fråga om, måste man se varje fall i någon mån individuellt, och taga reda på, hur vederbörande haft det under sin tjänstgöring, huru lång tid, de tjänstgjort och under vilka förhållanden de utfört sitt arbete för statens räkning o. d.

Bland dessa motioner är det en, nr I: 27, vari hemställes om en liten, mycket blygsam pension åt förre postföraren Mikael Mikaelsson i Yttervik, Tärna socken. Då man läser denna motion, är man verkligen tveksam, om det icke är statens oavvisliga skyldighet att bispringa en gammal man, som under 35—36 år burit post och sålunda utträttat ett arbete för statens räkning under sådana förhållanden som i detta fall. I motionen, finner man, att han måst forsla post i trakter, där det icke funnits en tillstymmelse till vägar, om sommaren intill 84 kilogram och om vintern något mindre, och, som sagt, på fullständigt obanade vägar, där dessa bördor för honom varit nästan omänskliga. Om vintern har han sålunda burit omkring 34 kilogram post på dessa obanade vägar 212 kilometer i veckan.

Ang. understöd åt vissa postförare.

(Forts.)

Hur äro dessa arbeten ordnade där uppe? Jo, postverket sköter framförslingen av posten på sätt, den kan finna möjligt. Tidigare har man utlämnat detta arbete på entreprenad, och som alla ha sig bekant, har man lyckats trycka ned entreprenadsummorna så lågt, att t. ex. denne man under en lång följd av år icke haft mer än 703 kronor om året och först under de sista åren kom upp till 1,800 kronor. Han har burit post för sin far, medan denne var entreprenör, i 17 år och sedan för egen räkning i 18 $\frac{3}{4}$ år.

Fastän jag icke — hur gärna jag än velat — kunnat yrka bifall till de andra motionerna, har jag, herr talman, icke kunnat underlåta att yrka bifall till motionen om pension åt denne gamle man, som under svåra förhållanden utfört ett för staten gagneligt arbete, i synnerhet som jag anser, att ett bifall icke behöver skapa ett prejudikat, då dessa frågor avgöras var för sig och i denna motion, i motsats mot de övriga, begäres ett så blygsamt belopp som 250 kronor om året.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att yrka bifall till motionen nr I: 27, upptagen här i utskottets hemställan under punkt b.

Herr Bäcklund: Herr talman! Jag skall, i likhet med den siste ärade talaren, tillåta mig hemställa, att kammaren måtte bifalla den av herrar Rosén och Bergqvist väckta motionen. Denna motion ligger nämligen litet annorlunda till än alla de övriga, som väckts beträffande postförare. Denne man har tjänstgjort i en ytterst oländig terräng i 19 år för egen räkning och förut fört post för sin far i 17 år. Då en föregående talare gjorde några jämförelser med statstjänare i allmänhet, måste man ju säga, att det också är skillnad på postförare, på dem, som köra post med häst på banade vägar, och dem, som få på obanade vägar bära tunga postbördor på ryggen. Och dessutom är det så, att bland dessa entreprenörer i postverkets tjänst finnes en del hästägare, som åtagit sig posttransporterna men som i många fall icke utföra arbetet själva utan överlämna det åt en dräng eller annan tjänare. Då blir ju saken annorlunda än då det gäller en person, som själv fått traska dessa svåra vägar med post.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om bifall till det av herr Lovén gjorda yrkandet.

Ang. under-
stöd åt vissa
postförare.
(Forts.)

Herr Kristensson: Jag skall icke förlänga debatten. Av de föreliggande handlingarna framgår, vilken principiell ståndpunkt, utskottet intagit, och jag ber att på de av utskottet anförda skälen få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Åkerlund: Jag skall, herr talman, be att få ansluta mig till det av herr Lovén här framställda yrkandet.

För många år sedan väcktes i riksdagen en motion om beviljande av pension i ett alldeles liknande fall. Det gällde där en postförare i Furusund, som under 35 år, tror jag det var, hade på grund av kontrakt med generalpoststyrelsen ombesörjt postföringen där ute. Denne postförare, som således icke var ordinarie, var 68—70 år och hade ådragit sig svåra sjukdomar under postföringen. Motionen avstyrktes enhälligt av utskottet, men andra kammaren var åtminstone den tiden så ömhjärtad, att den tog i betraktande de särskilda omständigheter, som förelågo, och icke ville, att en man, som så troget tjänat staten i många år — låt vara icke som ordinarie tjänsteman — skulle slita ont på gamla dagar.

Jag tror, för min del, att kammaren är lika funtad nu, som den var då, och jag hemställer därför, som sagt, om bifall till det av herr Lovén framställda yrkandet.

Herr förste vice talmannen Hamilton: Herr talman! För oss ledamöter av kammaren, som icke deltagit i utskottets förhandlingar, är synnerligen svårt att kunna komma på det klara med, vilka motioner vi böra bifalla och vilka vi böra avslå. Men de många motioner, som årligen framkomma beträffande pensionering av postförare och lantbrevbärare, ge vid handen, att med pensioneringen av dessa kategorier — vi kunna gärna kalla dem statstjänare — är det icke väl beställt. Av utskottets betänkande framgår också, att de under sitt mödosamma arbete varit mycket illa avlönade. Drager man upp en parallell mellan städernas brevbarare och lantbrevbärarna, finner man, att de förra äro synnerligen väl avlönade och ha ett vida lättare arbete än de senare. Deras sysselsättning är för övrigt lika, och lika arbete bör ju betalas lika.

Nu svarar man, att skillnaden är den, att brevbararna i städerna äro statsanställda, under det lantbrevbärarna äro personer, som åtagit sig arbetet enligt entreprenadsystemet. Och man svarar också, att det är ett statsintresse, att entreprenadsystemet fortsättes på detta område. Men om det är ett statsintresse på landsbygden, är det väl också ett statsintresse i städerna, och då borde man alltså även där övergå till ett dylikt system. Att emellertid framkomma med ett sådant förslag skulle väl till och med anses löjligt. Mig förefaller därför, att man bör söka att få lantbrevbärarna likställda med städernas brevbarare, och därtill erfordras en utredning i frågan.

Bankoutskottet har just väckt den tanken, och man frågar sig: Varför har icke utskottet hemställt om en skrivelse i ärendet? Det säges, att en utredning behöves; varför då icke hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t, att denna utredning må verkställas? En

sådan synes mig, borde ske så fort som möjligt, ty det är beklämmande att år efter år här pröva pensionsansökningar från gamla och åldriga personer, som slitit ut sig på lantbrevbäring och postföring i statens tjänst. Det beror för övrigt på en slump, om de få pension eller hamna i fattighuset.

Jag har velat påpeka dessa förhållanden, men något yrkande kan jag, herr talman, icke framställa. då ärendet befinner sig i föreliggande skick.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag medger, att de förhållanden, som herr förste vice talmannen berörde, äro beklagliga. men hela hans anförande vittnade dock om, att han icke känner till denna sak. Lantbrevbärarna ha genom två Kungl. Maj:ts brev, det ena från år 1913, det andra från år 1918 fått sina pensionsförhållanden ordnade på så sätt, att de kunna få en pension, uppgående till högst två tredjedelar av lönen. Men de föreliggande motionerna gälla personer, som icke äro lantbrevbärare utan postförare. Det gäller här utsändande av slutna poster, i allmänhet sålunda att en person åtagit sig att låta sina drängar köra posten en viss sträcka. Det framgår av utskottets utlåtande, att det finnes bortåt åttahundra postförare, vilkas pensionsfråga man ännu icke kunnat ordna, och dessa personer tillhöra denna grupp.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Hamrin: Herr talman! Ehuru jag också har en motion, som inbegripes under det moment, som nu föredragits, har jag icke begärt ordet för att söka framställa något yrkande till förmån för motionen.

Jag har däremot begärt ordet för att understryka de synpunkter, som här blivit framhållna till förmån för ett bifall till den motion. som blivit väckt i första kammaren av herrar Rosén och Bergqvist. Jag vill med detsamma gent emot bankoutskottets ärade ordförande säga, att man kan visserligen anförä, att denne Mikaelsson är en postförare. Det är dock mycket svårt att förstå skillnaden mellan hans arbete och uppgift och en vanlig lantbrevbärare, och jag är livligt övertygad, att med kännedom om förhållandena däruppe — jag har verkligen passerat just den väg denne man gått under 35 år — skulle icke någon enda människa tveka att giva denne gamle man den föreslagna pensionen. Det är bevis nog, om jag säger, att riksdagen så sent som för ett par år sedan anslagit medel för att ordna landsvägsförbindelse genom den trakt denne man passerat under hela sitt liv utan att där funnits ens ödebygdsväg. Redan detta borde vara skäl nog för riksdagen att utan hänsyn till andra här föreliggande motioner och utan att frukta för konsekvenserna bevilja denne man pension. Jag har här i min hand ett intyg, som är utfärdat av landsfiskalen i Tärna distrikt och kyrkoherden i Tärna, ur vilket jag ber att få citera några ord: »På skogsstigar, blott till en ringa del röjda och spångade, och på sjöar måste han forsla ofta intill 80 kilogram post. Vid storm och svaga isar fick han i snö

Ang. understöd åt vissa postförare.
(Forts.)

Ang. under-
stöd åt vissa
postförare.
(Forts.)

och vatten bära postsäckarna i obanad mark omkring sjöarna.» Jag ber att härtill få lägga det sakförhållandet, att denne man dock faktiskt uppehållit den enda trafikväg, som funnits emellan Tärna socken och det övriga Sverige. Den övriga förbindelsen med Tärna socken går, såsom kanske torde vara känt av kammarens ledamöter, över norska gränsen till en plats nere vid Ranenfjorden vid Ishavet. Den enda förbindelseled man sålunda haft med det övriga Sverige har varit de obanade stigar, på vilka denne man burit posten fram. Man brukar tala om behjärtansvärda fall. Jag måste säga, att här föreligger ett sådant fall, då kammaren verkligen icke borde avslå den blygsamma framställning som blivit gjord.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till det yrkande som framställts av herr Lovén.

Herr förste vice talmannen H a m i l t o n: Jag ber att få fästa bankoutskottets ordförandes uppmärksamhet på, att jag berörde icke allenast lantbrevbärare utan också postförare. Jag vet väl, att lantbrevbärarna hava en viss, i förhållande till deras avlöning utgående pension. Den avlöningen är i allmänhet så liten, att pensionen icke blir sådan, att någon kan leva på den. Postföarna torde väl ändå kunna sägas stå i ungefär samma ställning som lantbrevbärarna. Dessa senare skola visserligen under vägen dela ut brev. Postföarna hava ingen brevutdelning. Båda hava dock till uppgift att föra fram posten. Det är huvudsakligen postförare det här gäller. Jag anser, att i den utredning som bör göras, man icke bör förglömma understrika, att lantbrevbärarna böra komma i en bättre ställning än de för närvarande ha. Om det skulle hända, att den avlöning, som nu utbetalas till lantbrevbärare och postförare, tilldelades brevbärarna i våra städer, då skulle den åtgärden mötas av ett rop om svältlöner. Men då det är fråga om lantbefolkningens intressen, hör man knappast ett ord av förståelse.

Herr L o v é n: Herr talman! Med anledning av vad utskottets ordförande sade, nämligen att det var omkring 800 postförare, för vilka man icke hade kunnat ordna pensionsfrågan, särskilt därför att den största delen av dem voro hemmansägare, som åtog sig postföring och läto sina drängar sköta om densamma, vill jag till förekommande av missförstånd säga, att här är icke fråga om någon sådan hemmansägare, som låter sin dräng sköta om posten, utan här är det fråga om en man som själv fört posten och därför inte kan inrangeras under den kategori, som utskottets ordförande nämnde.

Herr B e n g t s s o n i Norup: Herr talman! Det var samma skäl för min ståndpunkt som för den föregående talarens. Den postbärare, jag motionerat om, var icke någon bonde och åkte inte heller efter häst, utan han var — och är — en mycket fattig man, som i 30 år hållit på med att bära den tunga bördan. Under denna tid har han som ersättning uppburit sammanlagt 7,000 kronor. Nu är han orkeslös och kan gärna inte längre vara med.

Jag har nu emellertid icke tänkt yrka bifall till min motion, ty här måste ju alla behandlas lika. Jag har bara velat motsätta mig, att man här gör en uppdelning så, att den ene skall ha pension, därför att hans arbete varit synnerligen svårt, men icke den andre, som haft en kanske lika tung syssla. Jag säger, att om den ene skall ha, skall också den andre få. Frågan om pension för dessa personer skall bedömas utan avseende å om personen bott i norr eller i söder, eller därvid om han åkt eller gått. Jag tycker inte, att man skall tala varmare för den ene än för den andre.

*Ang. under-
stöd åt vissa
postförare.
(Forts.)*

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Lovén: Jag vill till herr Bengtsson i Norup säga, att när man icke med stöd av lag och bestämmelser kan giva pension åt alla dessa personer, får man bedöma ärendet individuellt. Och då får man allt taga hänsyn till, om vederbörande gått på Skånes platta mark och burit på en liten väska, eller om han fått traska uppe i Norrlands skogar och ödemarker. Det är härvidlag skillnad på förhållandena i Norrland och i Skåne.

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Ja, det är gott och väl, att riksdagen skall ha vissa principer att följa i allmänhet, såväl i dessa som andra anslagsfrågor. Men jag undrar, om icke här föreligger ett så pass exceptionellt fall, att man verkligen kan anse, att konsekvenserna icke skola bli så farliga, om man här följer motionärerna. Jag tycker, att det dock skulle hedra kammaren att här låta barmhärtighetskänslan tala. Det gäller ju här en gammal man, som, på sätt här framhållits från många håll, slitit ut sig i det allmännas tjänst och under sådana förhållanden, att väl knappast någon postförare under så lång tid som denne haft ett så svårt arbete. Det torde väl då vara lämpligt att, då denna fråga kommit fram, den mannen får det lilla erkännande för sitt långa mödosamma arbete, som här ifrågasättes. Jag är icke rädd för konsekvenserna här, utan jag vill på det varmaste förorda bifall till den motion, som i första kammaren i denna fråga blivit väckt.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början framställd proposition beträffande *mom. a)* blev utskottets i nämnda moment gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen propositioner vidkommande *mom. b)*, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid, till följd varav nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i punkten 3 *mom. b)* av utskottets förevarande utlåtande nr 22, röstar

Ja;

Ang. understöd åt vissa postförare.

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 82 ja, men 114 nej, vid vilken utgång kammaren således, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Vid härpå av herr talmannen given proposition beträffande mom. c) — e) biföll kammaren vad utskottet däri hemställt.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. årligt understöd åt extra vagn- och stallkarlen S. P. Pålssons änka.

Punkten 6, angående årligt understöd åt extra vagn- och stallkarlen S. P. Pålssons änka.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 53, hade herr *Borggren* föreslagit, att riksdagen måtte bevilja Sven Petter Pålssons änka Elsa Pålsson, född Jönsdotter, ett årligt understöd av 300 kronor att från och med den 1 januari 1922 utgå så länge hon förbleve ogift.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Häremot hade reservation anmälts av herr *Borggren*, vilken — under hänvisning till riksdagens beslut i anledning av motion II: 68 vid 1920 års riksdag angående årligt understöd åt e. o. lokomotivreparatören C. E. Åkerlunds änka — hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte medgiva, att extra ordinarie vagn- och stallkarlen Sven Petter Pålssons änka *Elsa Pålsson*, född *Jönsdotter*, finge från och med den 1 januari 1922 under sin återstående livstid, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd, av trafikmedel uppbära ett årligt understöd av trehundra kronor.

Sedan punkten föredragits, yttrade:

Herr *Borggren*: Herr talman! Jag förstår, att kammarens ledamöter nu kunna vara trötta på dessa frågor, men jag kan dock inte underlåta att säga några ord om den motion, jag avlämnat och som utskottet för sin del avstyrkt.

Den änka, som det här är fråga om, är änka efter en vagn- och stallkarl, som anställdes vid statens järnvägar den 1 januari 1896. Sedan av gick han den 1 januari 1918 och erhöll då pension från det anslag, som är beviljat av riksdagen och som utgår till sådana extra ordinarie tjänstemän, som icke kommit med i någon pensionskassa. Han efterlämnar nu änka, och av de intyg, som föreligga, framgår, att hon befinner sig i fattiga omständigheter och är i verkligt behov

av hjälp. Nu har riksdagen vid flera andra tillfällen beviljat pension åt änkor efter sådana män, som varit i statens järnvägars tjänst. Senast år 1920 beslöt riksdagen på grund av en motion av herr Hederstierna i andra kammaren bevilja understöd åt en änka i ungefär samma läge som den det här är fråga om. Och jag anser, att då riksdagen tidigare beviljat understöd åt sådana änkor, så borde riksdagen inte gå ifrån den principen utan hålla fast vid densamma. Den ärade ordföranden i bankoutskottet sade vid behandlingen av en motion, som förevarit tidigare här i dag, att utskottet hade att följa särskilda principer, då det gällde att bevilja understöd. Detta kan ju också vara nog så riktigt. Jag har emellertid i år inom bankoutskottet tyckt mig finna, att då det väckts motioner av enskilda riksdagsmän om understöd av det ena eller andra slaget, så har majoriteten inom utskottet gjort gällande, att man inte haft full och tillfredsställande utredning att bygga på, utan man har gått på den linjen, att för att understöd skulle beviljas åt änkor eller andra i sådana fall som detta, så skulle framställning därom hava gjorts av Kungl. Maj:t i form av en proposition. Då skulle man vara mera på den säkra sidan. Detta kan ju också vara nog så riktigt. Men jag tror dock, att det skulle bli mycket svårt för en hel del människor i liknande läge med dem riksdagen tidigare beviljat pensioner åt, om man verkligen skulle försöka att alltid gå denna väg, som majoriteten inom bankoutskottet i år har velat hålla på, då det gällt motioner av enskilda riksdagsmän om pensioner eller understöd av detta slag.

Nu förstår jag ju, att det icke finns någon utsikt att få motionen bifallen, då utskottet så gott som enhälligt avstyrkt densamma. Men jag tillåter mig ändå, herr talman, att yrka bifall till min motion.

Herr Kristensson: Herr talman! Då den föregående ärade talaren slutade med ett yrkande, vilket jag inte hade väntat att han skulle göra, utan att han skulle nöjt sig med att framhålla de synpunkter, som han gjorde, så ber jag utan att nu förlänga dessa diskussioner att få kort och gott yrka bifall till utskottets hemställan på de av utskottet anförda skälen.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 7—11.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Härefter förekom till behandling bankoutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken.

*Ang. arvodel
understöd åt
extra vagn-
och stallkarlen
S.P. Pålssons
änka.
(Förta.)*

Ang. arvodel
för riksdagens
revisor.
(Forts.)

I en inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Tumhult väckt, till bankoutskottets förberedande behandling hänvisad motion, nr 51, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att § 10 i instruktionen för riksdagens revisorer av stats-, banko- och riksgäldsverken skulle erhålla följande ändrade lydelse:

»Revisor äger att under revisionsförrättningen åtnjuta, förutom resekostnadsersättning i likhet med riksdagens medlemmar, dagtraktamente, som för revisor, bosatt i huvudstaden, utgår med 24 kronor och för annan revisor med 32 kronor.

Dessa traktamenten och resekostnadsersättningar skola utbetalas av riksgäldskontoret.

Resekostnadsersättning — — — traktamente.»

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan yttrade:

Herr *Magnusson* i Tumhult: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna, har jag i min föreliggande motion föreslagit, att det särskilda dagtraktamente av 16 kronor, som utgår till riksdagens revisorer, då de befinna sig på s. k. tjänsteresor, skall borttagas. Jag hade då jag skrev motionen den uppfattningen, att bemålde revisorer, som ha fria resor, borde kunna låta sig nöja med det vanliga riksdagsarvodel 32 kronor respektive 24 kronor per dag, och denna uppfattning har jag fortfarande. Utskottet har emellertid avstyrkt motionen och såsom skäl härför anført, att riksdagen avslagit motionen om nedsättning av riksdagsmannaarvodel. Jag är visserligen tacksam för att utskottet anført något skäl för sitt avstyrkande och icke, såsom då utskottet på eget initiativ föreslog detta tilläggsarvode, underlåtit att förelbringa några skäl alls för sitt åtgörande, men jag känner mig ej övertygad om det riktiga däruti, att, därför att riksdagen nekat nedsätta arvodel för sina ledamöter, riksdagen bör avslå mitt förslag om borttagande av det särskilda dagtraktamentet. Orsaken till att riksdagsmännens arvode ej nedsattes var ju förnämligast den, att även om ett dylikt beslut fattats redan i år, så hade bestämmelsen därom ej kunnat tillämpas förrän efter nya val; här återigen kunde ett beslut tillämpas omedelbart, och kanske det är därför utskottet avstyrker. Att det ifrågavarande tilläggsarvode icke uppgår till belopp, som äro av ekonomisk betydelse för staten, det ägde jag kännedom om, innan utskottet upplyste därom, men den ekonomiska betydelsen är endast en sida av saken. Viktigare är, att landets befolkning får ett vittnesbörd om att riksdagen under en tid, då allmänt betryck råder i landet, icke allenast förordar indragningar och nedsättningar för andra utan tager konsekvenserna, då det gäller riksdagens egna förtroendemän.

Herr talman, då jag tror, att riksdagens revisorer kunna reda sig, om deras dagtraktamente är mindre än 48 kronor även under

resor, så ber jag att få yrka bifall till min motion, och jag ber kammaren förlåta, ifall jag nödgas besvära med votering.

Ang. arvodel
för riksdagens
revisorer.

(Forts.)

Herr Borggren: Herr talman! Då utskottet gick att behandla denna motion, försökte man taga reda på vad som egentligen kunde ha givit anledning till att en sådan motion framkommit, då arvoden till statsrevisorerna så nyligen bestämts. Man tänkte sig, att det möjligen kunde ha utgått några större belopp under de senaste åren och att riksdagen här skulle kunna göra en stor besparing. Men vid en uträkning av huru stort belopp som för föregående år utgått på grund av detta extra arvode av 16 kronor till statsrevisorerna under de dagar, då de företaga resor här och var i landet, kom man underfund med, att denna summa endast hade uppgått till 1,888 kronor. Det var ju alltså ett mycket litet belopp, som hade utgått. Man fick också den upplysningen, att den längsta tid, som dessa statsrevisorernas resor varat, utgjorde 14 dagar. Resten av tiden vistades de här i Stockholm. Nu torde man också böra erinra om, att riksdagen för icke länge sedan beslutat, att arvoden för riksdagens ledamöter skola förbli desamma som hittills. Äverså torde det böra framhållas, att då statsrevisorerna äro ute på resor i landet, så ställer det sig betydligt kostsamare och dyrare för dem än under den tid, då de ligga i Stockholm. Dessutom är ju förhållandet det, att det finns personer, som väljas till statsrevisorer, vilka mista hela den avlöning, som de uppbära i det privata livet, under den tid de fullgöra detta uppdrag. De ha då alltså ingen annan ersättning än de till dem utgående arvoden. På grund av dessa skäl kunde utskottet icke vara med om att förorda en nedsättning av statsrevisorernas arvoden, och utskottet har därvid varit fullständigt enhälligt i sitt beslut.

Med stöd av vad jag sålunda anfört, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! Jag ansluter mig helt och hållet till det yrkande, som framställts av herr Magnusson i Tumhult. Det gäller visserligen här inte några stora belopp, det medges villigt. Men det skulle i alla fall vara ett litet tecken på att riksdagen för sin del vill gå en väg, som jag vid andra tillfällen har tillåtit mig förorda. Jag instämmer alltså i yrkandet om bifall till motionen.

Med herr Lithander förenade sig herrar Norman och Lindskog.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med överbärande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Magnusson i Tumhult, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Ang. arvodel
för riksdagens
revisorer.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsrottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 104 ja mot 88 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av första kammarens beslut på grund av väckt motion angående beredande åt vissa från småskoleseminarier utexaminerade lärarinnor av behörighet att undervisa i den egentliga folkskolan; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.

Vidare förelåg till avgörande andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

I anslutning till vad herr *Wagnsson* föreslagit uti en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 181, hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten måtte upphöra.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herrar *Wallerius*, *Björkman* i Långhem, *Gardell* och fröken *Wellin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Wallerius*: Herr talman! Den föreliggande motionen, nr 181, har av utskottet blivit tillstyrkt, men vi reserverar ha icke kunnat gå med på det och det av skäl, som anförts uti reservationen.

Den utredning och motivering, som utskottet förebragt, kan likasom motionen själv giva anledning till åtskilliga reflexioner. Jag skall inskränka mig till att blott göra ett par sådana.

Formellt sett utgöras aktstyckena av avskrifter. Man kan ju icke säga, att det nit, som här skulle ha visat sig för den vetenskapliga odlingen, har manifesterat sig såsom en större intelligent vedermöda. Utskottsutlåtandet är väl till hälften avskrift av ett utlåtande i samma riktning 1918, och motionen är helt och hållet avskrift, men icke av ett enda aktstycke, utan det är en så kallad kompilation. Detta brukar på akademiskt språk kallas för plagiat, och det har icke något vackert betyg med sig.

Vad nu innehållet beträffar, så är det påfallande, att när utskottet anför universitetsstatuternas bestämmelser angående prokanslersämbetet, det förbigår den viktiga 11 §, som har följande lydelse: »Då kanslersämbetet är ledigt eller kanslern anmäler sig för någon tid vara förhindrad att bestrida ämbetet, förordnar Kungl. Maj:t, huru med ämbetets utövande under tiden skall förhålla sig.» Denna av utskottet förbigångna viktiga bestämmelse borde framhållas därför, att man har gagn av den vid värdesättningen av talet om prokanslerns handläggande av universitetskanslerns göromål. Det är så långt ifrån självfallet, att prokanslern skall handlägga universitetskanslerns göromål, då denne av en eller annan anledning icke fungerar, att det tvärtom är Kungl. Maj:t, som vid varje särskilt tillfälle utser universitetskanslerns vikarie.

Beträffande prokanslerns befogenhet för övrigt skall jag tillåta mig att framhålla, att han numera icke har någon befattning med befordringsärenden. Och då kan man säga, att så gott som allt vad som i motionen yttrats om denna sak mister sin grund. Vill man ändå tala om sidoinflytelser, så riktar sig detta i så fall i lika mån mot den högsta myndigheten, som lämnar rum för sådanas framgång. I varje fall öppnar sig därmed de möjligheternas vidsträckta område, som kunna förefinnas snart sagt vid varje befordran.

Ehuru prokanslersämbetet således icke har befattning med befordringsfrågor, så saknar det ingalunda sin betydelse. Utskottet har icke heller velat uttala sig om institutionen som sådan; och jag har från säker källa den uppgiften, att så gott som varje vecka fall förekomma, då prokanslern kan vara universitetet till nytta.

Utan att alls bemöta eller kritisera dessa missvisande uppgifter tager nu utskottet sikte på »självskrivenheten» såsom det förkastliga i det här fallet, och det upptager såsom sin denna nog så vackert klingande sats, som även den är en avskrift, att varje självskriftenhet är förkastlig i fråga om ämbeten och att där endast lämplighet och skicklighet skola komma i fråga. Det låter emellertid vid detta resonemang, som om man icke hade reda på att prokanslern faktiskt väljes. Reservanterna ha tagit sig friheten att påpeka detta, och att alla professorer äro röstberättigade vid detta val. Och därvid har man klart för sig, att det gäller både biskop och prokansler.

Det är således en lagstadgad *förening av tvenne tjänster*. Skulle det nu vara så besvärligt att med denna »självskrivenhet» få du-
gande förmågor på denna plats? Skulle det vara värre här än i de

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)*

Ang.
upphälvande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

parlamentariska kommittéuppgiften, där man kan förena både två och flera sådana och ha betalt för både det ena och det andra? Är det säkert, att man där skall träffa den dugande förmågan så särdeles mycket bättre än vid tillsättandet av prokansler, som det nu går till? Vad visar historien därvidlag? Visar den icke upp i prokanslersserien många sådana namn, som vittna om en nivå så pass hög, att man icke behöver befara, att detta ämbete skall skötas av inkompetenta och odugliga personer? Jag vill från serien i Lund nämna sådana namn som Andreas Rydelius, Henrik Benzelius, Olof Celsius, Petrus Munck, Henrik Reuter Dahl, Johan Henrik Thomander. Skulle de icke duga?

Och härmed har jag, mina damer och herrar, kommit in på universitetens historia. Jag tror den riktar till oss en dubbel marning härvidlag. Först och främst till större pietet mot åldriga institutioner än att man skulle fingra på dem av sådan formalism, som då man stirrar på eller förebär denna »självskrivna». Därjämte torde historien om den mödosamma och betydelsefulla vetenskapliga forskningens egenartade utveckling mana till den respekt, att man icke på nu föreslaget sätt ingriper på dess område, då *universiteten själva* icke ha gjort något yrkande i denna riktning, och att man därför omsorgsfullt avhåller sig från varje sken av ett förmynderskap från vår sida, för vilket den, som gitter det, må tillmäta sig kompetensen; jag gör det icke, och jag tror, att många i denna kammare dela min uppfattning och icke heller vilja göra det.

Med dessa ord, herr förste vice talman, har jag velat motivera ett yrkande om avslag på utskottets hemställan och bifall till den utlåtandet bifogade reservationen.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Westman*, fröken *Wellin*, samt herrar *Lundquist* och *Persson* i Fritorp.

Herr *Olsson* i Mora: Herr förste vice talman, mina damer och herrar! Herr Wallerius gjorde först den anmärkningen mot utskottet och motionären, att den motivering de förebragt vore alltför knapphändig och till någon del utgjordes av en avskrift av vad som tidigare anförts i frågan. Jag skall be att få glädja herr Wallerius med ett medgivande av, att denna anmärkning är riktig. Men den torde ha sin fulla förklaring av det förhållandet, att den förevarande frågan behandlats av andra kammaren vid tre tidigare tillfällen och att det utskott, som förberedde frågan 1918, kom till samma slut, som utskottet kommit till nu. Vid det förhållandet måste jag finna det ganska naturligt, att utskottet använder sig av delvis samma ordalag, som utskottet anförde 1918. Det skulle verkligen, ifall det hade berett herr Wallerius någon särskild glädje, icke varit någon svårighet att förebringa en ganska vidlyftig motivering och även andra ordalag än dem, som tidigare anförts. Men som sagt, då frågan vid flera upprepade tillfällen tidigare behandlats av kammaren, har det icke fun-

nits anledning att nu ingå på någon vidlyftigare framställning. Och när som sagt utskottet nu kommit till samma slut som utskottet 1918, har det icke heller varit anledning att i allt uttrycka detta med andra ord än som då användes.

Herr Wallerius riktade också den anmärkningen mot utskottet, att utskottet med förbiseende av vissa förhållanden, som han med förkärlek uppehöll sig vid, hade tagit sikte på biskops självskrivenhet till prokanslersämbetet. Ja, herr Wallerius, är icke det ganska naturligt? Det är ju den saken det nu är fråga om och icke om ämbetet som sådant.

Herr Wallerius gjorde vidare gällande, att praktiskt taget blir prokanslern vald och icke utnämnd. Han framhöll, att universitetens professorer deltaga i utkorandet av prokansler. Det äger också någon sanning. Men herr Wallerius vill väl icke göra gällande, att det finns någon som helst garanti för att den, som universitetsmyndigheterna önska som prokansler, också blir till prokansler utnämnd. Det är ju till lämpligheten ur kyrklig synpunkt för yrkets utövande, som man i första hand tager hänsyn, och det är Kungl. Maj:t, som utnämner. Det sker alltså icke genom val. Och det föreligger ingen som helst säkerhet för att den, som universitetsmyndigheterna helst önska se såsom utövare av ämbetet, blir till ämbetet utnämnd.

Herr Wallerius' sista anmärkning gällde, att man borde taga mera hänsyn till universitetens historia. I det stycket vill jag endast säga, att jag finner självskrivenheten till prokanslersämbetet historiskt förklarlig med hänsyn till det gamla förhållandet mellan universitet och kyrka, med hänsyn till förhållandena den tid, när universitetet i väsentlig utsträckning var ett prästerligt seminarium. Men, herr Wallerius, förhållandena ha ju sedan dess väsentligt förändrats, och det finns icke längre någonting, som motiverar självskrivenhetens bibehållande.

Efter dessa anmärkningar till den ärade reservanten skall jag be att med några ord få beröra, huru frågan efter mitt sätt att se ligger till. Jag ber då att till en början få erinra därom, att enligt gällande universitetsstatuter har prokanslern att göra sig underrättad om alla universitetets angelägenheter, lärarnas verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållanden samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitetets väl och anseende; när han så för gott finner, öfvervara konsistoriums överläggningar samt i dem, men ej i besluten, taga del; då omständigheterna därtill föranleda, hos kanslern göra de framställningar och föreslå de åtgärder, han anser för universitetet gagnande. Vidare skall prokanslern, när kanslersämbetet är ledigt, bestrida de åligganden, som tillhöra detta ämbete, till dess Kungl. Maj:t — jag har, herr Wallerius, ingen som helst anledning att undertrycka detta förhållande — till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets uppehållande. Detta vill med andra ord säga, att ärkebiskopen och biskopen i Lund, som äro självskrivna innehavare av resp. prokanslersämbeten, äro icke blott självskrivna att alltid bestrida prokanslerns åligganden utan också självskrivna att under vissa omständig-

*Anm.
upphäfvande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

heter bestrida jämväl kanslerns åligganden och sålunda utöva inflytande även på befordringsärendena vid våra universitet. Nu är det så, att under striden om prokanslersämbetet har det befunnits, att ämbetet hade en öm punkt i befattningen med befordringsfrågor. Därför har man i universitetsstatuterna borttagit den tidigare bestämmelsen om yttranderätt för prokanslern i befordringsfrågor. Men den operationen blev icke fullständig, ty när prokanslern inträder såsom fungerande kansler, får han, om också endast för en kortare tid, befattning med alla de åligganden, som tillkomma kanslern, och således även med befordringsfrågor. Och det må man ha rätt att säga, att har det befunnits olämpligt, att biskopen i Lund och ärkebiskopen i Uppsala officiellt skulle yttra sig i befordringsfrågor, när de tjänstgjorde som prokanslerer, så lära de icke bli lämpligare för detta, när de inträda i stället för kanslern. Det har ju också under senare tid icke saknats exempel på olämpligt biskopsinflytande på universitetens befordringsfrågor. Jag skall icke för ögonblicket närmare ingå härpå, men det torde kunna framdeles under debatten givas anledning att återkomma till detta.

Nå, säger man, det där inträffar »naturligtvis högst sällan», som det heter i reservationen, att prokanslern får taga befattning med befordringsärendena, och man brukar tillägga, att det endast kan bli för en mycket kort tid. Här om året hände det i alla fall, att en av våra prokanslerer fick tjänstgöra som kansler ett halvt år. Och det kan bli allt *mindre* sällan, som prokanslern behöver tjänstgöra som kansler, om våra universitet även i fortsättningen komma att kasta kärvännliga blickar på det mäktiga statsutskottet, då det gäller att söka lämpliga kanslerskandidater.

Om den reservation, som vidfogats utskottets utlåtande och som nu förklarats av herr Wallerius, skall jag i övrigt icke säga många ord. Jag vill bara eftertryckligt slå fast, att utskottets förslag icke på minsta sätt beröres av reservanternas framhållande av, att en lokal ställföreträdare för kanslern nödvändigt är av behovet påkallad, såsom reservanternas uttrycka sig. Utskottet har icke alls yttrat sig i denna fråga, som även av motionären lämnats öppen. Och så vill jag säga, att jag icke tror på reservanternas svartmålning, att, som det heter, »ganska stora olägenheter skulle kunna bli följden, om den nämnda självskrivnenheten skulle ersättas av särskilda prokanslersval. Det skulle» — enligt reservanternas mening — »kunna bli svårt att finna någon, som skulle vilja åtaga sig ett uppdrag, som medför åtskilligt arbete och, enligt mycket åldrig sed, drager med sig en representationsskyldighet, som ej kan fyllas utan uppoffring, under det att ämbetet icke bereder dess innehavare någon som helst ekonomisk förmån». Jag tvivlar på äktheten av denna svartmålning redan därför, att behövligheten av prokanslersämbetet är omstridd även i universitetskretsar. Men jag tvivlar framför allt därför, att jag icke kan se, att det skulle vara mindre hedersamt att bekläda ett ämbete på grund av fritt val än på grund av en föråldrad och omstridd självskrivnenhet. Det finnes ingenting, som hindrar, valet till prokansler kan falla på ärkebiskopen i Uppsala eller biskopen i Lund,

om dessa biskopar av universitetsmyndigheterna finnas vara de för uppdragen mest lämpliga.

Innan jag slutar, vill jag erinra om att andra kammaren redan 1913 gjorde följande uttalande: »Överhuvud taget synes systemet med biskoparnas allmänna uppsikt över undervisningen vid de allmänna läroverken vara en, visserligen historiskt förklarlig återstod från den tid, då undervisningen stod under kyrkans ledning, ett system, som emellertid icke längre har någon förutsättning i våra nutida samhällsförhållanden och den utveckling, som det allmänna undervisningsväsendet där nått.» I anslutning till denna principiella uppfattning beslöt andra kammaren för ungefär två veckor sedan att begära, att biskoparnas självskrivenhet till eforatet skall upphöra. Nu skulle jag vilja fråga: har icke det anförda uttalandet ifråga om biskoparnas ställning till läroverken sin fulla tillämpning även på biskoparnas ställning till universiteten? Kan det vara mera berättigat att behålla en kvarleva av kyrkans välde över universiteten än över läroverken? Jag har svårt att se, att svaret kan bli mer än ett. För bibehållandet av eforatet har åberopats, att eforus kan åtminstone utöva fackmannainspektion över kristendomsundervisningen, men för en biskops överinseende över universiteten kan icke ens ett sådant skäl åberopas, ty varken prokanslern eller kanslern har någon motsvarande inspektionsuppgift vid universiteten. I universitetsstatuterna finnes ingen bestämmelse om särskild inspektion från prokanslerns sida av den teologiska fakulteten, utan den uppgift, som prokanslern såsom fungerande kansler kan komma att utöva, gäller *hela* den vetenskapliga undervisningen och forskningen, och detta må väl anses olämpligt, då ingen som helst garanti föreligger för att han äger de förutsättningar, som en av universitetet genom fritt val utsedd kansler bör besitta.

Avskaffandet av biskoparnas självskrivenhet till prokanslersämbetet vid universiteten är, såvitt jag kan finna, ingen särskilt stor fråga, men självskrivenheten bygger på en otidsenlig och ohållbar princip, som i sina verkningar kan bli skadlig, och avskaffandet av självskrivenheten på nu ifrågavarande område synes vara en enkel konsekvens av kammarens beslut om upphävandet av biskoparnas eforusställning.

På denna motivering, herr förste vice talman, ber jag att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr P a u l s e n instämde häruti.

Herr L i n d s k o g: Herr talman, mina damer och herrar! Den förnämsta olägenheten med prokansleriatet i dess gamla gestalt var utan tvivel den omständigheten, att prokanslern den gången hade att yttra sig i befordringsfrågor. Det var också den omständigheten, som föranledde, att för 20 år sedan, då frågan behandlades vid Lunds universitet, en minoritet vid detta universitet, till vilken även undertecknad hörde, röstade för prokansleriatets avskaffande. Sedan den tiden har just på den brännande punkten en förändring inträtt, och jag tror mig kunna säga, att på grund därav har sedan dess egentligen ingen missbelåtenhet vid univer-

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)*

*Ang.
upphälvande
av biskops
själeskrifva
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

siteten låtit sig åtminstone i någon hörbar mån förnimmas. I varje händelse vågar jag säga, att frågan egentligen icke har betraktats såsom i nämnvärd grad aktuell. Stämningen har varit, kan jag säga, lugn och behärskad, och någon egentlig överhängande samhällsfara av prokansleriatet i dess nuvarande form har man icke tänkt sig. Det förefaller mig emellertid, som om utskottet härvidlag nästan hade ställt sig på en annan ståndpunkt i så måtto, att det haft synnerligen bråttom med ärendets behandling. Utskottet har icke alls tänkt sig, att man skulle kunna anse det lämpligt att remittera denna fråga till våra universitet. Jag beklagar för min del denna uraktlåtenhet från utskottets sida. Jag beklagar det för det första därför, att jag är alldeles säker på att detta hade från universitetets synpunkt betraktats som en artighet, för att icke säga rent av en vänlighet. Man hade nog kunnat tänka sig vid våra universitet, med hänsyn till det självstyre, som universiteten av ålder fått sig tillerkänt, att de skulle hava fått lov att yttra sig i en fråga, som dock i någon mån även berör universiteten. Men en dylik remiss till våra universitet hade kanske också inneburit en slags artighet, höll jag på att säga, emot riksdagen och dess andra kammare. Jag är nämligen alldeles viss om att med den utomordentliga välvilja, som riksdagen alltid har visat mot våra universitet, en välvilja, för vilken vi universitetsmän (och nu också universitetskvinnor) aldrig kunna vara nog tacksamma — jag är alldeles viss om, säger jag, att riksdagen och dess andra kammare hade såsom en av de faktorer, vilka spelade en roll vid ärendets avgörande i den ena eller andra riktningen, också räknat med den stämning och den uppfattning, som förefanns vid våra universitet. Men icke nog med detta, utan jag håller före, att behandlingen av frågan, trots dennas oerhört obetydliga roll, verkligen skulle hava vunnit i saklighet, om den hade blivit underkastad en viss granskning vid universiteten. Jag skall därför tillåta mig att i största korthet blott och bart lägga fram tre punkter för att angiva min personliga uppfattning på dessa punkter.

Den första punkten rör frågan om den nödvändighet, som prokanslersämbetet kan äga. Det tycks nästan, som om här i andra kammaren det funnes en gammal tradition att anse, att prokansleriatet är ett överflödigt ämbete, och motionären utgår från denna synpunkt. Jag vill då säga, att jag mycket väl kan förstå, att man kan tveka om prokansleriatets lämplighet i dess nuvarande form, men att förklara, att det är ett alldeles överflödigt ämbete, kan jag icke riktigt vara med om. Ty eftersom kanslersämbetet representeras av en enda person, nämligen kanslern, måste denne ha en vicekansler eller prokansler, hur man nu vill kalla honom. Det är, sade jag, en slags tradition här i kammaren att alltid jämföra prokansleriatet med blindtarmen. Det var en högt ärad talare, som för några veckor sedan på nytt använde denna jämförelse, och jag får säga, att jag nästan blev överraskad av att det icke gick honom som en annan ärad talare på samma bänk, Malmöhusbänken, vilken talade om galten Särimner; det uppträdde nämligen då en tredje talare på samma berömda bänk och sade, att galten egentligen var hans. Jag vill icke alls gå in på frågan om blindtarmens ursprungs beteckning i

detta sammanhang, men den har förekommit förr just i detta sammanhang. Jag vill i stället säga, att jag icke riktigt kan gå med på denna liknelse; den haltar i någon mån. Ett vikariat kan vara förfelat i andra avseenden, men det är icke i sig självt onödigt. Det vore lika oriktigt att utan vidare kalla detta ett överflödigt ämbete, som om någon skulle falla på den barocka idén att säga, att exempelvis vice ordförandeskapet i konstitutionsutskottet skulle vara en blindtarm. Det är alldeles oriktigt, menar jag; man kan säga, att det kan ändras, men därför är det ingen blindtarm.

Så skulle jag vilja säga såsom punkten nr 2, att jag måste för min del intaga en något annan ståndpunkt än de ärade reservanterna, då det gäller de lokala prokansleriaten. Jag anser för min del, att ett lokalt prokansleriat icke är oundgängligen nödvändigt utan skulle kunna avskaffas. Det förutsatte visserligen vissa ändringar av paragraferna; man finge till exempelvis giva rektor vid universiteten större myndighet i vissa frågor, med avseende på tjänstledighet och annat, men det är något, som enligt min mening icke skulle vålla alltför stora svårigheter. Jag vill därvid icke alls neka till att ett lokalt prokansleriat kan vara nyttigt icke minst med avseende på vissa representativa göromål, och jag tror nog, att om man avskaffar det, får man tänka sig att icke blott öka rektors myndighet utan också antagligen öka hans gage, som är så pass minimalt, som det kan tänkas vara. Jag vill här passa på att understryka det beklagliga förhållandet, att redan nu måste vi universitetsfolk vid val av rektor taga en ganska stor hänsyn även till den omständigheten, om vår rektorskandidat är i de förmögenhetsvillkor, att han kan bekläda ett rektorat. Tager man bort prokansleriatet, blir detta ännu mera framträdande. Men som sagt, det förefaller mig, som om ett lokalt prokansleriat icke är oundgängligen nödvändigt.

Så kommer jag slutligen till den tredje punkten, som egentligen är den för ögonblicket aktuella, nämligen förslaget om att behålla prokansleriatet men göra det valbart. Motionären har ju efter vissa saltomortaler i sin motion, vars logik jag får medgiva, att jag haft litet svårt att följa med, kommit till den ståndpunkten, att prokansleriatet skall bibehållas, men att prokansler skall väljas. Jag vill här ärligt säga ifrån, att jag i princip fullkomligt delar hans mening. Principiellt anser jag, att det är en klar och riktig ståndpunkt, men om jag å andra sidan ser på de faktiska förhållandena, finner jag förslaget icke tillfredsställande. Jag tror, att motionären och utskottet ha förbisett det förhållande, att våra universitet äro förlagda i småstäder. Jag har ärligt sökt att gå igenom i Lunds tämligen trånga lokalrayon de olika medborgare, som där finnas, och vare det långt ifrån mig att säga något ont om dessa medborgare, så mycket mindre som de äro mina egna valmän, men jag vill säga, att det verkligen förefaller mig, som om man icke kunde hitta i denna stund en enda person, som jag egentligen — och jag tror, att jag talar även å mina kollegers vägnar — skulle kunna anse lämplig som prokansler. Ty de, som äro lika gamla i gården som jag är, och som varit med om något kanslersval, veta, hur utomordentligt svårt det är att i hela Sveriges land hitta en person med de höga kvalifikationer, som vi

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

*Ang.
upphäwande
av biskops
självskrivna
utöwande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

universitetsmän, vilka äro ett mycket stolt släkte, verkligen anse erforderliga för att vi skulle vilja göra honom till vår kansler. Att då inom Lunds lokala rayon hitta en sådan man är icke så lätt. Ja, jag ser nu på vännen Olsson i Mora, att han menar, att man kan ju välja biskopen. Men då förstår jag icke hela denna reform. Om detta är den enda utväg, som återstår, då förstår jag icke det fina i saken.

Jag vill till sist som ett avslutande ord säga, att jag icke anser det nuvarande tillståndet vara ett idealiskt tillstånd, men jag säger lika visst, att om man skall vidtaga en ändring i en fråga, som icke är av aktuell art, i en fråga som är av så jämförelsevis obetydlig art som denna, då tycker jag, att man verkligen skall hitta på en lösning, som är definitivt tillfredsställande. Den lösning, som motionärerna och utskottet givit, synes mig vara definitivt otillfredsställande.

Jag skall därför, herr talman, be att få yrka återremiss till utskottet för att sätta utskottet i tillfälle att remittera frågan till våra universitet för uttalande, och jag tror, att en dylik remiss skulle av våra universitet fattas såsom ett utslag av vänlighet och av allmänheten fattas som ett utslag av saklighet.

Herr talman Jag ber att få yrka återremiss.

Herr W a g n s s o n: Herr förste vice talman, mina damer och herrar! Herr Wallerius riktade i sin kritik mot det föreliggande förslaget bland annat den anmärkningen, att motionären och utskottet helt och hållet förbisett den historiska traditionens betydelse, och ville i detta förhållande ytterligare se ett skäl, varför motionen bör avslås. Jag kan av denna orsak anse det vara i viss mån berättigat att här i största korthet söka giva en återblick på hur prokanslersämbetet uppstått.

När universitetet i Uppsala år 1477 genom en påvlig bulla grundlades, så var detta universitet närmast att betrakta som ett prästseminarium. Huvudsakliga anledningen till att universitetet grundlades var den, att kyrkan hade behov av att få ett bildat prästerskap och att detta behov dittills icke kunnat tillfredsställas på annat sätt, än genom att de blivande prästerna måst utrikes skaffa sig den bildning, som icke stod att få här hemma. Det var då alldeles naturligt, att universitetet kom att stå under kyrkans hägn. Under denna tid fanns icke någon tanke på inrättande av ett prokanslersämbete, av det skälet att ärkebiskopen självskrivet var universitetets kansler, och denna hans befogenhet var historiskt fullt motiverad. Så småningom växte emellertid universitetets verksamhetsområde. Dess karaktär av prästseminarium började allt mer och mer avta, och då framstod också önskemålet, att universitetskanslersämbetet skulle skiljas från de kyrkliga myndigheterna. Först år 1622, alltså för jämnt tre hundra år sedan, när Johan Skytte utnämndes till kansler för Uppsala universitet, infördes prokanslersämbetet som en möjlighet för kyrkan att på detta sätt visa sambandet mellan kyrkan och universitetet. Men för att förstå de

historiska betingelserna för denna åtgärd, kan det vara av ett visst intresse att erinra om, att ännu vid denna tidpunkt, under 1600-talet, stadgades uttryckligen, att vid universitetet ej fick offentlig eller privat något läras, som stred mot Augsburgska bekännelsen eller Uppsala mötes beslut. Den slutna karaktären av universitetet framgår alldeles tydligt av denna bestämmelse. Universitetet har emellertid så småningom allt mer och mer avklätt sig sin ursprungligen övervägande teologiska prägel och utvecklat sig till en självständig institution. Numera torde också prokanslersämbetet närmast få betraktas som en dekoration och, jag vill tillägga, som en olämplig dekoration, då den symboliserar kyrkans inflytande över universitetet, ett inflytande som icke längre finnes.

I en motion i första kammaren, som avlämnades år 1910 av herr Eliel Löfgren, yttras i motiveringen bland annat följande: »Ämbetets vidmakthållande ger ett sken av kyrkans eller, rättare sagt, vissa kyrkofurstars supremati över vetenskapen, som icke har en skymt av berättigande. Även om för framtiden den verkliga betydelsen härav är mindre, sedan prokanslerns yttrande vid tillsättandet av professorsbefattningar kommer att upphöra, kvarstår dock i viss grad faran av obehöriga inflytelser å universitetets angelägenheter från personer, vilka icke äga en av förhållandenas natur betingad rätt att lägga sitt ord i vågskålen vid de skilda ärendenas beprövande. Finnes det emellertid nödigt eller lämpligt att behålla prokanslern som eventuell ställföreträdare för kanslern, bör prokansler av Kungl. Maj:t utses efter liknande grunder som denne.» Det är alltså samma skäl, vilka i utskottsutlåtandet här och i motionen betonas, som redan då anförts under för övrigt ganska liknande förhållanden som nu.

Herr Wallerius riktade i sitt anförande bland annat ett angrepp mot utskottet, därför att detta icke hade observerat, att universitetens prokanslerer för närvarande faktiskt väljas, och hänvisade till vissa bestämmelser i universitetens statuter. Jag vill säga, att hela detta resonemang synes mig vara en, förlåt uttrycket, *tämligen grov sofism*, ty i universitetsstatuterna återfinnas i § 12 följande bestämmelser: »Prokansler för universitetet i Uppsala är ärkebiskopen. Prokansler för universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift.» Härmed är ju i denna fråga självskrivningsprincipen uttryckligen föreskriven, och herr Wallerius' resonemang vore riktigt endast under den förutsättningen, att biskopsvalet i Lunds stift och ärkebiskopsvalet närmast betraktades som val av prokansler för universitetet och att vid detta val det avgörande inflytandet låge hos universitetet. Nu är det emellertid så, att universitetet på intet sätt här hava något avgörande inflytande. Deras röster kunna icke ens bestämma utgången av det val, som förrättas i och för upprättande av förslag, ännu mindre ha de möjlighet att utöva något avgörande inflytande på vem Kungl. Maj:t tillsätter. Hela detta herr Wallerius' resonemang synes därför helt och hållet falskt.

I det anförande, som herr Lindskog här hållit, har yrkande på återremiss framställts, och det har i första hand motiverats därmed,

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande af
prokanslers-
ämbetet.

(Forts.)

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

att därigenom universitetsmyndigheterna skulle få möjlighet att yttra sig över den motion, som nu behandlas. Jag vill i detta fall erinra herr Lindskog därom, att samma motion eller liknande motion som den här framställda redan vid icke mindre än tre olika tillfällen behandlats av riksdagens båda kamrar, och vid intet av dessa tillfällen har ärendet remitterats till universitetsmyndigheterna, och såvitt jag kan finna, har icke heller i någondera kammaren vid dessa tillfällen framställts yrkanden i denna riktning. Jag har därför svårt att förstå, varför andra kammaren här skulle intaga en annan ställning, än vad både första och andra kammaren vid olika tillfällen förut intagit. För övrigt vill jag tillägga, att om det här vore ett så starkt önskemål, att få frågan remitterad till universitetsmyndigheterna, då förefaller det mig något oegentligt, att ett yrkande i den riktningen aldrig framställts i utskottet. Det är visserligen sant, att en av de ärade reservanterna inom utskottet framställt yrkande om remiss, men han hemställde om att motionen skulle remitteras till ärkebiskopen och biskopen i Lund för uttalanden. På, såvitt jag kan finna, mycket goda grunder avslog utskottet denna hemställan. Det förefaller mig, att med precis samma fog, som detta yrkande framställdes i utskottet, skulle, när konstitutionsutskottet för några år sedan hade att behandla herr borgmästare Lindhagens bekanta republikmotion, i detta utskott kunnat framställas yrkande om att förslaget skulle remitteras till Hans Maj:t för yttrande.

Det finnes ytterligare ett skäl, som för mig åtminstone i någon mån kan medverka till att jag icke anser en remiss önskvärd. Det har vid flera tillfällen uttalats det önskemålet, både av utskotten och kamrarna, att utskotten icke i onödan skulle remittera ärenden till ämbetsverk eller myndigheter, då därigenom endast ärendenas behandling försinkades och onödiga omvägar toges.

Därtill kommer, att såvitt jag kan förstå det för universiteten måste anses som en synnerligen grannlaga affär att yttra sig. Det gäller dock här för universitetsmyndigheterna att göra ett uttalande om, huruvida de anse det vara lämpligt, att en av deras nuvarande förmän skall få kvarbli i detta ämbete eller ej, om alltså hela institutionen skall omläggas. Jag tror mig på mycket goda grunder kunna säga, att detta verkligen är ganska grannlaga för universitetsmyndigheterna att uttala sig om, då jag tror mig veta, att också bland dem, som i stort sett dela den uppfattning, motionen givit uttryck åt, råder en viss farhåga för att öppet framträda och lägga fram denna åsikt för att icke genom ett sådant framträdande på något sätt begå en ogrannlaga handling.

Jag tror alltså, att de skäl som här framförts för ett återremissyrkande icke äro tillräckligt starka, för att kammaren på dessa skäl bör återförvisa ärendet till utskottet för förnyad behandling.

Det finnes en möjlighet, att universitetsmyndigheterna ändå komma i tillfälle att yttra sig över ifrågavarande motion, då, därest kammaren här bifaller motionen, ärendet sändes till första kammaren och dess tillfälliga utskott får tillfälle att taga ställning till frå-

gan om en remiss till universiteten, och dessa kunna då — om första kammarens första tillfälliga utskott beslutar därom — bringas i tillfälle att yttra sig, utan att någon försinkning eller dubbelbehandling av ärendet behöver ske i andra kammaren.

Till slut får jag uttrycka min tacksamhet till professor Lindskog, för att han öppet tillstått, att han anser de nuvarande bestämmelserna oegentliga och att han för sin del gärna vill medverka till att prokanslersämbetet i dess nuvarande form avskaffas. Men då han talar om den logiska saltomortal, som han funnit i motionen, ligger det verkligen ganska nära till hands för mig att returnera samma uttryck till herr Lindskog. Det förefaller mig nämligen, som om man gjorde en logisk kullerbytta, när man i olika punkter deklarerar sitt missnöje med de nuvarande bestämmelserna och sin önskan att få en ändring till stånd samt sedan försöker visa, att även om det blir en reform i någon av de riktningar, som herr Lindskog själv förordade, skulle det resultera i, att universiteten icke hade någon som helst möjlighet att vända sig till annat håll än till biskoparna, när det gäller att välja prokansler. Jag tror verkligen, att det här förefinnes en viss ologiskhet i herr Lindskogs resonemang, och det skulle vara intressant att höra honom närmare utveckla, hur han vill få det hela att gå ihop.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Björkman i Norrköping: Herr talman! Det synes ju egentligen icke vara tal om annat än att de personer, vilka beklätt prokanslersämbetet, hava varit vuxna sin uppgift. Visserligen antydde herr Olsson i Mora, att han under debattens fortgång kanske skulle komma med några detaljer i motsatt riktning, men jag är förvissad om att han icke skall kunna framställa andra anmärkningar än sådana, som bottna i att en sak kan ses från olika sidor. Det är således i stort sett fråga om självskrivetens berättigande eller icke.

Jag är den förste att erkänna, att det icke är riktigt att med börd förena rätt till någon viss statlig funktion. Det kunde nämligen, därest så skedde, för en person falla sig naturligt att sammanblanda den egna synpunkten med statens, därför att han kunde tro, att när han på grund av sin börd hade rätt att fullgöra en viss statlig uppgift, vore det ock hans rättighet att därvid låta sig leda av privata hänsyn.

Men, vad vi nu diskutera, är också endast de fall, då två funktioner förrättas av samma ämbetsman, d. v. s. då befogenhet att utöva en offentlig funktion utan vidare följes av rätt att utöva en annan. Detta är dock icke så ovanligt, som man kan tro. Vi behöva endast tänka på våra landshövdingar, för vilka det i den ena och den andra författningen finnes föreskrivet, att de utan vidare äro självskrivna till ordförande i den eller den direktionen, exempelvis

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

lasarettsdirektioner eller andra. Än mera utpräglad är detta fallet i Stockholm, där överståthållaren både har kommunala befogenheter av liknande beskaffenhet och statliga funktioner att fylla.

I det nu föreliggande fallet har man tydligen ansett, att självskriften skulle vara särskilt olämplig, därför att det gäller kyrkans män. Gå vi emellertid till ett annat land, demokratiens land, England, skola vi finna, att biskoparna därstädes äro självskrivna medlemmar av överhuset. Där har man sålunda icke ens ansett det olämpligt att ge dem lagstiftande funktioner. Men här i landet håller man före, att endast därför, att de ifrågavarande personerna äro prästmän, den nuvarande anordningen skulle vara olämplig. Utskottet har förut helt nyligen haft ett uttalande i samma riktning, då det gällde frågan om biskopars självskriften att vara eforer. I detta fall är det två särskilda biskopsämbeten, vilkas innehavare icke utan vidare skulle duga i funktionen såsom prokanslerer. Det förefaller, som om utskottet i år alldeles särskilt ville visa sitt djärva mod, nej, sin skräck för prästerskapet. Denna fråga är dock, såsom professor Lindskog sade, skäligen liten. Kanske man kunde i det hänseendet använda ett uttryck, som kommer fram, om jag med benäget tillstånd får berätta en liten historiett, nämligen om den kände franske poeten Desbarreaux, som levde på Ludvig XIV:s tid. Han hade på en restaurant under fastan beställt en omelett, i vilken förekom kött. Det utbröt ett förskräckligt oväder, och poeten, som kände, att detta var ett försynens uttalande om hans ogärning, kastade ut omeletten genom fönstret med de bekanta orden: »Voilà bien de bruit pour une omelette.» Ja! det kanske må ursäktas även en stakars högerman, om han någon gång vill visa, att han varit utrikes och kan några fransyska ord.

Men, jag återvänder, herr talman, till saken. Man säger nu, att prokanslern skulle kunna utses av valkollegier, eller av Kungl. Maj:t direkt. Herr Olsson i Mora förklarade, att intet hindrade, att därvid valet skulle kunna falla på ärkebiskopen i Uppsala eller på biskopen i Lund. Jag vill då betona och understryka, att valet visserligen kan falla på dessa personer, men att det mycket väl kan hända, att de avsäga sig uppdraget och säga, att de hellre sköta sina övriga egentliga sysselsättningar, därför att de icke ha tid att offra åt annat än som är förenligt med deras ämbetsfunktioner. Då vi för några veckor sedan hade frågan om eforer uppe, drog ju herr Olsson i Mora fram en biskops herdabrev, där denne sade, att det vore väl, om biskoparna kunde slippa sina funktioner beträffande skolorna. Det kan ju också mycket väl hända, att ärkebiskopen och lundabiskopen säga: »Nej, vi betacka oss för detta», och då får man gå ut och leta och försöka få någon annan.

Ja, jag vill ju icke draga i tvivelsmål, att det i dag icke kan finnas någon annan, exempelvis för Uppsala Universitet hövdingen på Uppsala slott. Beträffande Lund har herr Lindskog sagt, att det icke finns någon annan inom stadens rayon, men man får väl då gå till Malmö och möjligen tänka på hövdingen i Malmöhus län. Det är en förutvarande officer, och ehuru jag icke betvivlar, att

han kan sköta många sysslor, tror jag ändå, att biskopen i Lund är mera lämplig till prokansler än officeren. Man har då till slut att vända sig till helt andra grupper, och om åtskilliga år kanske kan hänvisas till den krets, som omslutes av kung Arthur själv och riddarna kring hans runda bord.

Ang.
upphälvande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Förta.)

Jag vill även påpeka, att biskopen i Lund och ärkebiskopen kanske icke äro så intresserade av att behöva kasta sig in i de akademiska striderna. Det finns något, som heter odium medicum och odiumologicum och jag hoppas, att jag icke gör min vän professor Lindskog ledsen, om jag även säger odium philosophicum. Det är ganska skönt att vara undan dessa strider. Däremot är det synnerligen lämpligt, om sådana män som ärkebiskopen och biskopen i Lund med de särskilda förutsättningar och den pondus, som de ha, kunna ingripa såsom medlande parter och stifta frid och försoning. Med självskrivnenheten ha vi dessa män där, utan den kunna de vara borta.

Jag tycker även att det skulle vara synnerligen beklagligt, om den man, som bekläder ärkebiskopsposten, och den, som har plats i biskopsstolen i Lund, skulle få uppleva, att andra kammaren droge i tvivelsmål, om de äro lämpliga såsom innehavare av sina prokanslersämbeten, och om de nu skulle få underkasta sig antingen val eller särskild utnämning.

Nej, det synes väl, att vi såsom prokanslerer redan ha de därför mest lämpliga personerna, personer, som alldeles givet hava de allra bästa förutsättningar härtill. Deras val sker med den allra noggrannaste urskiljning. Kandidaternas lämplighet dryftas under långliga tider, och utnämningen överväges med de resultat vi sett. Bland den långa kedja av dem, som varit ärkebiskopar-prokanslerer, ser man så med stolthet Anton Niklas Sundberg och påminner sig den tid, då han celebrerade universitetets högtidligheter och gjorde det med den äran. De personer, som suttit såsom ärkebiskopar och biskopar i Lund, äro sådana, som alltid visat, att sentensen »humani nihil a me alienum puto» varit dem en ledstjärna och som varit bildningens främste. När till landet kommit Nobelpristagare och andra vetenskapens stormän ha de ofta tagit vägen till Uppsala och Lund, och det har varit en stolthet att då se sådana män som ärkebiskopen och biskopen i Lund svara icke endast för kyrkan utan även för universitetet.

Man har ifrågasatt, att denna fråga borde återremitteras till utskottet. Jag kan emellertid icke tänka mig, att andra kammaren skall anse sig behöva en återremiss. Herr Wagnsson rekommenderade, att vi skulle fatta ett beslut utan att höra universitetsmyndigheterna, vilket första kammarens utskott i stället ju kunde få tillfälle till. Jag anser visserligen, att andra kammaren icke bör fatta ett beslut i den riktning, han förordade, innan vi ha fått se alla de förhållanden belysta, som vi anse, att första kammaren behöver. Emellertid finner jag det ej heller nödvändigt att höra universitetsmyndigheterna, därför att jag anser, att vi redan nu i det läge, frågan

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivena
utövande av
prokanslers-
ämbetet.

(Forts.)

har, kunna fatta ett beslut i enlighet med herr Wallerii yrkande om bifall till reservationen.

Då herr Wallerii yrkande ännu kvarstår, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr E d é n: Herr talman! Jag känner mig en smula tveksam också jag att uppträda efter det att så mycken lärdom här har gjort sig gällande, lärdom om universitetets historia allt sedan dess grundläggning genom den påvliga bullan år 1477 och lärdom på olika utländska språk, som jag icke är riktigt säker på om jag kan efterlikna. Jag har emellertid den uppfattningen, att vi skulle kunna hålla oss till den ganska sunda åsikt om saken i dess helhet, som uttalades av utskottets ärade ordförande, nämligen att detta icke är någon särskilt stor fråga. Nej, det må gudarna veta, att frågan icke är särskilt stor. Jag tror snarare, att det är en alldeles särskilt *liten* fråga, och att överhuvud taget andra kammaren icke skulle behöva vid dess behandling lägga upp några större principiella linjer.

Jag kan lika litet finna, att man i en motion om avskaffande av självskriftenheten såsom prokansler skall behöva inlägga något av »bildstormeri» eller »skräck inför prästerskapet», såsom den siste ärade talaren uttryckte det, som jag å andra sidan kan instämma med motionären eller utskottets ordförande, när de tyckas förmena, att detta ämbetes bibehållande i sin nuvarande form skulle kunna leda till någon missuppfattning av universitetens ställning till teologien i allmänhet och till biskopsämbetet i synnerhet, eller till någon föreställning om att vetenskapen skulle vara underordnad kyrkans ledning.

Mina damer och herrar, saken är ju i själva verket så enkel! Vi ha här helt enkelt en gammal reminiscens från en länge sedan försvunnen tid, vilken fått stå kvar såsom en av de sirater, som då och då utmärka en gammal och ärevärdig byggnad. Universiteten äro sådana gamla och ärevärdiga byggnader, och bland deras sirater är också denna förbindelse med de lokala biskopsämbetena, som tager sig uttryck däri, att vederbörande biskopar genom sitt ämbete äro självskrivna till prokanslerer. Att försöka driva det därhän, att detta i något avseende skulle inverka på universitetens verkliga självständighet, vågar jag på grund av långvarig personlig erfarenhet bestämt karakterisera såsom ren konstruktion. Under de senaste årtiondena, och i varje fall så länge jag har varit med, har jag aldrig vid Uppsala universitet kunnat förmärka, att prokansleren inverkat vare sig på undervisningen eller på personalfrågor vid befordran. Jag skulle verkligen vilja förmena, att det åtminstone icke under den senaste tiden kan drivas upp ett enda fall, där prokansleren har vare sig kunnat eller velat begagna de korta vikariatet för kansleren för att under dennes frånvaro på något obehörigt sätt lägga sina synpunkter på en befordringsfråga.

Saken är den, att förutom den mera dekorativa uppgiften att bevara en liten smula av den månghundraåriga traditionen i univer-

sitetets yttre framträdande, har man ansett sig behöva prokanslers-
ämnet för en del mindre frågor, som det är onödigt att belasta
kanslersexpeditionen med, och dessutom har man haft den fördelen
av ämbetet, att prokanslern kunnat vikariera för kanslern vid kort-
tare och tillfälliga förfall.

Nu förhåller det sig ju i själva verket också så, att även motio-
nären och utskottet äro överens om att man kanske bör behålla äm-
betet; jag har därför ingen anledning att gå in på frågan om dess
behövlighet. Det är blott mot självskrivenheten, man vänt sig. För
att få en basis för motviljan mot självskrivenheten konstruerar man
upp, huru det skulle misstydas, att biskopar stå i spetsen för univer-
siteten, huru det ger ett oriktigt intryck utåt och kanske har olämpli-
ga verkningar. Jag skall för min del uppriktigt instämma med
herr Lindskog däruti, att för den händelse det inom universiteten
själva kan drivas upp en någorlunda vidsträckt mening, som före-
drager att låta prokanslersämbetena tillsättas genom val, så har jag
icke något däremot. Men jag tror, att det vore mycket oklokt och i
hög grad förhastat av denna kammare att i den delen på universite-
ten i förväg. Är det nu så, att man är av den meningen, att det
kanhända vore bättre att låta välja prokanslern, vore det då icke
skäl att, innan kammaren direkt kommer med en sådan fingervis-
ning till Kungl. Maj:t och eventuellt till universiteten, höra efter,
huru dessa själva se på saken? Här kunna åtskilliga omständighe-
ter spela in, som för denna kammare icke äro så lätta att bedöma.
Jag har redan nämnt en, traditionen, som ju alltid har stark verkan
vid sådana gamla institutioner. Herr Lindskog, som är en praktisk
man, har därjämte fäst uppmärksamheten på en annan och mycket
handgriplig sak, nämligen frågan, huruvida universiteten egentligen
skulle vinna något verkligt svängrum genom att få denna formella
valfrihet. Jag skall icke tillåta mig att för Uppsala universitets
del göra någon som helst värdering av de möjligheter, som för detta
skulle kunna finnas — vare det långt ifrån att jag vågar mig på
ett så bestämt omdöme, som herr Lindskog fällde om Lund. Jag
tycker såsom den siste talaren, att han kunde åtminstone räknat ihop
Malmö med Lund, ty då hade det kanske blivit en något större till-
gång — längre är ju icke avståndet. Men det vill jag ha sagt, att
damerna och herrarna skola icke tänka, att det är så lätt vare sig
man tager hela den skånska rika bygden med eller icke och vare
sig man tager jämte Uppsala den mera magra uppländska bygden
med eller icke, att driva upp en person, som å ena sidan universitetet
vill hedra med val till prokansler, och som å andra sidan är villig att
mottaga uppdraget med de krav, som dock ställas på detsamma, icke
minst i representativt hänseende. Det skulle kunna hända, — jag
säger blott, att det *skulle* kunna hända — att vartdera universitetet
komme till den uppfattningen, att här är egentligen icke mycket
vunnet genom en dylik valfrihet, att det kan vara lika gott att låta
ämbetena beklädas med självskrivenhet för ärkebiskopen och bisko-
pen i Lund. Och vad ha vi då vunnit med att andra kammaren rusat
åstad och lagt sig i en sak, som, förlåt att jag säger det, jag tycker,
att andra kammaren alldeles lugnt kan lämna åt dess värde?

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

Nu har det framställts yrkande om återremiss för att ge utskottet tillfälle att, innan ärendet av kammaren företages till avgörande, inhämta universitetens yttrande. Jag skall be att få förena mig om detta yrkande. Jag kan nämligen icke finna annat än att det ligger i öppen dag, att i saken ändock aldrig kan något göras, utan att universitetena bli hörda. Även om riksdagens båda kamrar skulle bifalla utskottets förslag, är det ju självklart, att sedermera dock Kungl. Maj:t kommer att på grundval av en sådan riksdagsskrivelse tillfråga universiteten, ty icke lärers väl Kungl. Maj:t i ett sådant ärende gå universiteten förbi. Och då frågar jag: är det icke då bättre, att man gör denna förfrågan hos universiteten, *innan* andra kammaren fattat ståndpunkt, så att även universitetens synpunkter i saken ha fått tillfälle att komma fram, när ärendet här avgöres?

Jag får säga, att jag, när jag hörde den ärade motionärens skäl gent emot det yrkandet, blev en smula överraskad. Icke kan det väl vara ett skäl mot återremiss, att inom utskottet icke förekommit yrkande om ett sådant remitterande till universiteten? De är väl alldeles tvärt om. Eftersom icke utskottet tänkte på denna utväg, borde det vara naturligt, att, när den kommer upp i kammaren och där vinner anslutning, kammaren ger utskottet genom en återremiss tillfälle att inhämta yttranden. Och ännu mindre kan jag förstå, att andra kammaren skulle böra låta bli att ge sitt utskott tillfälle att begära universitetens yttranden i frågan, därför att, såsom herr motionären anförde, *första* kammarens utskott ju alltid kan göra en sådan förfrågan hos universiteten. Jag tycker, att andra kammaren väl skulle anse sig kunna gå ut med den saken själv och icke vänta på att första kammarens utskott skall föranstalta en utredning, som vi i våra hjärtan finna ganska behövlig. Ett sådant skäl kan väl endast innebära ett indirekt erkännande, att den ärade motionären för sig själv hade klart för sig, att det dock borde bli en rådfrågning av universiteten. Och är detta förhållandet, då är det väl bäst att först som sist denna förfrågning göres från *denna* kammarens utskott, samt att kammaren bereder utskottet tillfälle därtill.

Herr talman, jag har från början sagt, att frågan är allt annat än stor. Jag skall icke heller gå närmare in på de synpunkter, som utskottets talesman velat anlägga på densamma. För mig är det tillräckligt, att det förefaller mig onödigt, att andra kammaren eller riksdagen ingriper i universitetens egendomliga liv och styrelseformer, *ifall* nämligen det icke kan påvisas något verkligt behov eller någon hållbar principiell grund för ett sådant ingripande.

Utskottets ärade ordförande anmärkte visserligen, att utskottets yrkande i denna fråga borde vara en konsekvens av den hållning, som kammaren intog ifråga om eforernas självskrivnenhet härförleden. Jag måste däremot invända, att för min del ser jag alldeles icke saken på det sättet. När det gällde eforatet, var det fråga om biskops-ämbetenas ställning till våra läroverk och seminarier ute över hela landet, en hel organisation sålunda, om vars lämplighet eller olämplighet man ju kan ha delade meningar. Om det kan lända till att klara upp situationen, skall jag såsom förklarad vän av den öppna omröst-

ningen ärligt säga ifrån att jag hörde till dem, som röstade för bifall till kammarens beslut i den frågan, sålunda för avskaffande av eforernas självskrivenhet. Men detta är *en* sak, och en annan sak är att ingripa i de två särstående institutioner, som våra universitet utgöra, med deras alldeles särskilda självstyrelse, utvecklad under århundraden, omsorgsfullt bevarad och, såvitt jag kan finna, i det stora hela aldrig någonsin missbrukat. Sådana fristående institutioner har man efter min mening verkligen både skyldighet och rätt att behandla på ett något annat sätt än som sker i vanliga förvaltningsärenden. Man bör ge dem tillfälle att själva uttala sin mening i en fråga av denna art, om den också icke kan anses vara i sak betydande.

På grund av vad jag anfört anhåller jag, herr talman, att få förenas mig i yrkandet på återremiss.

Med herr Edén förenade sig herr *Bengtsson* i Norup.

Herr *Dalgren*: Herr talman! Jag skall börja med att instämma med den föregående talaren däri, att detta är en mycket liten fråga, men jag får bekänna, att jag ändå varit ganska tveksam, huruvida jag skulle våga yttra mig i debatten, då jag vet, huru här småfrågor drivas upp till alldeles orimliga proportioner, så fort det teologiska intresset där är inblandat. Man brukar ju alltid påminna dem, som tala för sådana frågor, att de skola hysa pietet för ålderdomliga institutioner o. dyl., och jag får erkänna, att jag i viss mån är känslig för en sådan förebräelse som att sakna pietet. Jag har t. o. m. varit så bekymrad, att jag sökt taga reda på, huruvida det skulle vara så olyckligt, att just i år någon gammal kansler eller prokansler råkat fylla jämnt hundratal år, så att jag på det sättet från något håll skulle kunna beskyllas för att vilja draga ned hans minne. Jag får bekänna, att jag blev ledsen, då jag upptäckte att det i år är tre hundra år, sedan Johan Skytte blev kansler för Uppsala universitet och prokanslersämbetet i samband därmed kom till. Det är alldeles klart, att man begår ett förfärligt helgerån, när man vid en sådan tidpunkt talar om att avskaffa detta prokansleriat.

För övrigt betonade både professor *Lindskog* och herr *Edén*, att vid universiteten ingen missbelåtenhet råder med denna institution. Herr *Edén* talade om, att han kunde vara med på avskaffande av ämbetet, om det kunde påpekas någon opinion för en sådan åtgärd vid universiteten. Det är samma argumentation, som talaren använt, när denna sak förut varit uppe. Jag kan icke hjälpa, att när jag hörde det talet och en del andra yttranden av herr *Edén*, t. ex. om att riksdagen icke bör »lägga sig i» universitetsfrågor av detta slag eller »ingripa i dessa särstående institutioner», såsom orden föllo, klingade i mina öron ett gammalt yttrande »att professorer gärna vilja, att akademien skall vara professorum egen». Den har ingen att befatta sig med. Jag kan icke gå med på en sådan uppfattning.

För övrigt undervärderar ändå i någon mån herr *Edén* betydelsen av denna institution, sådan den verkat även under sista tiden.

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

Han förklarade, att han aldrig varit med om, att en prokansler inverkat t. ex. på befordringsfrågor e. dyl. Det förvånar mig ganska mycket, ty till och med jag minns från min i jämförelse med professor Edéns mycket korta akademiska bana, att den nuvarande uppsalienske prokanslerns företrädare ingrep i ett befordringsmål på ett ganska uppseendeväckande sätt, i det att han mot en person, som av alla de sakkunnige satts i främsta rummet, riktade den prästerliga anmärkningen, att den mannen icke vore lämplig såsom ungdomens handledare. Nu kan man ju säga, att han blev desavouerad av de överordnade myndigheterna. Det är nog riktigt, men han hade i alla fall varit framme och — vulgärt sagt — skämt ut både sig och universitetet. När man för övrigt för Lunds vidkommande påpekar, att man även där har den lämpligaste man kan tänka sig såsom prokansler, finner jag det ändå egendomligt, att en professor vid universitetet kan så beteckna en person, som dock vid ett tillfälle varnade den studerande ungdomen för »de många lärdomsvindar», som blåste fritt nere i Lund, såsom det påstods. Och förresten, om opinionen vid akademierna vill jag säga, att jag har icke någon vidare stark tro på, att den skulle reagera mot så värst mycket. Jag kommer ihåg t. ex. ett fall, då en kansler, icke prokansler, i ett befordringsmål desavouerades till den grad av regeringen, att han anhöll att få nedlägga sitt ämbete. Då hemställde bägge akademierna, både i Uppsala och Lund, att denne kansler skulle stå kvar, då han var för universitetet fullkomligt oumbärlig.

Jag tror icke, att det skulle tjäna något till med en återremiss till utskottet, för att det i sin tur skulle remittera frågan till konsistorierna. Det är tämligen klart, att därifrån komme ett avstyrkande, möjligen med en eller annan reservation. Jag tycker dessutom, att det ligger någonting i den motiveringen, att man icke vill besvära universitetsmyndigheterna med ett yttrande, som ju faktiskt gäller avskaffandet av en person, som väl av professorerna betraktas som en överordnad. Det är väl ändå en fråga av ganska stor grannlaghet att under sådana förhållanden yttra sig därom, och jag tror, att det icke skulle vara så välkommet för vederbörande att taga upp den saken till debatt i de akademiska konsistorierna och avgiva yttrande däröver. Jag menar alltså, att andra kammaren med trygghet kan avslå återremissyrkandet och i likhet med vad den gjort vid föregående tillfälle bifalla motionen.

Och jag skall därför, herr talman, be att utan vidare få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Mora: Herr talman! Det var med ganska stor förvåning, som jag hörde, att min ärade vän herr Björkman i Norrköping som skäl för reservanternas ståndpunkt åberopade det förhållandet, att Englands biskopar äro självskrivna till överhuset. Efter detta uttalande kan jag nämligen icke tänka mig annat, än att den bälde stridsmannen på Göteborgsbänken, herr Pehrsson, måste föra sin partivän från Norrköping till den »utländska lumpaffär»,

som uppväckte herr Pehrssons synnerliga förtrytelse vid behandlingen av frågan om eforatens avskaffande.

Jag ber härefter att få rikta ett par ord till min ärade vän herr Lindskog. Jag är glad att få inkassera hans medgivande av, att det är principiellt riktigt att prokanslern bör väljas och icke få sitt ämbete på grund av självskrivenhet. Jag hörde också med tillfredsställelse den erfarne herr Lindskogs medgivande av, att även om ingen större missbelåtenhet gjort sig i hörbar mån förnimbar vid universiteten, så är det likväl så, att det närvarande tillståndet icke är idealiskt. Det var också intressant att höra herr Lindskog medgiva, att ett lokalt prokanslersämbete icke är nödvändigt utan efter hans mening mycket väl kan avskaffas. Men om det nu förhåller sig så, att ett lokalt prokanslersämbete icke är nödvändigt utan kan avskaffas, så förstår jag icke, varför herr Lindskog skall behöva känna sig hänvisad enbart till Lund, när han har att efter den ordning, vi vilja rekommendera, verkställa val av prokansler. Han kan ju mycket väl gå utanför Lunds gränser. Och vi känna alla till, att landskapet Skåne är synnerligen väl rustat att ställa upp personligheter, som äro kvalificerade ej minst för ett sådant uppdrag som detta, vars hela betydelse ju är omstridd. I varje fall vill jag påminna herr Lindskog om, att jag för min del icke rekommenderat val av biskopen i Lund under andra förhållanden, än att han av de akademiska myndigheterna anses vara den för uppdraget mest lämplige.

Herr Lindskog yttrade någonting om, att det tycktes vara tradition här i andra kammaren att betrakta prokanslersämbetet såsom en blindtarm. Jag vet icke, om det är riktigt, men om det är riktigt, skulle jag tro, att den traditionen grundlagts av en partivän till herr Lindskog. Och jag tror, att den första reaktionen mot detta betraktelsesätt har kommit från det parti, som jag för min ringa del tillhör. I varje fall kan den anmärkningen icke drabba vare sig mig eller utskottet. Vi ha icke alls yttrat oss om prokanslersämbetet såsom sådant, utan lämnat frågan om dess vara eller icke vara fullständigt öppen. Vi hava endast sysslat med den fråga, motioken avhandlar, nämligen biskops självskrivenhet till ämbetet i fråga.

Jag begärde emellertid icke ordet för att säga detta utan för att säga några ord med anledning av herr Lindskogs yttrande, att utskottet haft så brått med ärendets behandling och icke ansett lämpligt remittera frågan till universiteten. I verkligheten förhåller det sig så, som herr Lindskog nog torde ha reda på, att utskottet icke gjort sig någon särskild brådska med ärendets behandling, och jag kan försäkra att utskottet icke under vanliga förhållanden skulle haft något särskilt att invända mot en remiss till universitetsmyndigheterna. Men huru ligger saken i verkligheten till? Jo, den ligger till så, att den har behandlats i riksdagen 1910, 1913 och 1918, utan att riksdagen vid något av dessa tillfällen funnit anledning höra universiteten i frågan. Jag begagnar tillfället att i förbifarten rätta en felaktig uppgift, som lämnats under debatten, nämligen att frågan under dessa år skulle behandlats i båda kam-

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

rarna. Det är icke fallet; 1913 behandlades den, såvitt jag minnes, endast av andra kammaren. Men, som sagt, den har behandlats tre upprepade gånger i riksdagen, och vid intet av dessa tillfällen har man funnit anledning att remittera frågan. Och märk väl, vid alla dessa tillfällen har likväl frågan förelegat i väsentligt vidare omfattning än nu är fallet. Föregående gånger har det nämligen gällt avskaffande av prokanslersämbetet, eventuellt avskaffande av självskrivningen för biskoparna. Men man har, som sagt, därvid icke funnit anledning att remittera frågan till universiteten. Jag må säga, att med livlig hågkomst av den kraftiga reaktion, som brukar utlösas mot särskilt de tillfälliga utskottens okynnesremitterande av motioner, må det anses synnerligen förklarligt och förlåtligt, att utskottet här icke velat företa någon remiss.

Jag måste också säga, att det var med ganska stor förvåning, som jag hörde den ärade talaren på Stockholmsbänken uttala, att det skulle vara oklokt att här gå universiteten i förväg och att man för den skull borde remittera frågan även i den begränsade omfattning, den nu fått, till universiteten. Jag hyser naturligtvis all den vördnad för denne talare, som jag är skyldig en universitetsman och partiledare, men jag kan icke undgå att erinra mig, att denna fråga behandlades i andra kammaren 1910 i en vidare utsträckning, än den nu har. Och då fann utskottet icke heller anledning att remittera frågan till universiteten, fastän första tillfälliga utskottets ordförande då var — dåvarande universitetsprofessor Edén. Jag kan tänka mig en enda invändning mot denna jämförelse, nämligen den, att då hade universitetsstatuterna ganska nyligen reviderats. Men jag kan verkligen icke finna, att denna lilla omständighet motiverar den omsvängning, som jag här måste konstatera. Jag kan verkligen icke finna, att det förebragts något som helst bärande skäl för, att denna »ofantligt lilla fråga», som det nu heter, skulle behöva remitteras till universiteten, när man förut icke funnit anledning remittera densamma, fastän den då haft väsentligt mycket större omfattning.

Och därför, herr talman, ber jag, med avstyrkande av återremissyrkandet, att få vidhålla yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Den föregående ärade talaren herr Dalgren har redan givit uttryck åt i stort sett de synpunkter, som jag tänkt anföra. Jag vill också sluta mig till dem, som betona, att det här är en mycket obetydlig fråga, om man ser den ur de synpunkter, som den ärade talaren på Stockholmsbänken nu liksom 1910 älskar att anlägga. I ett avseende har ju repliken kommit dräpande och ofrånkomlig, och det är påminnelsen om, att herr Edén själv den gången, han satt som ordförande i första tillfälliga utskottet, ju hade haft tillfälle tillgodose universitetens behov att få yttra sig genom att dit remittera frågan, men då icke gjorde det.

Jag vill för min del tillägga gent emot herr Edén och hans

uppfattning, sådan han utvecklade den då och sådan han utvecklar den nu, att jag visserligen förstår, att man ifrån *hans* utgångspunkter kan se saken så, men det har också funnits andra stämmor, som vittnat. Jag skall be att få erinra om en, som i min uppskattning står långt framom åtskilliga andra vittnen från den andra sidan, icke minst med hänsyn till den personliga erfarenhet, han hade under sitt kampfyllda liv i detta avseende. Det är nämligen avlidne professor Bengt Lidforss, som i en artikel, publicerad i den tidning, för vilken jag har äran vara redaktör, och betitlad »Akademisk urbanitet», gent emot herr Edén utvecklade de synpunkter, som enligt min uppfattning också ha rätt att komma till tals i denna fråga.

Det kan låta så enkelt, det där, att det här är fråga blott om en liten dekoration. Ja, herre gud, jag vill också hava pietet för dekorationer. Men jag må å andra sidan säga, att om dekorationen är av den beskaffenhet, som den visade sig vara, när det gällde tillsättandet av professuren i botanik i Uppsala, och som det skulle hava blivit, därest exempelvis den nuvarande biskopen i Karlstad, som stod på förslag till ärkebiskopsplatsen, hade blivit ärkebiskop, då blir jag ganska betänksam. Jag vill erinra herrar Björkman och Lindskog särskilt därom, att det är ingenting, som hindrar, att en prelat av den typ, jag redan antytt, blir ärkebiskop eller biskop i Lund. Jag tar detta fall och nämner, att vederbörande redan gång på gång hade uppträtt i Uppsala inför teologisk publik och stämplat exempelvis undervisningen vid filosofiska fakulteten som humbugsmakeri. Jag erinrar därom, hur denne man betecknat undervisningen i nordiska språk, företrädd av så lysande representanter som Adolf Noreen och Otto von Friesen, som en undervisning bestående av dåliga vitsar. Han nämnde, att undervisningen i litteraturhistoria, företrädd av universitetets rektor magnificus Henrik Schück, bestod av något slags semitiskt esteticerande och ingenting annat. Hade denne man blivit ärkebiskop, mina herrar, så hade han också i och med detsamma varit prokansler för Uppsala universitet. Jag tror mig kunna försäkra herr Edén, att han och hans meningsfränder mer än en gång under sådana förhållanden fått tillfälle se, huru en person, utrustad med de faktiska möjligheter, som universitetsstatuterna dock lägga i en prokanslers händer, skulle kunna uppträda. Saken är alltså icke så hjärtans likgiltig, som en del av herrarna vilja göra den till, ty det beror alldeles på, vilken man, som där kommer att placeras. Med den nuvarande prokanslern vid Uppsala universitet är det uppenbart, att dylika konflikter icke så lätt komma att uppstå, med hela hans gamla förtroendeställning till universitetet och med hela hans vidsynta läggning i många stycken i övrigt. Men även med de allra bästa representanter på posten kan det icke hindras, att de smuggla in sina kyrkliga synpunkter och sina klerikala intressen som kontraband, så fort de kunna. Det är dock icke från i dag, som striden står. Herr Edén vet sannolikt mycket väl, att redan förut, så tidigt som på 1600-talet, stod striden om denna självskrivnenhet,

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

Ang.
upphälvande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

då professor Wallius ingick till Axel Oxenstierna med en pepprad skrivelse, vari han förklarade att han icke ville finna sig i, att ärkebiskopen samtidigt skulle vara prokansler. I stället borde man, som han uttryckte sig, avskaffa hela denna papism.

Jag vill för min del säga, att jag har den allra största respekt för den där tanken, att man icke i onödan skall fingra vid saker och ting vid universiteten. Men nog måste väl ändå den ärade tälaren på Stockholmsbanken medge, att det är litet egendomligt att å ena sidan avge den deklarationen, att han stod ense med kammarens beslut, när det gällde eforaten, där dock skolöverstyrelsen i sitt utlåtande hade avstyrkt, att man gick denna väg, men *nu* var nästan som prinsessan på ärten, när det gällde att ta hänsyn till vad man menade inom universiteten själva. Så fruktansvärt överlägsna i sina intressen äro väl ändå icke de svenska universiteten, att de skulle sättas i en sådan särställning, så att när det gällde dem, man måste ovillkorligen först höra dem och deras mening — d. v. s. 1922, icke 1910! — men när det gällde läroverken och seminarierna, kunde man visserligen inhämta deras mening och få avstyrkanden, så som man i det nämnda fallet fick genom deras överstyrelse, men ändå *icke* ta någon hänsyn till desamma, utan gladeligen ansluta sig till kammarens beslut i frågan! Jag får uppriktigt säga, att jag kan icke sammanrimma dessa ståndpunkter.

Nu har också under debatten framskymtat — och det är precis ett eko av vad som förekommit i en del av tidningspressen — att detta är en okynnesmotion, och att det vittnar om brist på pietet, om kläfingrighet o. s. v. Ja, mina herrar, det är alldeles säkert, att man från den kanten, som icke alls intresserar sig för frågan, huruvida vi skola hava kyrkligt förmynderskap på olika områden här i landet, icke alls känner det på annat sätt, än att det är otillbörlig kläfingrighet. Men det finns också andra; det finns de, som mena — och med rätt, och till dem vill jag i all ringhet be att få ansluta mig — att denna kamp gentemot det kyrkliga överinflytandet på olika områden skall fullföljas. Låt vara att det är saker, som kunna te sig vid första ögonkastet som tomma dekorationer, men så fort det finnes någon reell möjlighet, kunna de dock återupplivas och träda ut i livet med livskraft igen.

Detta prokanslersämbete har dock under sin historia icke varit så oskyldigt, som herr Edén här velat göra gällande. Jag underkastade mig besväret att gå igenom Annerstedts Uppsala universitets historia särskilt med hänsyn till denna fråga, och jag fann då där av honom anförda fall på fall, då en prokansler i det förflutna hade ingripit på ett rätt uppseendeväckande sätt uti universitetets angelägenheter. Det är sant, att det icke förekommit så mycket på sista tiden, men ingen må därför tro, att det icke kan förekomma. Det beror, som nyss sades, alldeles på vilka personer, som kunna komma att bekläda posten. Jag måste därför för min del, herr talman, säga, att trots det att saken kan ur formella synpunkter te sig tämligen oskyldig, den dock har en saklig sida, som från det hållet, där man sätter något värde på, att man kom-

mer bort från det klerikala förmynderskapet över den svenska kulturen, måste beaktas.

Jag vill tillägga, att jag kan icke finna några sakliga skäl anförda för, att man icke skulle där kunna exempelvis låta rektor magnificus tjänstgöra som prokansler. Det skulle, såvitt jag kan förstå, ganska obetydligt gripa in uti hans åligganden för övrigt. Om man icke tänker sig den vägen — det är ju en sak, som kan ordnas på många sätt — varför icke taga andra. Det är visserligen sant, som herr Lindskog säger, att det säkerligen kan vara svårt, men hava icke herrarna här vid universiteten några bland sina avgångna professorer, som lämpligen skulle kunna tjäna som prokanslerer. Det förefaller mig, som om den vitalitet, som i regel präglar universitetsprofessorerna även vid 65 års ålder, kunde utgöra en slags underborg för att de skulle orka även med det uppdraget. Det kan ju för Uppsala vidkommande också anföras: man har ju där hövdingen i länet, och även om ännu lämpligare person förflyttat sig till annat län, så är det kanske ändå möjligt att få någon, som på grund av närheten mellan Stockholm och Uppsala skulle kunna taga hand om det värvet. Så nog tror jag, att någon lösning kan finnas, blott den goda viljan finnes.

Jag måste för min del, herr talman, på grund av vad jag nu anfört, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindskog: Herr talman, mina damer och herrar! Jag skall icke länge taga kammarens tid i anspråk, det är blott några få saker, som jag skall be att få svara på.

Det nämndes av utskottets ordförande, att det icke är skäl att remittera frågan, därför att den har icke remitterats vare sig 1910, 1913 eller 1918. Ja, enligt min mening är just detta ett så mycket starkare skäl för att åtminstone nu remittera frågan. Lunds universitet har åtminstone icke yttrat sig i denna fråga på 20 år. För 20 år sedan var jag för min del den yngste professorn vid Lunds universitet, och nu tror jag icke, där finns fler än 6 eller 7, som äro äldre än jag. Det är således en generation, som försvunnit sedan dess, och därför tycker jag, att det av utskottets ordförande anförda motivet på den punkten snarare talar för ett rakt motsatt slut än det, varill han kom.

Vidare nämnde utskottets ordförande, att frågan om remiss icke hade förekommit i utskottet på annat sätt, än att där väckts förslag om att remittera frågan till prokanslererna, och detta tyckte han vara olämpligt — eller det var kanske någon annan talare, som tyckte det — och det kanske jag kan hålla med om, men med det varma intresse, som motionären har visat för våra universitet, är jag alldeles säker om, att motionären har reda på, att det finns akademiska konsistorier, till vilka motionen kunde remitteras. Med den goda vilja, varom här för en liten stund sedan talades, kunde alltså en ändring i förslaget ske.

Här har talats om de vanskligheter, som föreligga i fråga om att remittera denna fråga till våra universitet. Ja, en gång hörde

*Ang.
upphävande
av biskops
självskriva
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

*Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.*

(Forts.)

jag i ett utskott här i riksdagen, att det nämndes, att nog borde man taga hänsyn till den allmänna opinionen men icke i sådana fall, då den allmänna opinionen kom från det mörkaste Småland. Nu förefaller det mig nästan, som om man visserligen skylldes på grannlagenhetsskäl, men tyckte, att man icke behövde taga hänsyn till opinionen, när den kom från universiteten. Och jag hörde till och med här en tredje formulering av satsen, som framställdes av herr Dalgren, när han nämnde, att det nu icke vore värt, att man på föreslaget sätt remitterade frågan, ty då skulle universiteten avstyrka förslaget, och därför borde man icke remittera detsamma. Det är således den tredje formuleringen, som i sin enkelhet lyder så, att man skall gärna höra på den allmänna opinionen och sakkunskapen, när man i förväg kan vara fullt säker på, att den ansluter sig till samma mening, som man själv har.

Ja, sedan var det blott ett par ord till herr Wagnsson, som jag skulle vilja säga. Han glädde sig över, att jag på vissa punkter hade samma uppfattning som han, och han tyckte därför, att jag kunde vara med om att verka för avskaffandet av prokanslerernas självskrivnenhet. Jag beklagar, att jag måste konstatera, att han i någon mån därvidlag har missförstått mig. Jag förklarade, att jag icke fann den nuvarande inrättningen idealisk, men därav följer icke alls, att jag vill avskaffa en institution, innan jag får någon annan i stället, som jag är säker om är bättre. Jag vill säga, att jag har ganska mycket funderat på denna fråga, men hur jag än funderat, så skulle jag icke i denna stund vara kompetent att framlägga ett förslag, som skulle synas mig idealiskt, och därför säger jag, att jag kan icke här vara med på en positiv åtgärd, som icke enligt min mening innebär en definitiv förbättring av det nuvarande läget. Här har framställts till exempel, att man till prokansler kunde välja professores emeriti. Ja, jag har tänkt också på den utvägen, men det är egentligen icke roligt att liksom hänvisa till den utvägen av flera olika skäl. Det kan kanske icke vara lämpligt att tillgripa detta såsom en sådan enda utväg och säga, att vi till detta ämbete skola taga våra gamla emeriti.

Det har också från herr Edén och från andra sagts, att jag skulle icke hålla mig enbart till Lund. Ja, det är fortfarande för mig, som har med mina valmän att göra, en litet delikat sak, men jag är en ganska ärlig man, och jag vill säga, att jag sade icke Lund utan Lunds rayon. Vill man här utsträcka denna till Malmö och hela fyrstadsvalkretsen, så gärna för mig: jag står ändock för vad jag nyss sade.

Jag skall icke gå in på en hel del andra saker, utan jag skall blott i all korthet be att få fasthålla vid mitt yrkande. Jag vill endast framhålla det, att skall man hava en reform i positiv riktning, skall man vara säker på, att denna reform är väl genomtänkt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Edén: Herr talman! Endast några få ord! När herr Engberg lyckades att elda upp sig till att göra detta till en liten

kulturkampsfråga, igenkände jag visserligen den naturliga vältaligheten, som ofta hänför oss här i kammaren och ännu oftare kommer oss till mötes i vissa högt skattade spalter. Men att den vältaligheten skulle kunna föra sin ägare så långt, att herr Engberg konstruerar upp vad som *skulle* hava hänt, om den och den hade blivit ärkebiskop, det hade jag dock icke trott. Käre herr Engberg, — mannen i fråga *blev ju icke* ärkebiskop. Det måtte hava varit något som hindrade! Och om jag icke tar miste, förhåller det sig verkligen så, att vid utnämningen till ärkebiskop bruka såväl de väljande som kanske i ännu högre grad Kungl. Maj:t taga någon hänsyn även till vederbörandes lämplighet för prokanslersämbetet. Med det stora förtroende jag har till den regim, som nu råder inom Kungl. Maj:t, och som förmodligen kommer att bli antingen mycket långvarig eller i varje fall ofta återkommande, om ock med växlande personer, tar jag för givet, att dessa synpunkter icke skola bli obeaktade vid behandling av frågor om utnämning av ärkebiskop eller biskop i Lunds stift.

Och låt oss för all del lämna gamle professor Wallius och Axel Oxenstierna i deras gravar! För min del kan jag icke minnas vad som står om den sak herr Engberg refererade till i Annerstedts universitetshistoria. Men jag är övertygad om, att den gamle universitetshistorikern Annerstedt skulle bli djupt bekymrad, om han kunde höra, vilket bruk herr Engberg gör av hans verk.

Sedan till det, som egentligen nödgade mig att besvara kammaren med denna replik. Det var, att man gjort till en särskild anmärkningsanledning mot mig, att jag nu är med på ett yrkande om återremiss för att höra universitetsmyndigheterna, medan jag däremot 1910 såsom ordförande i dåvarande första tillfälliga utskottet icke ansåg mig böra höra dessa samma myndigheter. Herr Engberg har till och med funnit, om jag kunde uppfatta ordalagen rätt, att denna anmärkning från min ärade vän på Dalabanken var »en dräpande och ofrånkomlig replik». Karakteristiken kom med hela den pompösa retoriska svikt, som jag också brukar känna igen, i synnerhet i förut omnämnda spalter. Men i detta fall, bäste herr Engberg, tror jag dock, att vi skola spara en liten smula på de starkt kryddade orden. Ty det förhåller sig helt enkelt på det sättet, att år 1910 förelåg av dubbel anledning icke något rimligt skäl att höra myndigheterna.

Den första anledningen var den, som herr Olsson i Mora snudgade vid med lätt, men något för lätt hand, nämligen att universiteten både i Uppsala och Lund vid den tiden hade omedelbart förut behandlat detta ärende, nämligen vid övervägandet av det förslag, som då förelåg till nya universitetsstatuter. Under behandlingen av sagda förslag hade bland annat denna punkt blivit diskuterad. — Jag har inom parentes sagt varit nog hygglig att tala om detta för herr Olsson i Mora för en stund sedan, och jag tycker verkligen, att han icke bort bagatellisera detta skäl så som skedde, ty det är verkligen ett gott skäl. — Om situationen nu vore densamma, om universiteten hade, säg under 1919 eller 1920, avgivit yttrande i denna

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

Ang.
upphälvande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.

(Forts.)

fråga, då skulle det icke fallit mig in att i dag förorda, att universiteten nu skulle yttra sig på nytt. Men det är långt från 1910 till 1922. Det är 12 år, och mycket kan hända under en sådan tidsrymd. Det är ju möjligt, att universiteten nu ha en annan mening än de hade strax före 1910.

Det andra skälet, som gjorde, att man 1910 icke ansåg sig böra höra universiteten var naturligtvis det enkla faktum, att utskottet då var så när som på en ledamot enigt om att *avstyrka* den motion, som då förelåg. Och för att avstyrka en sådan motion behöver man väl icke höra universitetsmyndigheterna, när avstyrkandet överensstämmer med universitetens nyss uttalade mening. Kanske vi efter dessa små erinringar kunna komma överens, att herr Olssons replik varken var »dräpande» eller »ofrånkomlig», utan raka motsatsen.

Men vad som kvarstår och vad som är »ofrånkomligt» är följande. Här föreligger ett förslag, om vilket motionären själv har sagt, att bara det kommer över till första kammaren, kan frågan gärna remitteras till universitetsmyndigheterna. Det är ofrånkomligt, att det är en konstig manöver att behöva skicka över ett ärende till första kammaren, för att dess utskott skall föranstalta en remiss, som vi icke kunnat anförtro åt vårt eget utskott. Och å andra sidan är det ofrånkomligt, att vare sig man vill eller icke, lär Kungl. Maj:t icke företaga någon ändring utan att höra universitetsmyndigheterna, nämligen om man räknar med de överskådliga formerna av Kungl. Maj:t — det *kan* ju komma någon form, som jag dock för ögonblicket icke kan se, så beskaffad, att man skulle vilja gå dem förbi, men tills vidare tror jag, att det *måste* riktas en fråga till universiteten, huru de vilja ha denna sak ordnad. Jag frågar då: varför icke framställa denna fråga först som sist? Låt dem yttra sig redan nu, innan andra kammaren kommer fram med sitt pekfinger!

När jag använder detta respektlösa ord, gripes jag av en viss bävan. Jag hör först herr Dalgren och sedan herr Engberg slå på den strängen, att det skulle ligga en förhåvelse i en dylik hänsyn till universitetens självstyrelse. Saken är, menade herr Dalgren med ett mycket korrekt blandspråk av latin och svenska, icke »professorum egen», utan saken angår även oss. Och herr Engberg gjorde gällande, att i min argumentation skulle ligga en överskattning av universitetens fria ställning. — Vare det långt ifrån mig att anse, att universiteten skulle få avgöra ärenden om sin organisation på egen hand. Det har aldrig fallit mig in, och jag har varit med så länge, att jag tror mig ha visat det i handling. Men vad jag tror, att man kan göra gällande, är, att det här gäller en fråga, som — trots gamle professor Wallius och trots de möjligheter av ännu osedda ärkebiskopar och biskopar i Lund, som herr Engberg målade upp för oss — verkligen är en bagatell, ty det är den. Då frågar jag fortfarande, om icke universiteten skulle kunna göra anspråk på, att man i första hand tar reda på, huru de själva tycka och mena om saken.

Men så kommer den sista invändningen — för omväxlings skull

en mot universitetet ömsint invändning. Här svaras nämligen — jag tror, att det först var min vän herr Olsson i Mora, som gjorde det — att så skall man icke göra, ty det är en ytterst ömtålig fråga för professorerna att yttra sig om, huruvida de vilja ha kvar eller icke vilja ha kvar självskrivenheten till prokanslersvärdigheten. Mitt gensvar blir: är det mera ömtåligt för professorerna att yttra sig om denna sak på förfrågan från ett riksdagens utskott — jag ser framför mig en ärad ledamot på Stockholmsbänken och skyndar att betona: naturligtvis via § 46, genom Kungl. Maj:t — än om de skulle få yttra sig, sedan eventuellt en riksdagsskrivelse kommit till stånd och Kungl. Maj:t då remitterat denna skrivelse? Jag kan icke finna annat, än att det för professorerna blir precis samma sak i det ena som i det andra fallet. Och, mina herrar och damer, det vågar jag säga, att så ömtänta äro verkligen icke herrar professorer, att de icke ha mål i mun för att säga ifrån, om de vilja eller icke vilja ha vederbörande prokansler självskriven. Vi ha här sett en nuvarande och en förutvarande professor, som icke varit rädda för att säga, vad de menat, och sådana äro i själva verket de allra flesta professorerna vid universitetet. Den omvårdnad om professorernas ömtålighet och grannlagenhet gentemot en ärkebiskop eller biskop, som här förts till torgs, anser jag vara alldeles överflödig. Någon talade om »prinsessan på ärten» — det var visst herr Engberg. Jag vill icke förliknas vid en prinsessa, ännu mindre vid en prinsessa på ärten. Men jag vågar anse, att de, som tro, att professorerna icke våga yttra sig om en framställning av denna art så, som de själva mena, de göra hela universitetsskåren till en skara prinsessor på ärten, något som dessa professorer verkligen minst av allt kunna förliknas vid.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande om återremiss.

Häruti instämde herr *Lindman*.

Herr Engberg: Herr talman! Ja, inför denna sista rörande endräkt mellan ledaren för det konservativa och ledaren för det liberala partiet här i kammaren i denna fråga angående ärkebiskopens och biskopens i Lund självskrivenhet som prokanslerer vid våra universitet kan det ju synas vanskligt att åter taga upp en strid med herrarna. Men jag nödgas ändå taga kammarens tid i anspråk en kort stund för att göra en liten erinran till det anförande, som den föregående ärade talaren höll.

Jag vill då först säga, att det är alldeles påtagligt, att när han hänvisar till behandlingen av ärendet år 1910, han underlåter att för kammaren meddela, att några sådana särskilda yttranden i frågan om prokansleriatet icke då förelågo från universitets sida. Jag kan försäkra honom detta så mycket mer, som jag år 1918, då jag satt som ordförande i det första tillfälliga utskottet, hade tillfälle att vid behandlingen av herr Björcks då föreliggande motion, av vilken herr Wagnssons motion är en upprepning, taga del av vad som förut förekommit i ärendet. Det var även 1918 fråga om, huruvida man

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.

(Forts.)

Ang.
upphälvande
av biskops
ejälskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)

skulle göra en remiss till universiteten, en sak som ingen i alla fall brydde sig om.

Det är på det sättet, att herr Edén bara hänvisar till, att saken förevarit vid avfattningen av de nya universitetsstatuterna. Ja, visst har den det. När de nya universitetsstatuterna voro föremål för universitetens behandling, voro naturligtvis dessa paragrafer också med, men att man icke så särskilt fäste sig vid denna punkt må ju finnas ganska förklarligt med den uppfattning, som herr Edén har om prokanslersämbetet i fråga såsom något så hjärtans obetydligt, att man icke vill röra vid detsamma. Och är hans uppfattning de övriga professorernas, så kunna kammarens ledamöter förstå, att någon välgrundad anledning att utförligt ingå på saken icke kunnat föreligga.

Nu säger herr Edén vidare, att han i mitt anförande här sparat åtskilligt, som han känner igen från vissa spalter. Ja, jag är herr Edén tacksam för att han intresserar sig för mina spalter, men så har jag ju också intresserat mig för herr Edén i dessa spalter. Och jag hoppas, att intresset även i fortsättningen må bli ömsesidigt!

Herr Wallerius: Herr talman! Under debatten ha vi fått höra uttalanden av ledamöter av kammaren, som genom lång erfarenhet äro särdeles förtrogna med förhållandena vid universiteten. Och då från deras sida yrkande om återremiss blivit framställt, skall jag be, herr talman, att få förena mig med dem i detta och återtaga det yrkande, jag förut framställt.

Häruti instämde herr Westman.

Herr Björkman i Norrköping: Jag skall be att få instämma med herr Wallerius och avstår således från att yrka bifall till reservationen.

Med herr Björkman i Norrköping instämde fröken Wellin samt herrar Gardell, Lundquist och Persson i Fritorp.

Herr Olsson i Mora: Blott några få ord! Min ärade partiledare och vän, herr Edén, hade vänligheten tala om för kammaren, att han meddelat mig, att universitetsstatuterna blivit nyligen omarbetade, när första tillfälliga utskottet år 1910 under hans ledning avstyrkte den motion i frågan, som då förelåg. Jag vet icke, om herr Edén avsåg att göra gällande, att jag skulle plöja med hans kalvar, men om det förhåller sig så, vill jag skrytsamt förklara, att jag vet mera i frågan. Jag vet, att det icke förhåller sig så, som herr Edén uppgav, att universiteten »alldeles omedelbart förut», som orden föllo, hade behandlat den nu föreliggande frågan. För det första låg det år emellan och för det andra förhåller det sig så, som herr Engberg meddelat kammaren, att man icke alls ägnade någon särskild prövning åt frågan i den begränsade omfattning, i vilken den nu föreligger.

Jag måste också bekänna, att jag icke förstår mig på det försvaret, som herr Edén anförde för att man år 1910 icke hörde universiteten, nämligen detta försvar, att man inom utskottet var tämligen ense om att avstyrka motionen, och att man därför icke hörde universiteten. Förmodligen beror det på min bristande politiska erfarenhet, att jag icke förstår detta. Men jag hade annars tänkt mig, att utskottet skulle inhämta yttranden, för att dessa skulle bli vägledande för utskottens ståndpunktstagande, och att man icke först skulle bestämma sig för en viss ståndpunkt i själva sakfrågan och först därefter besluta om eventuell remiss.

Slutligen har jag ett par ord att säga till professor Lindskog. Jag vill nämligen erinra om, att jag icke velat säga kammaren det, att därför, att man tidigare icke funnit anledning att remittera frågan, skulle det icke heller nu ske. Jag har sagt, att när frågan förelagat och behandlats tre gånger tidigare i vidare omfattning än nu och man då icke funnit anledning att remittera den, kan jag ej finna, att det finnes någon anledning nu, när den föreligger i väsentligt begränsad omfattning. Jag måste bekänna, att jag i alla dessa motiveringar, som givits här för återremissyrkandet och i viss mån för reservationen, har funnit en sådan önskan genomgående: Gånge denna kalken ifrån oss, låt oss slippa att nu taga ståndpunkt till frågan. Jag kan dock ej finna, att kammaren, som brukar kunna visa ett friskt reformmod, har anledning att dela denna räddhåga.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Rydén: Herr talman! Jag skall endast inlägga ett par ord i denna debatt.

Jag tycker, att en återremiss är i hög grad onödig. Jag tror ej, att kammaren genom en återremiss kommer att få upplysningar av det värde för bedömandet av denna sak, att meningarna komma att undergå någon väsentlig förändring. Återremissen skulle endast medföra, att vi finge en debatt nr 2 i denna sak. Jag ber att få tillkännagiva, att jag av detta skäl icke kan biträda yrkandet om återremiss.

Beträffande motionen skulle jag vilja som min personliga uppfattning uttala, att motionären icke tagit på det lämpligaste sättet på problemet. Jag tror, att man bör ställa yrkandet så, att prokanslersinstitutionen som sådan bör avskaffas. Om motionären anknutit till en sådan ståndpunkt, hade motionen byggt på en uppfattning, som, oberoende av alla politiska motsättningar vid universiteten, vid alla tillfällen, när denna sak varit uppe, haft ett antal kraftiga förespråkare bland universitetsmännen själva. Och vid tanken på avskaffande av prokansleriatet som sådant kunna vi peka på karolinska institutet, som ju är så stort som ett mindre universitet, ehuru det omfattar endast en fakultet. Vid detta finnes ingen prokansler, utan de funktioner, som påvila prokanslererna vid universiteten i Uppsala och Lund, bäras i huvudsak upp av rektor. Jag har den uppfattningen, att det skulle vara av stort värde för universiteten, om

*Ang.
upphävande
av biskops
självskriva
utövande av
prokanslers-
ämbetet.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av biskops
självskrivna
utövande av
prokanslers-
ämbetet.

(Forts.)

rektors ställning där bleve förstärkt, genom att bland annat de funktioner, som vila på prokanslern, bleve lagda på rektor, så att universiteten i honom finge en verklig styresman. På det sättet kunna enligt min uppfattning de båda intressen, som den ena och den andra sidan här företrätt, komma att bli bättre tillgodosedda än genom nuvarande anordning.

Jag ber sålunda, herr talman, att få hemställa, att vi icke må anlita återremissvägen. Vi bli sannolikt icke visare än förut genom att anlita den utvägen.

Beträffande det föreliggande betänkandet synes det mig skäligen likgiltigt, om det blir bifall eller avslag på utskottets yrkande. Jag har, som jag förut sagt, den uppfattningen, att man bör avskaffa prokansleriatet och ge rektor förstärkt myndighet och ställning. Detta tror jag skulle vara till verkligt gagn för universiteten.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till yrkandet om ärendets återförvisande till utskottet för ny behandling; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren återförvisat ärendet till utskottet för ny behandling.

Voteringen utvisade 104 ja mot 95 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 11.

Ang.
statsbidrag till
avlönning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beviljande av statsbidrag till avlöning av vissa övningslärare vid folkskolorna.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 69, hade herr *Uddenberg* i Varberg föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda under vilka förhållanden statsbi-

drag skulle kunna utgå till avlöning av lärare i vissa av folkskolans ordinarie övningsämnen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av fröken *Wellin*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i vad mån statsbidrag skulle kunna utgå till avlöning av övningslärare i folkskola vid fyllnadstjänstgöring för överlärare.

Utskottets hemställan upplästes, varefter

Herr *Uddenberg* i Varberg yttrade: Herr talman! Jag skall försöka fatta mig kort, men jag kan icke låta detta tillfälle passera utan att begagna det för att framföra min tacksamhet till reservanten för det intresse hon visat min motion genom att till utskottets avstyrkande utlåtande foga sin välvilliga motivering, och jag vill också säga, att den förändring av klämman i min motion, som reservanten vidtagit, efter mitt sätt att se är en given förbättring. Den föreliggande motionen avser nämligen endast att på ett enkelt och naturligt sätt lösa frågan om fyllnadstjänstgöring för överlärare, som enligt det nya instruktionsförslaget erhålla minskad undervisnings-skyldighet, och samtidigt avser den att göra det möjligt att till folkskolans bästa utnyttja de specialutbildade lärare i vissa övningsämnen, gymnastik, teckning, trädgårdsskötsel och sång, som till äventyrs kunna finnas i vederbörande samhällen.

Utskottsmajoriteten har emellertid kommit till ett avstyrkande utlåtande. Sedan den gjort vissa medgivanden i sak åt motionens berättigande, är det egentligen på tre punkter, som den gör anmärkningar, och dessa medföra, att utskottet yrkar avslag. Först är det så, att utskottsmajoriteten i detta sammanhang tar upp frågan om facklärarsystemet överhuvud, vilket emellertid jag finner alldeles oberättigat eller i varje fall mycket svagt motiverat, ty den ifrågasatta utredningen avser ju endast att i ett visst angivet fall med avseende på möjligheten att erhålla bidrag av statsmedel jämställa de i min motion åsyftade övningslärarna med en del andra övningslärare, som redan ha statsbidrag, nämligen lärarna i slöjd och hushållsgöromål.

Så anmärker majoriteten vidare därpå, att jag i motiveringen endast talar om gymnastiklärare som överlärarnas eventuella vikarier, och det tolkas som ett försök av mig att gradera övningsämnena sinsemellan efter deras olika värde. En sådan gradering har aldrig varit av mig avsedd, vilket också framgår av den formulering jag givit klämman. Men jag medger, att jag i motiveringen, som endast avser att genom exempel belysa frågan, uteslutande talar om gymnastiklärare, och att jag kanske borde ha tillagt, att vad som sagts om gymnastiklärare också gäller övriga övningslärare.

Icke heller kan jag ge utskottsmajoriteten rätt, när den säger, att

*Ang.
statsbidrag till
avlöning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.*

(Forts.)

*Ang.
statsbidrag till
avlönning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.
(Forts.)*

den »påyrkade reformen näppeligen kan läggas så, att dess ekonomiska fördelar förbehållas de skoldistrikt, där frågan om anställande av överlärare är eller blir aktuell». Då utgångspunkten just är att skaffa lämplig vikarie åt överlärare under viss angiven kortare tid, trodde jag, att vederbörande myndigheter med litet god vilja skulle kunna åstadkomma lämplig begränsning i den punkten och även den kontroll, som kan erfordras. Och jag får säga, att varken utskottsmajoriteten eller det utlåtande av skolöverstyrelsen, som den åberopar, anger, vilka de antydda oöfvervinneliga svårigheterna skulle vara. Nej, det är nog så, som reservanten säger, att i de distrikt, där endast en överlärare finnes och där en kompetent övningslärare kan erhållas, torde den av mig föreslagna anordningen vara den enda rimliga. Den torde också i de allra flesta fall bli billigast för staten. Det är en fördel. En annan fördel är att den knyter till folkskolan en lärare, som visserligen icke kan övertaga undervisningen i alla eller ens hälften av lärareavdelningarna men dock kan sköta undervisningen i de avdelningar, där klassläraren av en eller annan anledning icke önskar upprätthålla den. Även på annat sätt kan arrangemanget vara till stor fördel för undervisningen i de speciella övningsämnena. Det av mig framlagda förslaget kan också tänkas motverka lärarbristen på landet, ty om man icke går fram på den vägen, kan det hända, att stadsskoldistriktet i stället anställa övertaliga folkskollärare, och på det sättet komma städerna att förvärra lärarbristen på landsbygden.

Jag skall icke upptaga till granskning det yttrande, som är bifogat utskottets utlåtande och som är avgivet av kungl. skolöverstyrelsen, men jag hoppas, att jag icke begår någon indiskretion, då jag talar om, att innan jag väckte min motion, hörde jag mig för i skolöverstyrelsen, hur man skulle ställa sig till frågan, och jag fick från mycket auktoritativt håll underrättelse om, att frågan var förtjänt av att tagas upp och att det ansågs lämpligt, om initiativ kom från riksdagens sida. Jag skall till sist be att få citera vad överstyrelsen säger i slutet av sitt yttrande. Det heter där, »att utvecklingen kan väntas gå i den riktningen, att behovet av särskilt utbildade lärarkrafter för övningsämnena i folkskolan kommer att göra sig mer och mer gällande och att alltså frågan om särskilt statsbidrag för sådana lärares avlönande i sinom tid kommer att kräva sin lösning». Men styrelsen tillägger, att detta spörsmål ännu näppeligen är moget för en lösning. Jag undrar, vad det är, som gör, att frågan icke är mogen för en lösning. Den blir aktuell i alla skoldistrikt, där överlärare skola tillsättas enligt det nya förslaget till instruktion, och jag ber få fästa kammarens uppmärksamhet på, att vi här ha ett ganska enastående tillfälle, nämligen att vidtaga en åtgärd, som medför besparing för staten och samtidigt ökar folkskoleundervisningens effektivitet.

Herr talman! På grund av vad jag anført ber jag att med avslag på utskottets hemställan få yrka bifall till reservantens framställning.

I detta anförande instämde herrar *Knutsson* och *Eurén*.

Vidare yttrade:

Herr Olsson i Mora: Herr talman, mina damer och herrar! Den ärade motionären fann oberättigat, att utskottet i sitt utlåtande upptagit frågan om anställande av facklärare i detta sammanhang. Därom vill jag endast säga, att den reservant, som motionären vänligt avtackat, dock börjar sin reservation med att förklara, att »såsom motionären formulerat sin hemställan, finner utskottet det befogat, att principfrågan angående facklärares användande inom folkskoleundervisningen uti skolöverstyrelsens utlåtande över denna motion blivit föremål för en ingående behandling». Jag tror, att om motionären vill kasta en blick icke på den begränsade motivering, som han anfört för sin motion, utan på dess ofantligt vidare yrkande, skall han medge, att utskottet varit i sin fulla rätt, när utskottet sett sig nödsakat upptaga denna principfråga i sammanhang med behandlingen av motionen.

Motionären åberopar nu, att han fått uppmuntrande ord, innan han väckte motionen, av skolöverstyrelsen. Det är mycket möjligt, men dels får man naturligtvis hålla sig till det utlåtande, som officiellt avgivits av överstyrelsen och som, såvitt jag förstår, innehåller ganska bindande skäl för det slut, vartill utskottet kommit, dels torde det förhålla sig så, om jag icke är oriktigt underrättad, att det är en enskild ledamot av överstyrelsen, som givit ett uppmuntrande ord, och icke överstyrelsen i sin helhet.

Den ärade motionären sökte locka kammaren med, att ett bifall till motionen skulle innebära en avsevärd besparing för staten. Det är sant så tillvida, att om man genom det arrangemang som han tänkt sig skulle kunna anlita övningslärare i större utsträckning i stället för att anställa extra ordinarie folkskollärare, så skulle staten härigenom göra en viss besparing. Men saken ligger så till, som utskottet i sitt utlåtande närmare utvecklat och som överstyrelsen framhållit, att den fråga, som motionären väckt på tal, kan få sådana konsekvenser, som sannerligen icke skulle medföra någon besparing för statsverket utan tvärt om förorsaka ökade utgifter, utgifter, som skulle komma till godo kommuner, vilka icke kunna anses såsom med avseende å skolutgifter hårdast belastade.

Jag beklagar uppriktigt, att det icke varit utskottet möjligt att hemställa om bifall till föreliggande motion. Men jag ber att få försäkra den ärade motionären, att utskottet ägnat den föreliggande frågan en synnerligen välvillig och ingående behandling. Utskottet har emellertid icke kunnat undgå att finna, att frågan är av den invecklade natur och har den pedagogiska innebörd, att den icke låter sig lösas ifrån den begränsade utgångspunkt, som motionären använt i sin motion. Då utskottet härtill funnit, att frågan kan medföra konsekvenser, som icke låta sig överblickas, dyrbara konsekvenser, och då utskottet funnit, att frågan icke är mogen för sin lösning, ber jag, herr talman, att med hänvisning till motiveringen i utskottsutlåtandet få yrka bifall till den hemställan, vartill utskottet i detta utlåtande kommit.

Ang.
statsbidrag till
avlönning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.
(Forts.)

Ang.
statsbidrag till
avlönning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.

Fröken Wellin: Herr talman! Under hänvisning till vad jag i reservationen anført skall jag i korthet be, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

(Forts.)

Herr Molin: Herr talman! Under denna frågas behandling i första tillfälliga utskottet ha vi alla haft en känsla av, att det är en fråga, som måste betraktas som en kostnadsfråga, så att, om man skulle tänka sig, att utvecklingen går i den riktning, som motionären avsett, så skulle en anordning i enlighet med motionärens förslag ganska snart leda till icke obetydliga utgifter för staten. Frågan hänger tillsammans med hela överlärareinstitutionen och facklärarsystemet i folkskolan. Motionären utgår ifrån, att staten skall lämna anslag till bestridande av undervisning under de timmar, som en överlärare i skoldistriktet icke själv kan undervisa. Dessa timmar skulle såsom resterande undervisningstimmar överföras på facklärarna i gymnastik, musik, sång eller andra övningsämnen. Det är givet, att ett sådant arrangemang måste bli förknippat med utgifter. Systemet kunde tänkas bli till fördel för den kommun det gäller, då denna därigenom komme att undgå att själv bestrida motsvarande utgifter, och särskilt skulle fördelen komma de större städerna till godo. Men vad landsbygden beträffar, så torde kommunerna där icke komma att bli så värst betjänta av anordningen. Att fröken Wellin står som reservant, finner jag för min del ganska betecknande, då hon representerar Stockholms stad och då här i Stockholm överlärareinstitutionen är införd i ganska stor utsträckning och en massa facklärare här äro anställda. Det är därför klart, att det för Stockholms stad skulle vara bra, om man kunde få statsanslag för dessa timmar.

Om man emellertid skulle gå med på detta förslag, så skulle det, som sagt, bli förenat med ganska stora utgifter. Då nu skolöverstyrelsen, fastän den innerst måste sympatisera med denna sak, icke för sin del kunnat tillstyrka bifall till motionen, så tycker jag för mitt vidkommande, att man icke heller här i kammaren gärna kan gå med på reservationen. För övrigt är det ju så, att då det gäller överlärareinstitutionen, äro meningarna ganska delade icke minst bland lärarna själva, i det att man där på vissa håll anser denna överlärareinstitution ganska överflödig. Det vill nästan se ut, som om man hade väl mycket av inspektion. Först och främst ha vi statens folkskoleinspektörer, sedan dessa överlärare, som jag vill beteckna som kommunernas inspektörer; så ha vi inspektörer i gymnastik, och vi ha inspektörer i slöjd. På detta sätt kan det bli en fyrfaldig inspektion: först statens inspektörer, sedan inspektörer av slöjd, vidare av landstingen förordnade särskilda inspektörer och så kanske till sist kommunernas inspektörer. Det är alldeles givet, att då man skapat ett så omfattande inspektionsväsende, så blir det förenat med en massa utgifter för staten, och jag tror därför, att det är skäl att även för den skull iakttaga en viss varsamhet. Riksdagen har hittills åtminstone löst ekonomiska frågor i sparsamhetens tecken.

Såsom själv lärare borde jag vara särskilt intresserad av denna motion och ha anledning att tillstyrka densamma, men vid övervägande av de skäl, som här tala för och emot, finner jag mig sakna anledning att tillstyrka bifall till reservationen och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang.
statsbidrag till
avlönning av
vissa övnings-
lärare vid
folkskolorna.
(Forts.)*

Herr Uddenberg i Varberg: Herr talman! Jag vill icke bidra till att förlänga diskussionen i denna fråga, utan skall endast be att få lämna utskottets ärade ordförande ett litet beriktigande.

I mitt förra anförande avsåg jag i varje fall att säga, att det icke var av överstyrelsen som sådan, som jag fått den åsyftade upplysningen, ty det kan ju icke tänkas, utan jag sade, att det var från auktoritativt håll inom överstyrelsen, som jag fått den uppgift, vilken jag åberopade i mitt anförande, och det är nu icke ägnat att förvåna att det sistnämnda uttalandet icke sammanfaller med vad överstyrelsen sedermera yttrat i ett officiellt aktstycke.

Vad beträffar den siste ärade talarens farhågor att reformen skulle bli dyrbar, så är det alldeles givet, att den enskilde motionären, då han kommer med en anhållan om en skrivelse, icke kan överblicka alla frågans detaljer. Men så mycket vill jag dock säga, att jag tänkte att utredningen skulle inrikta sig på förebyggandet av missbruk i den av den siste ärade talaren antydda riktningen. Det ligger en viss sanning i det, att det kan uppstå svårigheter med avseende å kontrollen, men man har dock folkskoleinspektörer och överordnade myndigheter. Vill man verkligen saken, så tror jag därför icke det skall ställa sig omöjligt att finna en utväg att lösa frågan på sätt jag antytt.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de yrkanden, som därunder förekommit, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogs vart för sig:

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:ts angående höjd pensionsålder för manliga folkskollärare m. fl. befattningshavare; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 20 maj 1921 angående förbud i vissa fall för bolag och ekonomisk förening att förvärva fast egendom.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 13.

Avgåvos följande motioner, nämligen av

herr *Jönsson* i Boa, nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 191, med förslag till förordning om vissa ändringar i förordningen den 14 juni 1917 angående försäljning av rusdrycker m. m.;

herrar *Pettersson* i Stäringe och *Johansson* i Bro, nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 176, angående omorganisation av hushållningssällskapen;

herr *Pehrsson* i Göteborg m. fl., nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 199, med förslag till förordning om automobilsbilsbete m. m.;

herr *af Ekenstam*, nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 206, angående åtgärder med föranledande av ökningen i göromålen inom Södra Roslags domsaga;

herrar *Olsson* i Labbemåla och *Lundén*, nr 285, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till lag om sparbanker m. m.;

herr *Magnusson* i Tumhult, nr 286, i anledning av sistnämnda proposition; samt

herr *Olsson* i Ramsta m. fl.,

nr 287, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147; och

nr 288, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 205, med förslag till lag om ändrad lydelse av 52 och 168 §§ i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,21 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 1 april, e. m.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till avgörande förelåg nu första lagutskottets utlåtande, nr 9, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till sjömanslag m. m. dels ock i anledning därav väckta motioner. *Ang. sjömanslag m. m.*

Genom en den 13 januari 1922 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 13, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till sjömanslag och till lag om ändring i vissa delar av sjölagen.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 102 inom första kammaren av herr *Lindley* och nr 189 inom andra kammaren av herr *Lövgren* i Nyborg.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga vid punkten fogade förslag till

- 1) sjömanslag; och
- 2) lag om ändring i vissa delar av sjölagen;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville vidtaga åtgärder i syfte att åt domstol inrymdes befogenhet att jämväl för befälhavares del, efter vad som kunde prövas skäligt, nedsätta det skadestånd, vartill han på grund av fel eller försummelse i tjänsten gjorde sig förfallen; samt

C) att motionerna nr 102 i första kammaren och nr 189 i andra kammaren, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro emellertid fogade:

dels reservationer beträffande utskottets hemställan i dess helhet:

av herr af *Ekenstam*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågavarande proposition icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

av herrar *Rogberg* och *Olsson* i Kalmar, vilka instämt i herr af *Ekenstams* hemställan;

dels reservation beträffande utskottets allmänna motivering:

av herrar *V. Edward Larson*, *K. G. Westman* och *Johansson* i Brånalt;

dels ock åtskilliga reservationer beträffande särskilda paragrafer i utskottets förslag till sjömanslag.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr *Pettersson* i Södertälje, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 9 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och de i punkten A behandlade lagförslagen föredragas vart och ett för sig, där så erfordras, paragrafvis, dock att 4 och 5 §§ i förslaget till sjömanslag företagas i ett sammanhang, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan båda lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställanden föredragas;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet lämnas öppen rätt att i avseende å nummerbeteckning av kapitel, paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Denna hemställan bifölls.

Punkten A).

Utskottets förslag till sjömanslag.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr af Ekenstam: Herr talman! Under de sista sex åren har den svenska sjöfartsnäringen varit underkastad tvenne stora påfrestningar. Den första kom med det stora uppsving, som på en gång tycktes giva oerhörda vinster och allttjämt lysande utsikter. Under den tiden var det redarnas enda tanke att kunna skaffa tonnage, att kunna hålla sjöfarten i gång och att trots minfaror, trots fara för uppbringning, trots is och stormar m. m. allttjämt fullgöra sina resor. Det var under den tiden helt naturligt, att redarna utan vidare omtanke för framtiden läto det ena kravet efter det andra ifrån sjöfolket framkomma och att därvidlag ingen kritik skedde. På det sättet framväxte så småningom en praxis. Denna praxis kom sedermera såsom en mogen frukt till de delegerade, som höllo på att utarbete en ny sjömanslag. Och det hette därför, att då man i det förslaget kunde återfinna en hel del av vad som annars kunde gälla arbetsförhållandena i land eller en hel del andra i fråga om sjöfolket förut främmande förhållanden, så var detta dock endast vad som under senare tider hade blivit godtaget icke blott naturligtvis genom sjöfolkets krav utan jämväl genom redarnas och befälhavarnas godkännande.

Som sagt, under sådana förhållanden tillkom den lag, som nu ligger på kammarens bord och som vi i dag ha att granska. Men innan vi ännu haft tillfälle att ingå i granskning eller rättare sagt här i kammaren till prövning av den lagen, har den andra stora påfrestningen kommit, den som nu visar sig uti ytterlig depression. Vad som nyss var liv, förhoppning och vinster, det är nu dvala, missmod och ruinerande förluster. Underligt är det därför icke, när man har den lagen till granskning i närvarande stund, att man med mera kritisk blick ser på den, än vad man kunde göra under den föregående uppgångstiden.

Lagen är en kristidsprodukt. Att den så är, har redan lagrådet vid sin behandling av lagen erkänt, då det säger: »Vad angår förslagets sakliga innehåll är oförtydbart, att detsamma fått en stark prägel av de säregna förhållanden, som tills nyligen rått å sjöfartsområdet, yttrande sig å ena sidan i en enastående högkonjunktur för rederinäringen och å andra sidan i en dittills oanad ökning av de personliga riskerna i sjömansyrkets utövning.» — »Uppenbart är», fortsätter lagrådet. »att denna omständighet ingalunda varit till fördel, då det gällt att, såsom här, söka rättvist avväga rättigheter och skyldigheter, vilka skola genom lagstiftningen regleras för längre tid och sålunda även för förhållanden, som vitt skilja sig från de nyssnämnda.» Att detta av lagrådet gjorda uttalande har sin fullkomliga sanning, måste var och en, som något närmare inträngt i lagens anda och avfattning, till fullo erkänna. Ty om man jämför de bestämmelser, som här uti den nu framkomna sjömanslagen finnas med dem, som finnas i den gamla sjölagen, så skall man först beträffande hela den ekonomiska ställning, som sjöfolket intager gent emot redaren, finna, att det är redaren, som i varje punkt fått göra eftergifter, och det är sjöfolket, som inhöstat vinsterna. Men låt nu vara, att detta måhända i ganska stor omfattning kan vara berättigat och försvarligt — jag vill icke förlänga diskussionen genom att punkt

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

för punkt gå igenom, hur därmed förhåller sig — men vad som är vida värre, synes det mig, är, att genom den anda, som genomgår den framlagda sjömanslagen, de disciplinära förhållandena, disciplinen ombord, äro i stor fara att förslappas och kanske i många fall att verkligen upplösas.

Hur lagen även uti en småsak därvidlag har uttryckt sig, kan man se t. ex. utav ett stadgande, som finnes i 51 § angående det förhållande, som existerar, då fartyg ligger i hamn eller eljest å säker ankarplats, som det heter. Där har den nya lagen lämnat sjömannen en ganska oförtydlig rätt att få själv disponera över sin fritid för att komma i land, och utskottet har ansett, att den rätten skulle vara så viktig, att man t. o. m. gjort ett tillägg till paragrafen, där sjömannen erhåller en viss rätt att använda fartygets båt för att komma i land. Det ligger i sakens natur, att skall verkligen en sådan paragraf ha någonting att betyda, så komma därutav att uppstå fordringar och krav, som i många fall hota den säkerhet, som måste finnas för en befälhavare på fartyget. Han måste dock, om man nu tänker sig, att fartyget ligger i fjärran hamn, ovillkorligen ha tillfälle att ha besättningen så att säga samlad i sin hand för att möta alla de omständigheter, som kunna komma, vare sig dessa hotande visa sig i storm, i andra vedervärdigheter, i tidvatten eller sådant. Att under sådana förhållanden släppa in genom en dylik paragraf tvedräktsfacklan mellan befälhavare och manskap, synes mig vara att mycket lossa på disciplinen och i alla fall att absolut störa det goda förhållande, som annars kan finnas om skeppsbord.

Men t. o. m. om man skulle anse, att denna paragraf berör förhållanden, som i mycket kunna bagatelliseras, så vågar jag å andra sidan påstå, att bestämmelserna angående rymning och myteri ha fått den avfattning, att de ingalunda motsvara den ställning, som en befälhavare måste ha på sin båt för att kunna verkligen inför redaren ansvara för båtens och lastens säkerhet. De föregående bestämmelser, som funnos t. ex. angående rymning, lämnade en ganska vidsträckt rätt för befälhavaren att återfå rymningen och att på det viset komplettera manskapslistan. Numera är den rätten inskränkt därhän, att den göres beroende av, om polismyndigheten på den ort, där fartyget ligger, anser, att manskapet ändå är fulltaligt och om det sålunda kan vara nödvändigt, att den rymde eller de rymda återföras. Det är dock kanske icke detta, som gör saken så allvarsam som destomera att man i avseende å det straff, som här kan följa, har gjort den förmildring, att man i åtskilliga fall t. o. m. kan komma till ganska oansenliga böter.

Jag vill behandla denna fråga i samband med vad som gäller i fråga om myteri. Då man nu ser vad lagen bestämmer i avseende å myteri, så tycker man sig först märka, att begreppet myteri är ett sådant, som är så allmänt vedertaget och känt, att icke någon definition däröver behöves. Det heter helt enkelt »myteri», och det finnes ingen beskrivning därpå, vilket dock finnes i den gamla sjölagen. Sedermera, då man skall utmäta straff för detta, så har man kommit så djupt ner på straffskalan, att t. o. m. vid det

förhållande, att verkligen en person deltagit i myteri, men dock åter- *Ang. sjömans-*
gått, kan han straffas med böter. *lag m. m.*

(Forts.)

Nu vill jag först och främst säga, att det finnes väl knappast, om man tänker på sjöfartsnäringsen, någonting så allvarligt som myteri. Det är väl sant, att här i våra hemmavatten är det ganska oerhördt, att verkligen myteri förekommer, men vi ha ju dock på senare tider fått långlinjer, och vi ha lyckats få skepp, som gå till ganska avlägsna farvatten. Det är där, som man framför allt måste tänka sig, vilken oerhörd fara för fartygs befälhavare och last, som kan uppstå, om myteri framkommer. Om då sådant yppar sig, så är det helt visst ingenting annat, som en befälhavare har att lita till, än sin egen kraft och snarrådighet. Har han denna kraft och snarrådighet, så kan han möjligen stäcka ett sådant begynnande myteri och tvinga åtminstone de tveksamma att återgå till ordningen. Är han villrådlig och svagare, så kanske att alltihop uppgår i myteristernas hand. Nåväl, för den oerhörda fara, som ligger i någonting sådant, behöver för visso straffet vara kraftigt och avskräckande. Då man här på land i allmänhet talar om att straffen skola utmätas så, att de kunna vara särskilt till förbättring och icke blott avskräckande, så vågar jag påstå, att då det gäller just dessa sjöfartsförhållanden, måste de vara av den kraftiga art, att de också verka särskilt avskräckande, och detta just av den omständigheten, att det är otroligt svårt att kunna tillämpa dem.

Vi kunna mycket väl tänka oss, hur det kan vara med sjömän ute på främmande orter: ha de gjort sig skyldiga till rymning och myteri, hur svårt kan det icke vara att få dem lagförda, och ännu mycket svårare, om de äro lagförda, att få dem straffade. Ett bötesbelopp, som ådömes dem, är vanligen icke av någon som helst betydelse för dem, och därför måste vi tänka oss, att den straffsats, som sättes, skall vara sådan, att den redan från början avskräcker helt och hållet från att ge sig in i sådana äventyrligheter. Jag vill icke precis i det här sammanhanget tala om, att det verkligen i den nya lagen finnes en paragraf, som av redarna betecknas såsom en premiering av rymning, den nämligen, att då det förut var tillåtet, om en man hade rymt, att använda icke blott hans innestående hyra utan även försäljningsbeloppet för hans effekter till att ersätta den förlust, som kunde ha skett genom rymningen, allt utan någon vidare redovisningsskyldighet, så är det däremot nu så ställt, att den, som har rymt, för honom skall redaren eller befälhavaren ordna det så, att den innestående hyran plus försäljningsbeloppet för hans effekter skall först och främst användas till möjlig ersättning, men blir det något över, har den rymde rättighet att inom ett år anmäla sig för att kunna utfå detsamma. Jag tror nu i verkligheten, att detta är mera ett teoretiskt spörsmål, som icke har så mycket att betyda i realiteten, men jag anför det dock, därför att det är ett klart och bevisande uttryck för hela den anda, som genomgår lagen. Det är en anda, som endast kan ha tillkommit under kristiden, under en tid, då redare och befälhavare endast och allenast sökt möjlighet att under vilka villkor som helst få sjöfolk för att

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

bemannas sina båtar och göra sina resor så fort som möjligt, oavsett alla de svårigheter, som därmed kunde vara förenade. Men just därför, att lagen är en sådan kristidsprodukt, anser jag, då vi nu kommit in i helt andra tider än de, som voro rådande då hela denna praxis växte upp, att vi böra med ytterlig försiktighet taga den; och för min del håller jag före, att det enda riktiga är att nu avslå densamma för att låta den mogna och se till, hur det sedermera i fortsättningen kan ställa sig.

Då jag ställt mig på den ståndpunkten, är det helt naturligt, att den invändningen blivit framställd emot mig, att det skulle väl vara underligt att gå till väga på det sättet. Denna lag har ju tillkommit genom ett gemensamt arbete av svenska, norska, danska och även finska delegerade. Skulle vi då i Sverige, om nu lagen först kommer här, såsom den också gör, ställa oss betänksamma mot densamma och svika kanske den tilltro, som de andra länderna ha till oss, att vi skulle gå med på ett gemensamt lagstiftningsarbete. Jag är verkligen icke så känslig för den invändningen. Jag får för min del säga, att ännu så länge ha vi icke sett något av dessa länder gå med på den lagstiftning, som här ligger före, oaktat de skulle ha en liknande. Det påstås, att ett sådant lagförslag framkommit i Norge, men det har i alla fall icke lett till något beslut, och vi få säga, att den gemensamma nordiska lagstiftning, som hittills framkommit, har icke odelat varit uppmuntrande för dessa förhållanden, ity att även om vi här i Sverige, ofta nog med hänsyn just till det gemensamma lagstiftningsarbetet, ha tagit en hel del, som vi annars kunde vara rätt betänksamma emot, så har det visat sig, att det ej gått så riktigt bra på andra håll; lagen har ej där gått fram så obeskuren, som den gjort här. Under sådana förhållanden har det synt mig, att det alldeles avgjort inte kan vara till någon fördel för vårt land, att vi nu godkänna den föreliggande lagen.

Jag tror det är riktigt av oss att låta tiden gå litet ännu och se, hur den utvecklar sig och hur förhållandena komma uti den närmaste framtiden att te sig. Vi böra icke blott avvakta, vad våra nabor komma att göra, utan också ge akt på vad vår egen uppfattning under den kommande tiden kan giva.

Det är detta, herr talman, som har motiverat det avslagsyrkande, som jag framkommit med i min reservation och vartill jag nu ber att få yrka bifall.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet A k e r m a n: Herr talman! Först skall jag be att få framföra ett tack för den välvilliga behandling, förslaget fått röna inom utskottet. En *fullständig* enighet i ett så omfattande förslag som detta kunde man ju icke vänta, utan det är ju naturligt, att förslaget är åtföljt av en del reservationer. Jag skall nu be att inledningsvis få nämna några ord om det rena avslagsyrkandet, som framkommit.

Jag vill då erinra om att spørgsmålet om revision av de skandinaviska sjölagarna har länge stått på dagordningen, och icke minst

från sjöfolkets egna led hava röster höjts för en fullständig omarbeting av de delar av sjölagen, som beröra dem. Redan på 1897 års nordiska sjöfartsmöte gjordes från besättningshåll gällande, att en mängd bestämmelser i sjölagen voro föråldrade, och på ett senare sjöfartsmöte 1908 framhölls, jämväl från *redarehåll*, att vid en blivande revision av sjölagen hänsyn måste tagas till de sociala krav, som inom sjöfartslagstiftningens ram måste tillfredsställas. Även inom den svenska riksdagen hava gång efter annan (1908, 1909, 1910 och 1914) motionsvis framförts krav på förbättrad lagstiftning för sjöfolket. I anledning av en i sådant hänseende år 1908 väckt motion, yttrade en framstående svensk redare i andra kammaren bland annat följande: »Att missförhållanden existera på svenska fartyg, vill jag visst icke förneka, och jag ställer mig för min del mycket sympatiskt till varje reformkrav, som avser att förbättra förhållandena ombord å våra fartyg» etc. »Vad den svenska lagens bestämmelser angående de disciplinära förhållandena ombord på fartygen beträffar, måste man *naturligtvis* ge motionären rätt däruti, att de i vissa fall te sig ganska *drakoniska*» etc. »Vad sedermera vidkommer, att ansvarsbestämmelserna i sjölagen för befälhavare icke äro tillräckligt skarpa, vill jag gärna medgiva jämväl det.»

Sedan dess har den ekonomiska och sociala utvecklingen på skilda områden gått ytterligare framåt, utan att dock den nyare tidens sociala lagstiftning nått sjöfolket i den utsträckning önskvärt varit. Fortfarande gälla för besättningen i allt väsentligt bestämmelserna i 1891 års sjölag, sådan som den då antogs. Visserligen hava ur säkerhetssynpunkt vidtagits åtskilliga viktiga åtgärder av social innebörd, men i det stora hela hava de rent sociala synpunkterna — om jag frånser arbetstidslagen — skjutits åt sidan vid det hittillsvarande lagstiftningsarbetet. Av kommerskollegium och socialstyrelsen verkställda undersökningar hava också givit vid handen, att sjöfolkets arbets- och levnadsförhållanden i ett flertal hänseenden måste anses vara i synnerligt behov av förändrad lagstiftning.

Det föreliggande lagförslaget, som utgör frukten av ett skandinaviskt samarbete, har i allt väsentligt på ett lyckligt sätt kunnat tillfredsställa sjöfolkets krav utan att därvid på något sätt torde äventyras eller hämmas sjöfartens utveckling. Som en röd tråd löper genom förslaget strävan att i ekonomiskt och socialt hänseende jämställa sjöfolket med den i land anställda arbetaren. Endast på ett par punkter, där de säregna förhållandena inom sjöfarten påkallat en avvikelse från vad i allmänhet gäller, har sådan skett. Men å andra sidan har man vid genomförandet av dessa förbättringar i sjömannens rättsställning städe haft för ögonen, att det är en nödvändighet för sjöfarten, att befälhavaren alltjämt äger den högsta myndigheten ombord och att han till sitt förfogande äger sådana rättsmedel, att han kan upprätthålla ordning och disciplin ombord.

Också har förslaget — bortsett från en mindre detalj — vunnit enhälligt tillslutning från kommitténs ledamöter, och förslaget

Ang. sjömannalag m. m.
(Forts.)

Ang. sjömanslag m. m.
(Forts.)

är således biträdd såväl av redarerepresentanter som sjöfolkets representanter inom kommittén.

Nu ha inom utskottet reservanter såsom skäl för sitt avslagsyrkande i främsta rummet åberopat de ändrade förhållanden inom sjöfarten, som inträtt efter det att förevarande lagstiftningsarbete från kommitténs sida avslutats. Härtill vill jag först och främst erinra att, sedan ett förberedande utkast under senare delen av år 1920 varit föremål för yttrande från myndigheters och olika sammanslutningars sida och åtskilliga ändringar i anledning därav vidtagits, slutligt förslag i ämnet avgavs först i början av föregående år, då förhållandena inom sjöfartsnäringen i stort sett voro ungefär enahanda som nu. Men vidare är jag ingalunda övertygad om, att den svenska rederinäringens svårigheter avhjälpas eller underlättas genom att söka, i strid mot nutidens åskådningssätt, upprätthålla onödigt stränga lagar om sjöfolkets arbetsförhållanden.

Reservanterna säga vidare, att sjömannens krav hänföra sig till den för några år sedan gällande högkonjunkturen. Att detta påstående icke är riktigt, framgår av vad jag redan anført. Dessa krav hava framkommit för mer än ett 20-tal år tillbaka, och befogenheten av desamma torde numera icke kunna jävas, vare sig en hög- eller lågkonjunktur råder.

Väl är det riktigt, att förslaget i någon mån ökar de ekonomiska bördorna för redarna. Bortsett från förslagets bestämmelse i § 24 om skyldigheten att i vissa fall utgiva en månads tilläggs-hyra till avliden sjömans efterlevande, vilken bestämmelse utskottet föreslår skola utgå, gäller detta i huvudsak §§ 28, 32, 34 och 41, varjämte sjölagens bestämmelse om rätt att avskeda besättningen vid force majeure uteslutits.

Icke kan med fog påstås, att dessa ökade utgifter, som i huvudsak hänföra sig till extraordinära tillfällen, skulle komma att märkbart inverka på rederinäringen.

Vad särskilt angår de något ökade sjukvårdsutgifterna enligt 28 § torde märkas, att sjömans rätt till fri sjukvård är hållen inom så måttliga gränser, som överhuvud kunna anses försvarliga med hänsyn till sjömannens farofyllda yrke. Till jämförelse vill jag endast nämna, att den tyska sjömanslagen av år 1902 — alltså för mer än 20 år sedan — sträcker redarens vårdnadsplikt betydligt längre än föreliggande förslag, i det att vårdnadsplikten enligt nämnda lag i regel omfattar 26 veckor (i händelse av Betriebsunfall i regel 13 veckor). Slutligen vill jag erinra därom, att till följd av den sedan sjölagens tillkomst genomförda olycksfallsförsäkringen följderna av olycksfall i ej ringa utsträckning bäras av försäkring.

Vad därefter angår de extraordinära tillfällen, då tjänsten avbrytes på grund av fartygets förlisning, haveri, krig, blockad o. s. v., kan det icke förnekas, att gällande sjölag ställer sjömannen i en mycket ogynnsam ställning. Risker för sjömännen att helt plötsligt vara utan arbete, står icke i rimligt förhållande till det ekonomiska utbyte, de hava av sjöfarten. Att den förlust, som de lida,

under sådana omständigheter i någon grad bör bäras av redaren, synes både rimligt och rättvist. Därtill kommer, att redarna helt visst kunna täcka utgifterna genom försäkring och på så sätt fördela dem så, att de bliva föga kännbara för näringen.

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

Efter min syn på nu omhandlade och andra bestämmelser i förslaget av ekonomisk räckvidd måste jag bestämt taga avstånd ifrån reservanternas uppfattning, att dessa bestämmelser äro att uppfatta som ett utslag av högkonjunkturen. Tvärtom. De ålägga redaren icke större bördor än att de bära och jämväl kunna bäras av honom även i dåliga tider.

Sjöfolket har länge stått utanför den moderna sociala lagstiftningen. Deras utan tvivel i mycket berättigade krav på förbättring i sin rättsliga ställning hava i allmänhet avvisats under hänvisning till svårigheten att vidtaga partiella reformer på hit-hörande område och utan samarbete med de andra nordiska länderna. Nu föreligger en fullständig revision av de delar av sjölagen, som röra besättningen, en revision, som är företagen gemensamt med danska, finska och norska kommitterade. Proposition i ämnet är förelagd norska stortinget, och jämväl i Danmark och Finland väntas förslag bliva framlagda under innevarande år. Under sådana förhållanden lär riksdagen icke vilja undanskjuta en lagstiftning, som är en livsfråga för hela vår sjömanskår.

Vidkommande de av utskottet föreslagna ändringarna särskilt vid §§ 16 och 24 får jag tillfälle att under den fortsatta debatten återkomma därtill.

Herr O l s s o n i Kalmar: Herr talman! I anslutning till vad herr af Ekenstam anført men från delvis andra synpunkter, skall jag be att i någon mån få skärskåda det föreliggande förslaget.

Man torde väl kunna vara ense därom, att likartade internationella bestämmelser rörande sjöfartslagstiftningen äro synnerligen önskvärda, och detta icke minst med hänsyn till den oerhörda konkurrensen mellan de sjöfartsidkande nationerna. Men samtidigt synes mig även klokheden bjuda de mindre nationerna att på detta område låta de stora nationerna taga första steget, icke minst med hänsyn till det allbekanta faktum, att dessa hänsynslöst till sin fördel utnyttja varje missgrepp och varje oförsiktighet, som deras konkurrenter begå.

Man måste väl då karakterisera det såsom minst sagt oförsiktigt att fastställa lagbestämelse, som enligt vad utskottet självt anført vid sin motivering till detta förslag, äro ägnade att direkt öka de ekonomiska bördorna för redarna, och detta i en enastående depressionstid, då sjöfarten har att kämpa en kamp för livet för sitt bestånd. På samma gång komma dessa bestämmelser att på det mest uppenbara sätt försvåra upprätthållandet av disciplinen ombord och därigenom öka redarnas ekonomiska risker, vilka sannoligen äro stora nog förut. Måhända kunna de större rederierna med sina mera betydande resurser tåla dessa ökade bördor, om den

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

saken vågar jag icke yttra mig, men med den kännedom jag har om den mindre segelfarten vågar jag påstå, att lagen, även om den skulle antagas med de reservationer, som gjorts från högersidan, och alltså kompletteras och ändras i enlighet med vad dessa reserver vanter föreslagit, ändå kommer att för den mindre segelfarten medföra ytterst betydande svårigheter, och detta av flera skäl, som jag senare skall beröra. Det förnämsta av dessa skäl är dock, att våra seglares utsikter att kunna bestå under den mördande konkurrensen — jag tänker då särskilt på konkurrensen från tyskar och holländare — komma att i ytterligt hög grad minskas.

Lagen kommer att allra hårdast drabba en småfolkets näring och riktar sig alldeles särskilt mot den för vårt sjömannamaterial, det yppersta i världen, omistliga skolan för utbildning av verkligt sjöfolk, utan vilken utbildning en livskraftig och bestående utveckling av vår sjöfart i dess helhet knappast är tänkbar. Betydelsen för hela vårt näringsliv av en sådan utveckling står väl numera tydlig för oss litet var. Lagen kommer att drabba en klass, vars stora värde ur befolkningssynpunkt är allmänt och med all rätt erkänt. Det är de mindre så att säga självvägande seglarna jag närmast åsyftar. Lagen kommer att i alldeles särskilt hög grad drabba ett utomordentligt värdefullt folkelement, nämligen vår sjöfartsidkande kustbefolkning, våra storsjöfiskare på västkusten, vilka ha en viktig uppgift att fylla för vår folknäring, icke att förglömma.

Nu invändes naturligtvis, att man icke bör motsätta sig åtgärder till förbättring i görligaste mån av de ombord anställdas förhållanden. Härtill vill jag svara, att en väsentlig förbättring i det avseendet redan inträtt genom de senaste årtiondenas sjölagstiftning, och vad som ytterligare kan vara att göra i denna del bör givetvis också göras, men först sedan vi fått fullt klart för oss vad som bör göras och hur detta bör göras och icke minst vad vi verkligen ha råd att göra.

Sjömännens intressen skola naturligtvis tillvaratagas, men dessa intressen tjäna man icke genom åtgärder, som taga bort betingelsen för den näring, vars vidmakthållande är villkoret för sjömännens egen existens. Några av de olägenheter, som lagen skulle medföra, ha ju påpekats i de av utskottets högerrepresentanter avgivna reservationerna, vilka insatts på sådana punkter, där, för den händelse lagen blir antagen, åtminstone något hopp finnes att vinna en mildring i de för sjöfarten betungande bestämmelser, som dessa reservationer avse. Men olägenheter möta även på en hel del andra punkter i förslaget. Jag skall endast hänvisa till exempelvis §§ 2, 3, 7, 20, 25, 28, 34, 35, 37, 54 och 67. Genom dessa bestämmelser påläggas särskilt den mindre sjöfarten tunga bördor, som inte alltid äro odisputabelt rättvisa, och där förekomma stadgan, vilkas konsekvenser torde bli allt annat än lyckliga för denna sjöfart. Jag skall emellertid inskränka mig till att litet närmare beröra endast de bestämmelser, som synas särskilt ägnade att menligt inverka på sjöfarten, i synnerhet segelfarten genom att under-

gräva disciplinen ombord och därmed öka risken för fartyg och folk. *Ang. sjömanslag m. m.*

(Forts.)

Jag skall då be att få peka på de bestämmelser, som äro sådana, att de komma att underlätta rymning. Stadgandet i 70 § i gällande sjölag innefattar skyldighet för sjöman att vid förhyrning lämna sin sjöfartsbok i befälhavarens förvar, och denna bestämmelse har visat sig vara ett av de effektivaste medlen mot rymning. Denna skyldighet skall nu tagas bort med det säkra resultatet, att rymningarnas antal kommer att ökas. Men en rymning betyder för de flesta seglare, som ofta besöka avsides liggande småhamnar, där anskaffandet av nytt folk i regel möter stora svårigheter, uppehåll, som stundom kunna vara av rent ruinerande art. Rymning kan i vissa fall, t. ex. då fartyget kommit på grund, råkat i lägervall eller nödgats ankra på mot vind och sjö icke skyddad plats, medföra förlust av fartyg och människoliv.

Och vad betyder rymning för sjömannen själv, och det vare sig han är anställd i inrikes- eller utrikes fart? Icke sällan nöd och elände. Med full rätt kan påstås, att det första kapitlet i mången sjömanssaga om ett förlorat, ett förfelat liv, utgöres av den första rymningen. Kommerskollegium har helt nyligen riktat en uppmaning till Sveriges redareförening och Sveriges segelfartygsförening att på lämpligt sätt göra besättningarna uppmärksamma på de faror och svårigheter, som de utsätta sig för genom att på Stilla-havskusten lämna sina fartyg. Men det är uppenbart, såsom en facktidning skriver, att sådana svårigheter äro till finnandes även på andra håll. Genom de amerikanska myndigheternas åtgöranden är det praktiskt taget omöjligt för en svensk sjöman att erhålla hyra på amerikanska fartyg i hamnar, där amerikanska medborgare finnas. Likadant är det i sydamerikanska och även i europeiska hamnar, och likadant kommer det säkerligen att förbli under lång tid, på grund av depressionen. Denna av kommerskollegium utfärdade varning kan nog gälla vilka hamnar som helst. Då nu en sjöman med stöd av bestämmelserna om tiden för tjänst-avtalets bestånd och sjömans rätt att erhålla entledigande kan på laglig väg och inom rimlig tid bliva kvitt en tjänst, som inte passar honom, synes det rent av oförsvarligt att införa en anordning, som underlättar rymning.

Vidare äger enligt gällande sjölag befälhavare rätt att anlita polismyndighet, om så erfordras, för sjömans inställelse i tjänst t. ex. då han efter erhållen landpermission icke kommer tillbaka i tid. Enligt förslaget är denna hämningsrätt borttagen, då det gäller icke påmönstrad sjöman, vilket givetvis kommer att innebära en fara för den inrikes segelfarten, i vilken just sådana sjömän äro till stort antal anställda.

Hämningsrätten finns emellertid kvar, då det gäller påmönstrade sjömän, men endast för det fall att fartyget eljest icke har tillräcklig besättning. Då frågan, huruvida ett fartyg, åtminstone ett segelfartyg, är tillräckligt bemannat, väl icke kan anses komma att uppstå förr än i den stund, då fartyget skall göras segelklart, kan stad-

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

gandet i fråga medföra betydande olägenheter, något som utskottet också erkänner på sid. 12 i sitt utlåtande, då det förklarar, att det många gånger är svårt och understundom omöjligt att med erforderlig skyndsamhet ersätta avviken sjöman med annan duglig man. En följd härav blir — även då fartygets säkerhet icke är i fara — att fartyget uppehålls, och särskilt för ett segelfartyg kan en jämförelsevis ringa försening under ogynnsamma omständigheter medföra en förlängning av resan flera dagar eller mera. Vilken skada, som härigenom kan tillskyndas redare, lastägare och ombordvarande, ligger i öppen dag. Alltså: utskottet motiverar här på bästa sätt bibehållandet av hämningsrätten men gör denna illusorisk för en hel del fall just genom det sätt, varpå denna paragraf har blivit formulerad.

Bli olägenheterna för redare och fartyg i denna del stora, så bli de det icke minst för sjömännen själva genom den föreslagna inskränkningen i hämningsrätten. Det är ett känt och erkänt faktum, att sjömännen, särskilt de yngre, vid besök i stora hamnstäder, särskilt utomlands, icke sällan hamna på ställen, där de riskera att bli utplundrade på bara kroppen samt ådraga sig ohälsa för hela livet, eller i övrigt råka i situationer, där de omöjligen kunna klara sig själva och där de sällan utan polisens hjälp kunna bärgas. Jag har själv en gång haft tillfälle att nattetid studera förhållandena i ett s. k. sjömanskvarter i en stor utlänsk hamnstad, och jag får säga, att den erfarenheten på det allra ohyggligaste sätt bekräftar sanningen av vad som nu sagts. Det finnes ju t. o. m. i dessa hamnstäder människor, som ha till yrke att locka sjömän att rymma för att sedan kunna så mycket lättare pressa av dem deras penningar. Med förståelse härför ha också vid den internationella kommitténs förhandlingar, som föregingo utformningen av sjölagskommittéens förslag, de danska manskapsrepresentanterna gjort gällande, att det ofta är i sjömannens eget intresse, att befälhavaren sörjer för hans återhämtande till fartyget.

Ja, det säger också utskottet, att det många gånger kan vara en ren fördel för en sjöman att bliva återhämtad till fartyget. Men den föreslagna inskränkningen i hämningsrätten vållar emellertid, att hjälpen till en sjöman, som råkat illa ut, ofta nog måste komma för sent. *För sent!* De orden kunna sättas som motto över många sjömanstragedier.

Det har ju sagts, att syftet med detta lagförslag skulle vara även det att humanisera förhållandena inom handelsflottan. Erfarenheten kommer att visa, hur grundligt man missträknat sig och bekräfta önskvärdheten av att i sjölagskommittén lämnats rum för den sakkunskap i hithörande fall, som våra sjömanspräster i de stora utrikeshamnarna besitta.

Övergå vi så till den 62:dra paragrafen, som handlar om befälhavares rätt att bestraffa sjöman, så finna vi, att denna rätt har berövats honom, när det gäller inrikes fart och fart i Öresund. Som ett faktum vill jag fastslå, att upprätthållandet av disciplin ombord är en angelägenhet av lika stor vikt för redaren som för sjöfolket. Råder det ombord oordning, olydnad och vårdslöshet — allt ound-

vikliga följder av brist på disciplin — ökas särskilt å segelfartyg i mycket hög grad risken för fartyg och liv, för att icke tala om att trevnaden för folket blir minimal eller förbytes i sin motsats. Det får väl också anses, att disciplin är nödvändig i all sjöfart, även om risken för fartyg och liv är mindre i kustfarten än i den övriga. Men disciplin kan aldrig upprätthållas utan möjlighet att bestraffa begångna förseelser och utan att den möjligheten lägges i befälhavarens hand. Och vid sådant förhållande blir en indragning av befälhavarens bestraffningsrätt en åtgärd av oförsvarlig inhumanitet.

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

Men borttagandet av sagda rätt, på sätt här skett, blir även meningslöst. Vi kunna t. ex. tänka på ett fartyg, som går från en norrlandshamn till Strömstad. Det är ju en resa på i genomsnitt en åtta dagar. Men för en seglare kan det taga vida längre tid, t. o. m. månader. På den resan har befälhavaren icke bestraffningsrätt. Men så, när han kommer till Strömstad, får han order att fortsätta till Fredriksstad, som ligger några timmars väg därifrån in i Norge, och då har han denna bestraffningsrätt. Eller vi kunna tänka oss, att han haft sällskap på vägen från Norrland med en seglare, som var destinerad till Fredriksstad. De ha sällskap hela vägen, i veckor. Den ene befälhavaren har bestraffningsrätt ombord, den andre inte. Skälet för borttagande av bestraffningsrätten i inrikes fart, nämligen att befälhavaren då skulle kunna anlita myndigheterna i land för upprätthållande av disciplinen, är ohållbart inför det faktum, att dessa myndigheter näppeligen kunna ingripa i anledning av de förseelser, som nämnas i denna paragrafs 1, 2, 5, 6 och 7 moment, d. v. s. i de flesta i paragrafen uppräknade fall. Och här till kommer, att sänkningen av nuvarande straffmaximum, mistning av hyra för en halv månad, till samma påföljd för 7 dagar, kommer att väsentligen försvåra upprätthållandet av disciplinen och knappast kan försvaras inför den eventualiteten, att iterring sker av förseelser, som omnämnas i momenten 4, 7, 8 och 9.

Det förekommer också en annan bestämmelse i denna 62 paragraf. Det står där, att befälhavaren kan bestraffa sjöman, om denne uppför sig oskickligt mot överordnad. Men befälhavaren har inte den bestraffningsrätten i inrikes fart eller i Öresund.

Nu skall jag be att få lämna en liten upplysning, som jag särskilt riktar till lantmannapartiet. Och skulle kammarens ledamöter tro, att jag då menar det politiska partiet, så får jag säga, att jag även tänker på de lantmän, som ännu icke enrollerats i det partiet. Saken är den, att där ute på sjön, på fartygen, där ha de liksom på landbacken naturlagar. Men på fartygen och på sjön finns det flera naturlagar än på landbacken. Och en av dessa naturlagar ha sjömännen sedan långa tider tillbaka plägat formulera på det sättet, att om man spottar i lovart och skäller på kaptenen, så kommer det alltid igen. Enligt föreliggande förslag kan nu verkligen en sjöman göra sig skyldig till den nämnda förseelsen utan att egentligen kunna bestraffas för den. Det kan ju hända, att man har haft något särskilt syfte med detta. För några dagar sedan hade vi att syssla med frågan om humanisering av våra krigslagar, och

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

i dag gäller ju frågan humanisering av våra sjömanslagar. Jag får säga, att det ser nästan ut, som om man nu också skulle börja försöka humanisera våra naturlagar.

En var, som har något begrepp om förhållandena ombord i segelfartyg, vet, att en berusad karl vid roder och skot och brassar och fall kan vara ytterst farlig för fartygets säkerhet och för de ombordvarandes liv. Trots detta oemot-sägliga faktum sätter lagen sjömannen i tillfälle att upprepa sin förseelse. Bland förslagets olägenheter är nämligen också den, att, som det står i 33 paragrafen, till grov tjänsteförseelse, som berättigar till sjömans avskedande, räknas väl *upprepad* onykterhet i tjänsten men icke onykterhet i tjänsten. Alltså, en sjöman är berusad i tjänsten, men han kan inte avskedas för detta, ty det är första gången i den tjänsten, på det fartyget. Han kan inte heller bestraffas av befälhavaren, ty det är i inrikes fart. Man behöver nog inte räkna med, att han är rädd för att skepparen skall draga saken inför rådhusrätten. Alltså, han kan vara berusad i tjänsten och blir straffri. Men han har inte rätt att vara berusad i tjänsten på samma fartyg mer än en gång. Men så kan man ju tänka sig, att han, sedan han nu fått rättighet, att säga upp tjänsteavtalet och det då är slut om 7 dagar, går i tjänst på ett annat fartyg, och då har han där rättighet att berusa sig en gång utan någon risk och utan att det är någon grov förseelse. Och sedan han varit där några dagar, så säger han upp sig, och sedan är han snart på ett tredje fartyg och begär samma förseelse. Alltså, en sjöman kan, såvitt jag förstår, enligt lagen berusa sig i tjänsten — ja, åtminstone bör han kunna hinna göra det två gånger i månaden, utan att han behöver riskera något straff, och det blir aldrig på detta sätt någon grov tjänsteförseelse.

Det har förundrat mig, att utskottets nykterhetsvänner ha kunnat vara med om denna formulering av paragrafen. Jag har frågat mig, vad anledningen härtill kunde vara. Och jag har efter studium av handlingarna kommit, jag vill inte säga till det resultatet men till den förmodan, att det möjligen skulle kunna tänkas bero därpå, att denna paragraf har undergått en omformulering i enlighet med önsknings, som framförts från delegerade i sjölagskommittén för förbudslandet Norge. Emellertid har jag svårt att tänka mig, att andra kammarens nykterhetsvänner äro färdiga att skriva under vad som sägs i denna paragraf. Och skulle de ändå ha den uppfattningen, att det går för sig, så vill jag säga, att den uppfattningen delas icke av vare sig redare eller befälhavare, som ha så många dyrköpta erfarenheter av vad sjömans onykterhet i tjänsten verkligen vill säga. Det är ju så, att, som jag sagt, förslaget bereder särskilt segelfarten idel olägenheter. Det kanske är i känsla av detta, som de, som gjort upp förslaget, ha tänkt, att någon fördel skola vi väl ändå söka bereda segelfarten, den inrikes sjöfarten. Och då har det stått klart, att med denna formulering av paragrafen blir det kanske lättare för den inrikes sjöfarten att rekrytera sitt folk, än det eljest skulle bli, emedan dessa platser möjligen skulle bli mer eftersökta.

Men då vill jag säga, att de element, som man på så sätt skulle få in på fartygen, dem är det inte önskligt att få dit.

Ang. sjömans-
lag m. m.

(Forts.)

I paragraf 75 har, såsom kammarens ledamöter se, gjorts en betydande omredigering. Och det är nog för dem, som äro inne i riksdagsarbetet, inte heller svårt att förstå, att här ligger det säkerligen något resultat av en kompromiss. Om man läser igenom paragrafen i den av utskottet föreslagna lydelsen, så kommer man tydligen till det resultatet, att en enkel rymning, begången av en icke påmönstrad sjöman, är straffri. Jag har ju ingen juridisk sakkunskap, och ännu mindre är jag sakkunnig ifråga om formulering av en lagtext. Men min okunnighet i detta fall tvingar mig att söka något ljus i ett nu för mig ogenomträngligt mörker. Och jag skulle så gärna vilja ha svar på den frågan: är det möjligt — ty det talas här om, att enkel rymning kan begås under *försvårande* omständigheter — är det möjligt, att »begå» en icke straffbar handling under kriminellt *försvårande* omständigheter?

Vad sedan beträffar förarbetet till lagen, har man fått veta, att det ursprungliga förslaget underställts en hel mängd myndigheter, som fått yttra sig om det. Det är emellertid egendomligt, att man bland dessa icke finner några militära myndigheter. Det är nog ändå så — det finner man vid läsandet av en del paragrafer — att dessa paragrafer äro så avfattade, att man icke kan värja sig för det intrycket, att om denna lag blir verklighet, så skall en värnpliktig svensk sjöman, som mönstrat på i utländsk hamn och som alltså har rättighet att avmönstra i utländsk hamn efter mycket kort uppsägningstid, hava lätt att undandraga sig fullgörandet av sin värnplikt, sina skyldigheter som värnpliktig. Särskilt måste ju detta hava stor betydelse, om det är fråga om mobilisering. Jag har också frågat mig, vad anledningen kan hava varit till, att icke de militära myndigheterna fått höras. Jag kan icke tänka mig, att anledningen skulle vara den, att man möjligen fruktat, att dessa militära myndigheter då skulle hava avstyrkt förslaget om borttagandet av arreststraffet, varom finnes bestämmelse i den nuvarande sjölagen.

På grund av vad jag anfört och alldeles särskilt med hänsyn till faran av att vi ensamma skulle införa på sjölagstiftningens område bestämmelser, som andra sjöfarande nationer kanske vägra att antaga och varigenom möjligheterna för oss till konkurrens på havet torde bliva betydligt försvårade, kanske rentav omöjliggjorda, kan jag icke biträda det föreliggande förslaget.

Jag läste för en stund sedan i en tidning, att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet uttalat en förhoppning om att denna lag skulle bliva ett mönster för den blivande internationella sjölagstiftningen. Det är vackert att ha en ljus syn på framtiden, och den är lycklig, som kan tro på den universellt mönstergilla beskaffenheten hos eget verk. Det är också en ära att gå i spetsen, men det är riskabelt. Det är en stor ära att gå i spetsen för världens sjöfarande nationer, men det medför också stora risker. Jag erkänner, att det kan ges fall, då en ära av betydligt mindre omfattning

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

icke kan köpas för dyrt utan är värd de allra största offer, men vad det nu föreliggande förslaget beträffar, tror jag för min del, att kammaren handlar klokast, om den avstår från äran och därmed undgår risken.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om avslag.

Herr Lövgren: Herr talman, mina damer och herrar! När jag hörde herr Olsson i Kalmar tala i den föreliggande frågan, kom jag att tänka på en berättelse, som jag såg i en skämtttidning för många år sedan, som visade, hur en man hade fått en val i en kappsäck genom att använda en kikare bakfram och se genom fel ända. När jag hör, vilka fasansfulla följder, som för rederinäringen skulle blija följden av ett bifall till utskottets förslag, så tror jag verkligen, att herr Olsson har tittat på lagen genom fel ända av glaset.

Det är ju icke så, att denna lag egentligen innebär något väsentligt avsteg från gällande praxis, utan ett faktum är, att den lagfäster gällande praxis, icke gällande praxis ifrån krigsåren, som man påstod i debatten i första kammaren, utan gällande praxis ifrån många år tillbaka. Jag har icke seglat sedan 1912, men jag har icke kunnat finna åtminstone några väsentliga avvikelser ifrån vad som var praxis den tiden jag var ute. Jag vill säga, att lagen kommer icke att giva sjöfolket en så god och tryggad ställning, som vad man hade på de australiska fartygen redan 1909, visserligen icke genom lag stadfäst men reglerad genom kollektivavtal mellan redare och sjöfolk. Om man hade velat gå den vägen för Sveriges vidkommande, som man gick där nere, så tror jag, att förhållandena skulle ha varit något bättre än vad de nu äro. Ty på samma gång som sjömansorganisationerna tjänstgjorde som förmedlare av arbetskraft, åtog de sig också att tillhandahålla förstklassig arbetskraft och tolererade icke mindervärdig arbetskraft inom organisationerna. Men när man har ett rekryteringssystem sådant, som de svenska redarna hava, får man också mängden gång som ett resultat därav tämligen undermålig arbetskraft; det kan icke förnekas.

Emellertid var det en annan tanke, som rann mig i sinnet, när jag hörde herr Olsson i Kalmar tala. Jag tänkte: Tänk så litet i alla fall världen har förändrats ifrån det den äldsta kända sjölagen skrevs och tills i dag. När Hammurabis i Babylon skrev sin lag 2,250 år före Kristus, stod han ungefär på samma ståndpunkt som herr Olsson i Kalmar i dag. Han ville helt och hållet underordna besättningen under skeppsföraren. Den var hans egendom. Det tyckes vara herr Olssons i Kalmar ståndpunkt i dag. Jag vill säga, att det är litet komprometterande för herrarna, när ni jämt och ständigt tala om den trygghet som fanns inom den äldre lagstiftningen. Hur var det på Hansa-tiden? Blev det mycket bra då? Har herr Olsson i Kalmar läst Hansa-tidens lagstiftning på detta område? Där fanns det dödsstraff stadgat för rymning. Det hindrade emellertid inte folk att rymma, när förhållandena voro dåliga ombord på fartygen. Då tyckte man, att det straffet kanske var för brutalt, och så ändrade man stadgandet, så att det blev brännmärkning. Rym-

maren skulle brännas i pannan med en glödgdad båtshake, eller också skar man av honom öronen. En historieskrivare säger då, att det fanns slutligen knappast att få en matros från Amsterdam, som hade öronen i behåll. Då slutade man med det straffet.

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

Men det finns en uråldrig lagstiftning, som herr Olsson i Kalmar kunde hava gott av att studera. Jag skall stå till tjänst med material. Det är nämligen den äldsta nordiska lagstiftningen, den som finns i Bjärköarättens farmannalag och i den Jonsska lagen, eller vad den heter, från Island. Den fastslår, att sjömannen och köpmannen äro fria män. Är det någon, som ställer till bråk ombord å fartyg, då sitter hela besättningen under ordförandeskap av kaptenen och bildar domstol. Vill man betrakta vårt sjöfolk som fria män och som myndiga män, då har jag ingenting emot den saken. Vill man åter införa det, som var den äldsta nordiska lagstiftningens ståndpunkt, den ståndpunkt, som hade fått sin förebild dels i bondgårdens förhållanden och dels i fiskarlagens förhållanden, men däremot kvarhålla i lagen bestämmelser, som äro hämtade från medelhavsrätten och ifrån Hansa-tidens lagstiftning, då kan jag inte vara med längre. Därför har jag också väckt en motion, där jag har yrkat vissa ändringar i det nu föreliggande lagförslaget.

Att förhållandena ombord på våra fartyg under så lång tid fått vara så usla, som de nu faktiskt ha varit, och att lagstiftningen fått ligga på den nivå, den nu legat, har, såvitt jag kan förstå, berott därpå, att det gäller en arbetargrupp, som har svårare än alla andra att organisera sig och som för Sveriges vidkommande också är underkastad säregna förhållanden. Ombord på engelska fartyg känner man ju icke till en sådan massa ungdom, som man har på de svenska fartygen och även på de norska fartygen. När ett engelskt fartyg kräver fem matrosar på däck, kommer det svenska fartyget med en matros och fyra pojkar, en matros och fyra jungmän, om icke rent av endast fyra jungmän. De där jungmännen, som kommit ut och seglat ett år eller två, ha snart kommit under fund med, att de svenska fartygen icke äro så förstklassiga, och sedan ha de mönstrat ombord på utländska fartyg och bildat den stora stocken av sjöfolk i de anglosaxiska länderna. Jag vill erinra om, att när man 1908 hade en antikinesdemonstration i London, från sjöfolkets sida, var det de svenska sjömännen, som hade huvuddelen i ansvaret för att man hade fått en sjömansorganisation. Det var, sades det mig, vid det tillfället ett par tiotusental man av svensk, norsk och dansk extraktion i tjänst på engelska fartyg. Det var de där pojkar, som hade fått nog av de trakasserier, som de blivit utsatta för på svenska fartyg.

Jag började mina lärospån ombord på ett norskt fartyg och under så dåliga förhållanden som tänkbart möjligt. Jag hade nämligen fem negrer och en vit till kamrater i skansen. Sedan kom jag ombord på ett annat norskt fartyg, där vi voro åtta man och åtta nationer i skansen. Men jag blev hyggligt behandlad. Sedan kom jag ombord på ett svenskt fartyg, efter det jag varit ute och förvärvat litet yrkesskicklighet. Men då började de verkliga trakasse-

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

rierna. Förhållandena ha icke varit idealiska ombord på svenska fartyg, väl beroende på att denna arbetargrupp har haft ytterligt svårt att organisera sig på grund av de förhållanden, som jag här har påpekat.

Nu finns det i förslaget, sådant det kommer från Kungl. Maj:t, utan tvivel en hel rad mycket stora fördelar. En av de fördelarna är anordningen med dragsedel. Den giver nämligen en man, som vill vara om sig, rätt att få en viss del av hyran utbetald till anhöriga här i landet eller insatt i svensk bankinrättning för hans egen räknung. Detta medför, att den som vill vara om sig kan, när han går ut, bestämma, att så och så mycket skall jag spara av min intjänade hyra. Och det är ju sant, om man tänker på de frestelser, som herr Olsson i Kalmar refererade till, att det kan ha sin fördel, att ha det ordnat på det sättet, att en del automatiskt går in på bankboken och man icke har möjlighet att förstöra den. Jag vet, att det finns svenska redare, som vägrat att införa denna anordning. Men norska redare ha aldrig, såvitt jag har mig bekant från den tid jag seglade på norska fartyg, vägrat att medgiva dragsedel åt norska sjömän, som varit anställda ombord på norska fartyg. Och varför har man icke velat gå med på det? Jo, det är många långfarande segelskutor, som ligga ute två eller tre år. Manskabet förtjänar åtskilligt med pengar. De ha icke fått ut mer än en viss del därav, och när de fått ett tillgodohavande på 30 eller 40 £, då ha de blivit trakasserade, tills de blivit tvungna att rymma, och sedan har redaren och skepparn dragit fördel därav och tagit det, som de intjänat. Det är därför, som jag hälsar förordningen om dragsedel med tillfredsställelse. Det giver en svensk sjöman möjlighet att få utbetalt till sina anhöriga här det belopp, som han önskar. Det giver honom möjlighet att få det uppsparat, och man undviker den utplundring, som han nu av olika skäl kan bliva föremål för.

I 16 § har utskottet vidtagit en förändring. Man vill tvinga manskabet att stanna ombord fyra dagar efter det man kommit fram, fyra dagar efter det fartyget kommit in och man borde haft rätt till avmöstning. Varför skall man göra det? Kunde det icke varit bra, som det var i Kungl. Maj:ts förslag? Om det är en befälhavare, som är angelägen om att behålla manskabet längre tid ombord på fartyget, och det är en hyggelig karl, så vägrar icke manskabet att stanna ombord. Han har ju möjlighet att i förhyrningskontraktet intaga den bestämmelsen, och så blir det beroende på bägge parternas samtycke, att den finns där.

I 24 § har man borttagit rätten för de anhöriga efter en i tjänsten avliden sjöman att få en månads hyra utöver den tid han varit i tjänst. Tycka icke herrarna ändå, att det finns vissa skäl, som tala för, att man bör till de anhöriga efter en i tjänsten avliden bevilja hyra för en månad utöver tjänstgöringstiden? Skulle den svenska rederinärningen gå till botten för det? Det tvivlar jag på.

Men förnämligast ha angreppen riktats mot 52 §, som handlar om rymning, och herr af Ekenstam och herr Olsson i Kalmar ha ju använt mycket grovt artilleri, när de velat gå till attack mot de be-

stämmelser, som här föreslås. Nu vill jag säga det, att riksdagen kan ju skriva ungefär vilka bestämmelser som helst om rymning, så rymmer nog den, som har lust därtill, ungefär lika mycket och lika litet som hittills. Jag har åtminstone aldrig känt mig förhindrad att rymma från ett fartyg, när förhållandena blivit olidliga ombord. Och jag menar, att förhållandena kunna vara olidliga, när en man tar sitt pick och pack och rymmer från ett fartyg. Jag kan ju referera till en egen erfarenhet på det området. Jag var ombord på ett engelskt fartyg och hade det mycket bra själv ombord. Jag var mönstrad som matros, men jag tjänstgjorde som quartermaster. Jag var god vän med skepparn, och jag hade det alldeles utmärkt. Men när vi kommo till Australien, hade vi två man ombord, som voro sjuka. Vi kommo i hamn på lördag kväll, och ännu vid onsdagens frukost hade ingen läkare varit ombord för att se till de sjuka, fastän man var medveten bland befälet om, huru sjuka de två voro. Jag gick då akterut och sade till skepparn: »kapten, vi ha två man sjuka i skansen, och vi önska få en läkare till dem.» — »Go and mind your own business», svarade skepparn. Jag gick då till förste styrman och sade: »kan jag få gå i land under frukostrasten?» — »Ja, var så god», svarade han, och jag gick till hamnpolisens kontor och anmälde, att vi hade två man sjuka ombord, men att kapten vägrat skaffa läkare åt dem; nu önska vi, att en läkare kommer ombord för att undersöka dem, och om de äro sjuka, fordra vi, att de få sjukhusvård och läkarebehandling, men simulera de, så äro vi villiga att betala kostnaderna, som föranledas av läkarbesöket ombord. Polisen kom ombord med läkaren, som konstaterade, att sjukdom förelåg, och man förde de två männen till sjukhus. När kaptenen kom ombord på kvällen, berättade förste styrman för honom, huru det hade gått till, och därpå kom skepparn och frågade, vem det var som hade skvallrat för polisen. Då svarade jag, att det hade jag gjort, ty jag trodde det var min affär att se till, att mina kamrater fick en mänsklig behandling. »Jag skall nog få det jämnt med dig, min gosse, var lugn för det», sade skepparn. Privatim inne i salongen hotade han mig med revolver. Men jag tyckte, att jag hade gjort det som var rätt. Å andra sidan tyckte jag, att det skulle bli obehagligt ombord på skutan, och på natten rymde jag. Men jag hade den oturen att råka fast för hamnpolisen, och klocken tio morgonen därefter stod jag inför hamnpolisens domstol, och där refererade jag för domaren hela historien sanningsenligt som den var. På vittnesbänken sutto förste styrman och skepparn tillkallade, och när domaren summerade upp det där, förklarade han, att jag behövde icke gå ombord på fartyget. Det var en engelsk domstols uppfattning om saken. Han förklarade visserligen, att jag gjort mig skyldig till rymning, och jag fick därför 48 timmars fängelse, men å andra sidan tvingade man mig icke att gå ombord på fartyget igen. Så hade icke en svensk domstol handlat, utan den hade nog med polisens hjälp stoppat mig ombord på fartyget igen med alla de risker, som voro förenade därmed.

Nu har jag velat berätta detta, för att denna kammares ledamö-

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

ter skola få en uppfattning om, vad som många gånger kan ligga bakom en rymning. Icke kastar folk allt vad de ha och giva sig i land från ett fartyg alldeles för ro skull. Och jag får säga det, att om man vill vara human och behandla manskapet som människor, komma rymningarna att bliva inskränkta till ett minimum av vad de hittills varit. Jag kan ju medgiva, att till att rymningarna skola minskas kommer nog att bidraga det förhållandet, att Australien och Amerikas västkust icke längre äro så lockande orter, som de voro för ett årtionde eller mer sedan. Därför är det mindre nödvändigt att ha några så drakoniska bestämmelser på detta område. Jag tror för min del, att man saklöst kan borttaga straffen för rymning och rätten att hämta ombord en person med våld. Vi borde vara angelägna att rensa ut ur vår lagstiftning dessa rester från en förgången tid, en tid som vi ingalunda kunna ha skäl att vara stolta över. Stolta kunna vi vara över den äldsta nordiska lagstiftningen, men icke över Hansalagstiftningen. Amerika och de andra stora länderna ha verkligen gått före i det avseendet, utan att jag tror, herr Olsson i Kalmar, att deras sjöfart blivit så lidande därpå. Dessutom äro avlöningsförhållandena betydligt bättre ombord på den amerikanska handelsflottan än på den svenska flottan. Arbetstiden är där effektivare reglerad än här. Så äro också förhållandena i Australien, där åttatimmarsdagen vid tjänst både på sjön och i hamnen genomfördes redan 1911.

Jag har ju gjort ett yrkande om omformulering av den paragraf, som behandlar frågan om myteri, men jag skall icke vidhålla det yrkande, som jag gjort i min motion, enär jag anser, att jag icke har några som helst utsikter att få det att gå igenom. Men bakom ett myteri kan också ligga ganska märkliga förhållanden. Jag har en stor dossier med brevväxling mellan svenska sjömän och deras organisationer. Jag skall bara be att få anföra ett brottstycke ur ett brev, och då tror jag, att denna kammares ledamöter skola förstå det yrkande, som jag kommit med i min motion. Det är från ett fartyg — jag skall icke namngiva det, men för alla, som önska det, skall jag ställa hela min dossier till förfogande — en av besättningen säger här: »Första resan vi gjorde slog kapten mässpojken i huvudet, så att han blev tokig och hoppade i sjön mitt i Atlanten. Kapten tyckte det var onödigt att stoppa maskin utan tyckte, att 'den dj-n kunde gärna ligga där'. Han förbjöd timmermannen att kasta ut någon livboj. Andra styrman och en matros togo dock sig rättighet att bärga honom, vilket även lyckades efter sedan han legat i vattnet en halv timma. Kapten stod bara och skrattade åt alltihop och lovade honom mera stryk. Andra resan fingo vi en man ombord i Huelva i Spanien, som skulle arbeta sig över till Amerika. Mannen som kom med från Spanien blev sjuk under resan; en vecka låg han framme i skansen utan någon som helst tillsyn, och han var så sjuk att han icke kunde hjälpa sig själv. Till slut måste vi gå till kaptenen och varsko, att han var nödsakad att se till mannen. Ja, då skulle han tvättas och läggas i solen, så bleve han snart frisk. Sedan lades han in i donkeymanshytten, som var så full av ohyra, att ingen annan kunde ligga där. På natten, då en matros skulle se

till honom, var han alldeles full av ohyra, vilka nog voro hungriga efter som ingen legat där på länge. Mannen försökte freda sig för dem, men var för svag att röra händerna. På morgonen flyttades han ut på däck under en presenning, som var spänd över honom. Då först togs temperaturen på honom, och befanns han ha 41 graders feber. Då skulle han ha kalla omslag och medicin, men då var all vörd för sen; han dog samma natt. Då kom begravningen. Det var midsommarafton; båtsman sydde kista åt honom på förmiddagen, och där letades upp järnskrot för att han skulle gå till botten. Så var äntligen allt färdigt, varpå begravningen försiggick. Kapten läste ur en psalmbok, som han lånat av eldarna; själv hade han ingen. Några psalmer sjöngos, varpå man hivade honom över bord. Sedan dracks mangrant ett glas saft, och kapten uttryckte sin glädje över den lyckade föreställningen. På kvällen gick det festligt till. Där dracks whisky, punsch bland officerarna, och genever bland en del av manskapet. Följden blev att ganska häftiga ordväxlingar uppstodo emellan kapten och manskapet i anledning av dagens tilldragelser.»

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Ombord på ett fartyg med en sådan där hygglig och mild skeppare kunde det ju tänkas, att manskapet tager sig friheten att göra vissa erinringar, som bliva nog så högröstade. Skola vi då ha en myteriparagraf, som tvingar domstolen att döma till fängelse och straffarbete? Är det icke ett rimligt krav, som jag framfört i min motion, att straffskalan skall vara så vid nedåt, att domstolen skall, där för mildrande omständigheter föreligga, kunna helt frikänna? Jag har ingenting emot, att man klämmer efter, där det verkligen behövs och där brottslig handling föreligger, men jag kan icke förstå, att det finns rim och reson i, eller att samhället har någon fördel av att fastslå en straffskala, som vid ett myteri, oavsett på vilket sätt det tillkommer, tvingar domstolen att döma till fängelse eller straffarbete. Därför har jag yrkat, att med den formulering, som 305 § i nu gällande sjölag har, där en klar definition av myteri gives, det som avhandlas i dess första stycke skall vara straffritt. Ty om man icke åstadkommer skada till liv eller egendom, och man återgått till ordningen på egen tillskyndan, förefaller det mig orimligt att döma folk till långvarigt fängelsestraff. Å andra sidan har jag naturligtvis ingenting emot, att man har möjlighet att klämma efter, där det finns verkligt behov och där brottslig avsikt föreligger. Men jag vågar påstå, att vid myteri är det i 99 fall av 100 brutalitet från befälets sida, som framkallat myteriet, framkallat oordningen. Jag har ju under sex år levat för om masten ombord på fartyg av rätt många nationer, men jag vill säga, att jag har ännu icke i den mycket internationella samling, som jag seglat tillsammans med, träffat några sådana där bovar, som för rent nöjes skull ställa till oreda ombord på fartyget, utan de voro alla tämligen hyggligt folk. Och blev det bråk någon gång, hade det oftare sin rot akter om masten än för om masten.

Sedan fingo vi ju höra ett mycket långt gående gyckel från herr Olsson i Kalmar med åtskilliga av de bestämmelser, som finnas här, framför allt bestämmelsen om att en sjöman skall få vara

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

full en gång utan att få avsked. Ja, herr Olsson i Kalmar, jag tror vi skulle få vara utan befäl många gånger om året ombord på våra fartyg, om det vore avskedsorsak att mer än en gång vara full. Det är min erfarenhet. Men för resten i 99 fall av 100 är ett rus från en av pojkarernas sida icke något så svårt brott så att det bör föranleda, att han blir avskedad. Det är faktiskt så, att frestelserna att supa sig full äro så stora, och herr Olsson i Kalmar har ju studerat förhållandena på ort och ställe och känner således väl till, att de verkligen äro ganska stora, när man är ute på sjön och ännu mer när man är i hamn. Därför skola vi icke i lagstiftning sätta upp några drakoniska bestämmelser. Dessutom vill jag säga, att redarna ha ett mycket effektivt sätt gent emot en, som upprepade gånger uppträder berusad i tjänsten. De skola ju utfärda betyg för varje mans uppträdande under den tid han är ombord på fartyget. Med det betygets hjälp kan man helt säkert gallra ut och försvåra möjligheten att erhålla hyra för dem, som verkligen upprepade gånger onnykt i tjänsten. Det är ju möjligt, att jag får tillfälle att återkomma till detta sedermera.

Jag skall icke vidhålla mitt yrkande på den punkt i 87 § i Kungl. Maj:ts förslag, som handlar om myteri. Jag skall heller icke biträda herr Petterssons i Södertälje reservation. Han har visserligen åberopat mig i denna reservation och tycker det är bra att få en definition på vad myteri är. Men sedan har han tagit straffskalan från Kungl. Maj:ts förslag, och det var den, som jag icke ville ha. Det var det, jag ansåg vara orimligt att ha straffskalan på det sättet utformad. Kan jag icke få straffskalan anordnad så vid nedåt, att domstolen har möjlighet att frikänna, när förmildrande omständigheter föreligga, då ser jag hellre, att Kungl. Maj:ts förslag går igenom obeskuret på den punkten.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman, mina damer och herrar! De två sista ärade talarnas anföranden visa, att på det här området alldeles motsatta ståndpunkter med talang och sakkunnighet kunna försvaras. Jag vill ej försöka att i nämnda hänseenden tävla med de bägge nämnda talarna. Jag anser det endast vara min skyldighet att i största möjliga korthet angiva skälen, varför enligt utskottets mening det föreliggande lagförslaget bör antagas och varför utskottet tillåtit sig att särskilt på ett par ställen göra ändringar i den kungl. propositionen.

Reservanterna herrar af Ekenstam och Olsson i Kalmar ha yrkat, att förslaget måtte avslås. Som stöd för det yrkandet hava de åberopat, dels att förslaget är tillkommet under högkonjunktur, men framlägges, medan sjöfarten lider av lågkonjunktur, och dels att vi ännu icke veta, om de andra nordiska staterna komma att gå med på en sådan lagstiftning och att det därför vore klokt att passa och vänta tills vi få se, huru de andra staterna göra.

Sjöfartens lågkonjunktur är obestriddig. Det är också obestriddigt, att förslaget lägger ökade bördor på sjöfarten. Det är

emellertid omöjligt att underlåta detta, då man vill bereda sjö-^{Ang. sjömans} folket fördelar utöver dem, som de nu åtnjuta och vilka fördelar^{lag m. m.} av åtskilliga rederinäringens egna representanter anses vara allt^(Forts.) skäl att bevilja dem.

Oaktat dessa medgivanden tror jag dock, att de ärade reservanterna gå något för långt, när de vilja påstå, att förslaget skulle verka rent ruinerande för sjöfarten. Herr Olsson i Kalmar talade sålunda om, att man vill undandraga vår sjöfart betingelsen för dess existens och göra det omöjligt för den att konkurrera på världshaven. Sådana påståenden kunna icke styrkas med bevis från det föreliggande förslaget.

Jag skall i det avseendet endast peka på några få bestämmelser, vilka torde vara de viktigaste, som reservanterna haft i tankarna. I sådant avseende nämner jag först 28 §, som något utsträcker sjöfolkets rätt till sjukvård under tjänst. Enligt nu gällande sjölag har sjöfolket rätt till sjukvård på rederiets bekostnad under fyra veckor. Vilken är nu den oerhörda börda som förslaget i detta avseende vill lägga på redarna? Jo, det utsträcker denna skyldighet att gälla under 6 respektive 12 veckor, allt eftersom sjukvården åtnjutes inom eller utom riket.

Till dessa enligt reservanternas mening särskilt betungande paragrafer hör väl också bestämmelsen i 32 §, att om sjöfolk, som drabbas av sjukdom under tjänsten skall hava rätt icke endast till sjukvård utan också till hyra, under två månader, om den sjuke tillhör befälsklassen, och under en månad, om han tillhör manskapsklassen. Befälhavaren har under samma förutsättning rätt till hyra under tre månader. Ytterligare stadgas i en annan paragraf, nämligen 34 §, att om sjöman avskedas utan laga skäl, han skall vara berättigad till fullt skadestånd. Det är han icke för närvarande, i det att hans skadeståndsrätt är på visst sätt begränsad, så att han endast får hyra för den tid, som åtgår för resa till avmönstringsorten eller till förhyrningsorten. Slutligen vill jag i detta hänseende peka på 41 §, som stadgar, att om tjänsteavtal upphör på grund av fartygets förolyckande, sjöman, liksom också befälhavare, skall hava rätt icke blott såsom nu till fri hemresa utan också till hyra under resan, ävensom ersättning för förlorade effekter.

Jag vågar gentemot reservanterna göra gällande, att till nämnda bestämmelse, låt vara att de i viss mån innebära en belastning för sjöfarten, dock icke innebära en *sådan* belastning, om vilken man med något spår av fog kan säga, att den skulle verka ruinerande.

Å andra sidan torde man kunna vänta, att den förbättring av sjömannens ställning, som detta förslag avser att bereda, i själva verket skall lända till gagn just för sjöfartsnäringen själv. Ty när allt kommer omkring, torde sjöfartsnäringen vara bäst betjänt med att sjömannens skäligen anspråk på en tryggad ställning också bli beaktade. Det råder, som den siste ärade talaren också erinrade, på den internationella sjöfartens område mellan olika staters fartyg

Ang. sjömans- en viss konkurrens om de svenska sjömännen, och i samma mån
lag m. m. som vår lagstiftning tillgodoser sjömännens berättigade anspråk,
(Forts.) i samma mån kan man också hoppas, att sjömännen vilja stanna
inom sitt eget lands handelsflotta.

Nu framställde herr Olsson en rad av mörka bilder över sjöfartens framtid, om detta lagförslag antages. Det var icke första gången, som man fick erfara, att mycken sakkunskap icke alltid är till nytta, utan att den rent av kan ibland vara till en viss olägenhet. Man kan nämligen vara så sakkunnig, att man stirrar sig blind på vissa sidor av en fråga, om vilken man äger särskild kännedom, och sedan icke kan se de övriga sidorna. Då jag själv saknar erforderlig sakkunskap, skall jag icke inlåta mig på att söka korrigera herr Olsson. Jag tror icke heller, att det behövs; den korrigering, som var på sin plats har redan på ett vederhäftigt sätt lämnats av herr Lövgren i Nyborg. Jag tror, att herr Olsson inom sig måste erkänna, att den vederläggning, som i detta anförande bestods hans angrepp, i mångt och mycket var ganska befogad. Å andra sidan kan nog hända, att herr Lövgren gick litet för långt i sin framställning. Han hade en rad av erfarenheter om förhållandena ombord att meddela. Jag tvivlar icke alls på att hans redogörelse var fullt riktig, men det förefaller mig, som om man skulle kunna göra den frågan: är det verkligen så ombord på fartyg, att när det uppstår missförhållanden och stridigheter mellan besättning och befälhavare, felet alltid är att finna »akter om masten»? Herr Lövgrens erfarenhet går tydligen i den riktningen, men jag undrar, om det icke ibland också inträffar fall, då felet är att söka »för om masten».

Herr Lövgren har, liksom herr Lindley i första kammaren, i sin motion sökt göra gällande sjöfolkets krav på ytterligare förbättringar utöver dem, som lagförslaget avser att bereda. Utskottet har ansett, att man måste taga en viss hänsyn till de yrkanden, som framställts i dessa motioner. Utskottet har sålunda gjort en viss modifikation i förslagets bestämmelser om hämtning av rymd sjöman i 52 §. I denna paragraf har föreslagits, att befälhavare skall hava rätt att hämta sjöman, som icke inställer sig i rätt tid till tjänstgöring eller som rymmer eller, om han fått lov att gå i land, icke passar på och kommer igen i rätt tid. Utskottet har velat inskränka denna befälhavarens rätt att låta hämta sjömannen till att gälla endast påmönstrad sjöman, vilket i huvudsak betyder att bestämmelsen skulle gälla vid sjöfart på mera avlägsna vatten.

Vidare har utskottet beträffande straff för rymning i 75 § med anledning av herr Lövgrens motion gjort en modifikation i propositionens bestämmelser. Propositionen stadgar dels böter för enkel rymning av alla sjömän, såväl påmönstrade som icke påmönstrade, dels fängelse eller böter för kvalificerad rymning, som medför fara för fartyg eller person eller som eljest äger rum under synnerligen försvarande omständigheter. I första delen av denna bestämmelse har utskottet gjort den ändringen, att straffet för vanlig rymning endast skall inträda för *påmönstrad*

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

sjöman. Att gå ännu längre och såsom herr Lövgren påyrkar, låta rymningsstraffet alldeles bortfalla, har utskottet icke vågat sig på. Det må visserligen vara sant, att rymning utgör ett brytande av ett civilt avtal, och då andra avtalsbrott i allmänhet icke äro belagda med straff, skulle det kunna finnas fog för att icke heller här stadga straff. Men det är nog så, att rymning icke endast är ett vanligt civilt avtalsbrott; det kan icke nekas, att här tillkommer ett mycket starkt offentligt intresse. Det allmänna har intresse av att sjöfarten får fortgå något så när oförhindrad, och i synnerhet om flera rymma på en gång, kan det hända, att sjöfartsäkerheten äventyras. Det kan hända, att av sådan anledning stora ekonomiska värden och under vissa omständigheter också människoliv sättas på spel. Här har det allmänna sedan gammalt ansett sig ha rätt att ingripa och skärpa påföljden av avtalsbrott genom straff. Det torde vara riktigt att icke alldeles övergiva denna ståndpunkt.

Slutligen har utskottet i ett tredje avseende tillmötesgått motionärerna Lövgren och Lindley, och det är beträffande den disciplinära bestraffningsrätten. Herr Lövgren har visserligen i motionen yrkat, att man skulle inskränka denna disciplinära bestraffningsrätt, så att den icke skulle få utövas av befälhavaren ensam, utan att han hade stöd av ett par män av besättningen. Men så långt har utskottet icke vågat gå. Vi ha i stället på det sättet tillmötesgått motionärerna, att vi inskränkt befälhavarens disciplinära bestraffningsrätt, så att den icke gäller i inrikes sjöfart och Öresundsfart, men bibehålles i Östersjöfart, Nordsjöfart och Oceanfart.

Om de nu nämnda jämkningarna kan det naturligtvis finnas olika meningar, och det skulle icke förvåna mig, om en eller annan av herrarna hyste en stilla undran, varför utskottet just på detta sätt ändrat propositionen. Jag vill till svar på den undran, som i detta avseende kan finnas, svara, att dessa paragrafer äro resultatet av en kompromiss. Och det är med denna, som det brukar vara med sådana kompromisser, nämligen att den icke utan möda åstadkommits, att den icke fullt tillfredsställer många, kanske knappast någon, som varit med om den, men att det i alla fall är mycket farligt att röra vid den. Jag skall därför vördsamt be, att herrarna icke alltför mycket fästa sig vid de brister, som åtminstone formellt kunna vidlåda kompromissen, utan låta den passera, då den i alla fall för närvarande är den framkomliga vägen att överhuvud taget åstadkomma ett beslut i dessa svåra frågor.

Herr Lövgren har här framställt några invändningar mot de ändringar, som utskottet tillåtit sig vidtaga i ett par paragrafer i det kungl. förslaget. Den ena avsåg 16 §. Enligt nu gällande sjölag är sjöman, oaktat avtalet upphört, skyldig att, sedan fartyget kommit i hamn, biträda med vissa arbeten för fartygets förtöjning, avriggning och uppläggning samt för lastens lossning under högst sju dagar. Denna bestämmelse har till sjöfolkets förmån i propositionen så tillvida modifierats, att sjömannen skall vara skyldig att, oaktat avtalet utgått, efter ankomsten till hamn stanna kvar och biträda med det arbete, som är nödvändigt, i högst två dagar.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Nu har emellertid segelfartygsföreningen uttalat en mycket bestämd mening, att en sådan bestämmelse skulle för redare av segelfartyg verka synnerligen olämpligt. Det är nämligen så, att segelfartygen, av vilka många äro små fartyg, ofta besöka hamnar, där det icke finnes tillgång på folk i land, som kan hjälpa till med lossning av lasten. Man är då uteslutande hänvisad till sitt eget folk, och därför är det för segelfartygen ett livsvillkor att åtminstone under några dagar kunna behålla kvar sitt eget folk för att med dess hjälp lossa lasten. Föreningen har i detta avseende preciserat sitt anspråk så, att man behöver ha folket kvar åtminstone fyra dagar efter ankomsten till hamn. Detta anspråk, som för övrigt understöts av lagrådet, har utskottet funnit vara ganska billigt, och utskottet har därför tillstyrkt en modifikation i propositionen i denna riktning. Även om detta utskottets förslag antages, innebär det i alla fall en förskjutning till förmån för sjöfolket, i jämförelse med vad som för närvarande gäller. Slutligen kan i detta avseende erinras, att de, som äro redare i segelfartyg, i regel icke äro storkapitalister utan ofta folk, som lever under blygsamma ekonomiska omständigheter. Det torde vara skäl att något lyssna till deras klagan också.

Herr Lövgren framställde även några invändningar emot de ändringar som utskottet vidtagit i 24 §. Det kungl. förslaget innehåller i senare stycket av denna paragraf den bestämmelsen, att om sjöman, som varit i tjänst sex månader, dör, skall redaren vara skyldig att till hans änka eller efterlevande minderåriga barn utbetala en månads hyra. Det finns väl icke någon, som ej tycker, att det är en behjärtansvärd sak, att de efterlevande skola få hjälp av redaren, som åtnjutit sjömannens arbetskraft. Men på detta liksom på andra områden, duger det icke att blott handla efter vad man kan finna behjärtansvärt. Man måste också se till sakens alla övriga omständigheter. Till en början kan det då sättas i fråga, om det sätt, som nu föreslås för att bereda försörjning åt avliden sjömans änka och barn verkligen är det riktiga. I detta avseende må nämnas, att sedan en tid sitter en kungl. kommitté, som är sysselsatt med att utreda just denna fråga och, efter vad som upplysts, är förslag att vänta från denna kommitté redan i år. Om detta förslag blir tillfredsställande, skulle denna mycket behjärtansvärda fråga bli ordnad genom pensionering. Att, då man så snart har att vänta ett dylikt förslag, komma med en provisorisk lagstiftning av den innebörd i propositionen föreslås, synes icke riktigt tilltalande, i synnerhet som det kan anmärkas, att andra arbetsgivare icke äro underkastade en skyldighet, motsvarande den som här ifrågasättes för redarna.

Härtill kommer också, att i detta avseende icke föreligger förslag till gemensam nordisk lagstiftning. De andra nordiska staternas kommittéer hava icke i sina förslag intagit bestämmelser i dylik riktning. Särskilt kan det vara av intresse att veta, att den norske handelsministern betecknat en bestämmelse i detta avseende rent av såsom orimlig. Slutligen kommer här till, att den svenska kommittén, som i alla sina andra förslag varit fullständigt enhällig,

i detta fall icke kommit till enighet. Här ha redarnas speciella representant icke biträtt förslaget. Jag får verkligen säga, att på denna punkt torna avslagsskäl en upp sig till en sådan höjd, att utskottet icke kunnat komma över den.

Ang. sjömanslag n. n.
(Forts.)

Med de två nämnda modifikationerna i §§ 16 och 24, där utskottet icke kunnat följa Kungl. Maj:ts förslag, och med jämkningar i förut nämnda paragrafer angående hämtning, rymningsstraff och disciplinstraff jämte vissa andra ändringar av mera formell eller mindre principiell art, har utskottet ansett, att det föreligger mycket starka skäl att antaga Kungl. Maj:ts förslag.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till § 1 sådan den föreligger i utskottets förslag.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr L i t h a n d e r: Efter de mycket sakrika och utförliga anföranden, som herrar af Ekenstam och Vallerius Olsson i Kalmar hållit, skulle jag på det hela taget kunna inskränka mig till att instämma i dessa anföranden, men eftersom jag fått ordet, skall jag i alla fall be att få yttra några ord.

Jag hyser liksom nämnda herrar den uppfattningen, att vi här icke skola låta kristidens erfarenheter fastlåsas i en lag, som binder oss för lång tid framåt. Jag tror för min del, att de eftergifter, som det här är fråga om att lagfästa, icke äro odelat till gagn för sjömännen själva. Ingen är säkerligen i denna kammare emot, att sjömännen skola ernå för dem möjligast förmånliga villkor, men man får icke glömma att på samma gång se till, att sjöfartsnäringsen såsom sådan skall kunna drivas, så att den ger utkomst, och att den kan uppehållas i tävlan med utlandet.

Jag vill påpeka, att de erinringar, som äro gjorda från Sveriges redareförening, från nautiska föreningen och från segelfartygsföreningen, icke hava blivit beaktade i den utsträckning, som varit önskvärdt, och man kan icke annat än hysa betänkligheter mot att gå fram på den väg, som Kungl. Maj:t för sin del föreslagit. När man skall lagstifta här, får man icke enbart tänka på vissa detaljer, utan man får nog se problemet i dess helhet. Man får icke glömma den betydelse, som sjöfarten har för hela landet, den betydelse den har för vår industri och för vår export, den betydelse som sjöfarten har, när den sker från hamn till hamn på utländsk botten, vilken betydelse detta har, att den därigenom tillför landet, man kan kalla det, en guldkassa, såsom icke är fallet på något annat område inom näringslivet. Förklaringen till att Norge kunnat rida ut sina ekonomiska svårigheter, såsom det gjort, är, att dess inkomster i så hög grad varit baserade på en guldkassa, förtjänt genom sjöfart mellan utländska hamnar utan några utgifter för landet. Vi måste därför vara betänksamma mot att lagstifta på ett sätt, som är ägnat att skada denna näring.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet sade, att en revision av sjölagen länge stått på de skandinaviska ländernas program, och det är sant. Men är det icke skäl att avvakta och gå

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

enigt fram samt alltså förvissa sig om, att de andra länderna följa oss, så att icke följden blir, att vi bli efter i konkurrensen? I de andra länderna finnas raska och duktiga både affärsmän och redare. Det kan därför hända, att det går så, att vi hava lagstiftningen och de segla in förtjänsten. Jag skulle vilja se herr finansministerns uppsyn vid det tillfället, när detta blir slutresultatet av denna lagstiftning.

Herr statsrådet sade även, att vi skola tillgodose de sociala kraven. Jag tror icke, att någon i denna kammare eller att någon i detta land sätter sig emot att tillgodose även sjömännens sociala krav. Men vi få icke göra det på bekostnad av de praktiska krav, som måste uppställas för trygghet av näringens utövning i fortsättningen. Det är icke minst av känsla för sjömännen själva, som man gör detta yrkande.

Herr statsrådet sade vidare, att det löper som en röd tråd genom detta förslag strävandet att jämställa sjö och land. Det är en mycket vacker röd tråd, men denna vackra röda tråd håller icke, därför att det är så vitt skilda förhållanden på sjön och på land, att de icke kunna jämställas. Jag ser visserligen, att bland de sakkunniga i utskottet varit herr Jacob Larsson, men trots detta kan jag icke vara med om att godtaga förslaget.

Herr statsrådet sade, att befälet skall kunna upprätthålla disciplin. Ja, det skall det göra, men detta förslag minskar dess möjlighet att kunna upprätthålla disciplin. Jag vill i detta fall hänvisa till det uttalande, som de sakkunniga gjort.

Herr statsrådet sade också, att sjömännens krav icke kunna jävas. Nej, men vore det icke skäl i att icke blott avvakta den skandinaviska lagstiftningen härvidlag utan även beakta, vad som sker utanför Skandinavien. Jag skall be att få erinra därom, att det finnes någonting, som heter »joined maritime commission». Denna kommission arbetar under internationella kommittén i Genève och har denna sak under utredning. Den har haft sammanträden i Genua 1920 och i Paris innevarande år. Det är ju icke ovanligt, särskilt inom svenska riksdagen, att man vill avvakta utredningars slutresultat. Varför skall man icke göra det i detta fall och se, vad andra i närvarande stund oss övermäktiga konkurrenter på sjöfartsområdet komma till för resultat, innan vi intaga en positiv ståndpunkt? Det är väl bättre att vara litet grand betänksam och icke göra ändringar, innan vi se, om andra länder följa oss, ty ha vi en gång ändrat, så veta vi, hur svårt det är att ändra tillbaks. Det skadar icke, att man tager sig en liten funderare på saken.

Utskottets ärade ordförande sade, att sjömännens krav på en tryggad ställning är berättigad. Jag säger ännu en gång: vi hava säkerligen alla, icke minst de som yrkat avslag en känsla för sjömännen och vilja, att man skall genomföra en för dem önskvärd lagstiftning framdeles.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet sade vidare, att det är en vårdnadsplikt, som åligger vederbörande gentemot sjömännen. Det är nog icke fråga om själva denna vårdnadsplikt, som vare sig ifrån redarnas håll eller från deras håll, vilka ställt sig

tveksamma mot Kungl. Maj:ts förslag, det råder någon tvekan, utan deras tvekan gäller det förhållandet, att denna lagstiftning i högre grad, än vad som är önskvärt, berövar befälet möjlighet att kunna taga ledningen med det ansvar, som utan tvivel påvilar det.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Vidare sade herr statsrådet, att bördorna kunna bäras av rederinäringen även i dåliga tider. Jag undrar, om icke herr statsrådet här kommer i en liten meningskonflikt med sin ärade kollega herr handelsministern. Han är nog icke av den meningen, att bördorna kunna bäras av sjöfartsnäringen under dåliga tider. Och jag undrar till sist, vad herr statsrådet och chefen för finansdepartementet skall säga. Under de goda tiderna var herr finansministern för sjöfartsnäringen, vad man brukar skrämma barn med, en sotare eller en björn, ja, i detta fall närmast en björn, ty han tog både inkomst- och förmögenhetsskatt och krigskonjunkturskatt samt tonnageskatt av den till den grad, att när depressionen kom, hade icke sjöfartsnäringen den ryggrad, som den behövde för att stå rycken. Då säger ändå herr statsrådet, att även under dåliga tider kan denna näring bära detta. Vare sig vi under dåliga tider hava herr statsrådet Thorsson eller icke, tror jag, att sjöfartsnäringen får litet svårt att klara sig. Man får verkligen vara betänksam mot en lagstiftning, som förvärrar förhållandena för denna näring.

Herr Lövgren sade, att den första sjölagen liknade den som herr Olsson i Kalmar förordat såsom den riktiga. Jag vill då säga, att den som skrev den första sjölagen, i detta fall visat sig vara en mycket framsynt man, ty han kom genast till ett resultat, som en för sjöfarten mycket varmt nitälskande man nu anser vara det riktiga.

Herr Lövgren skildrade också förhållandena från Atlanten, och då vill jag säga, att vi förstå nog alla och hysa alla i lika hög grad som han en medkänsla för de människor, som lida under sådana förhållanden, som han skildrat. Den känslan saknas säkerligen icke vare sig i denna kammare eller i medkammaren, och ej heller på redarehåll och hos landet i övrigt, men vad jag skulle vilja fråga honom är, om de förhållanden, som han skildrade, funnos ombord på ett *svenskt* fartyg. Det fick jag icke klart för mig, men är det så, att det var på ett svenskt fartyg, finns det, som sagt, ingen, som kan gilla vad som passerat. Säkert är dock, att detta botas icke genom den lagstiftning, som nu är föreslagen, utan därtill krävas andra straffparagrafer, som hindra människor att begå sådant övervåld emot andra, som vad där var fallet. I varje fall botas det icke med Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Lövgren sade vidare, att det fanns exempel på att sjömän, som haft inneslående 50 £ av sin avlöning, blivit trakasserade till rymning, och att redarna sedan behållit pengarna. Till dess att det är bevisat, att detta i ett enda fall har ägt rum på ett svenskt fartyg, kan jag icke betrakta det annat än såsom skildringar av beklagliga förhållanden, som vi alla ogilla, men som icke äro beroende på svenska förhållanden, såvitt jag kan förstå eller känner till. För mig är det oförklarligt, och jag vågar tryggt påstå, att herr Lövgrens skildringar icke kunna tillmätas anspråket att skildra allmänt gängse förhållanden inom den svenska rederinäringen. För min personliga

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

del känner jag icke något enda fall, där något sådant, som han talade om, kan påvisas.

Jag skulle vilja säga, att då de nuvarande bestämmelserna möjliggöra rymning från fartyg utan hinder för att man sedan kan bli riksdagsman i andra kammaren, är detta ett bevis för att de nuvarande lagbestämmelserna äro synnerligen förmånliga. Det torde väl icke kunna bestridas.

Herr Lövgren i Nyborg sade vidare, att de svenska redarna få tämligen undermålig arbetskraft. Jag kan icke neka till att jag finner det vara ett tämligen egendomligt påstående av en av den svenska sjöfartens målsmän, att de svenska redarna med nuvarande bestämmelser få undermålig arbetskraft. Jag har den uppfattningen, att våra svenska sjömän tillhöra de bästa i världen, och i varje fall är detta den allmänt gängse uppfattningen ute i världen, där man mycket gärna vill ha svenska sjömän över från de svenska till de utländska fartygen.

Jag vill, herr talman, yrka på att vi skola handla försiktigt. Vi skola bibehålla en lagstiftning, som tryggar bästa möjliga förhållanden. När de nu arbetande kommittéerna hava kommit till ett slutligt resultat, skola vi taga det bästa möjliga därav, men vi böra vara betänksamma och icke i vår lagstiftning inplantera bestämmelser, som medföra, att vi till sist i alla fall komma till korta i den utländska konkurrensen i högre grad, än vad som är önskvärt, ty det går dock till sist ut över sjömännen själva.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande, som först framställdes av herr af Ekenstam.

Herr T ö r n k v i s t i Karlskrona: Herr förste vice talman! Jag skall icke förlänga debatten så synnerligen länge, ty jag tycker, att man får det intrycket, att den börjar lida mot sitt slut. Det beslut, som fattats av första kammaren, är ju även ett motiv för denna kammarare att så snart som möjligt komma till ett avgörande.

När jag hörde de ärade ledamöter av denna kammarare, som yrkade avslag på det föreliggande förslaget till sjömanslag, kunde jag icke underlåta att undra, var deras uppfattning egentligen hade sina rötter. Såvitt man kan se, föreligger icke någon reservation i den kommitté, som har utarbetat det förslag, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition, i annat avseende än beträffande en enda punkt, § 24, vilken reservation lagutskottet har tagit hänsyn till vid den slutliga utformningen av denna paragraf.

Herr af Ekenstam motiverade sitt avslagsyrkande med att lagförslaget är en kristidsprodukt, men detta är ju fullkomligt felaktigt. Man kan icke se detta förslag såsom ett uttryck för något behov, som har uppstått under kristiden. Denna kammarare har flercaldiga gånger under årens lopp haft mer eller mindre omfattande yrkanden om ändring av gällande sjölag till behandling, men de ha aldrig lett till något resultat. Då Kungl. Maj:t år 1917 vidtog den första åtgärden att få en utredning rörande dessa saker till stånd, var det sedan framställning om ändring av olika bestämmelser och punkter i sjölagen från en mängd håll hade inkommit till Kungl.

Maj:t. Dessa framställningar hava utgjort grunden till utredningen, och det föreliggande förslaget är resultatet av utredningsarbetet. Den, som känner något till sjöfarten, borde även förstå, att motive- randet av ett avslag på förslaget till sjömanslag med, att det är en kristidsprodukt, är synnerligen frimodigt och djärvt.

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

De herrar, som yrka avslag, ha icke, såvitt jag kan förstå, tänkt sätta något annat i stället för den nu gällande gamla sjölagen. Jag har i viss mån erfarenhet om den nuvarande sjölagens oförmåga att kunna reglera de förhållanden, som ha uppstått inom vår moderna sjöfart, och som äro väsentligt andra än de, som rådde, då den nu gällande lagen kom till stånd, och jag måste säga mig, att ett yrkande om avslag på detta förslag utan att något annat sättes i stället är icke försvarbart.

Jag vill endast erinra om att 1917 års riksdag beslöt att i en detalj av sjölagen godkänna ett förslag, som jag hade äran att motionsledes frambära, vilket gällde befälhavares bestraffningsrätt i den del av sjölagen, som innefattas i § 103, där det hette och för övrigt heter ännu, att befälhavare har rätt att bestraffa sjöman för viss förseelse genom avdrag av viss del av hyran. Bestrafningen får icke ske tidigare än tolv timmar efter det förseelsen har begåtts, men den kan ske när som helst för övrigt under resan, om den så varar ett år eller två år, blott det sker före avmönstringen. Vilken som helst av alla de omständigheter, som kunna inträffa under denna långa tid, och som kunna framskapa ett spänt förhållande mellan vederbörande och befälet, är tillräcklig anledning att före avmönstringen draga upp en förseelse, som kanske är ett helt år gammal, och att bestraffa den genom avdrag av en del av hyran. Riksdagen har på denna punkt uttalat sig i en skrivelse, och ändring är därvidlag vidtagen i det nu föreliggande lagförslaget. På denna punkt skulle vi sålunda fortfarande få dras med detta mycket stora missförhållande, som jag på grund av mer än tvåårig erfarenhet rörande tvister mellan befäl och manskap i dylika fall måste säga, att det skulle vara en fullständig olycka, om det skulle fortfara.

Man har vidare påstått, att om det föreliggande förslaget antas och blir lag, skulle den icke allenast icke underlätta upprätthållandet av disciplinen utan tvärtom medverka till att densamma i hög grad undergrävas. Också detta måste givetvis vara ett påstående av djärv innebörd. Jag förmodar, att disciplinen icke upprätthålles på det mest tillfredsställande sättet genom terroristiska tvångsåtgärder. Jag föreställer mig till och med, att man i militärlivet har gjort den erfarenheten, att disciplinen lättast upprätthålles genom det mest förtroendefulla förhållande mellan vederbörande, och så är givetvis i ännu högre grad fallet på handelsflottans fartyg. Om icke genom ett förtroendefullt förhållande befäl och manskap kunna närma sig till varandra och samarbeta, finns det icke någon makt i världen, icke ens den strängaste lag, såsom även herr Lövgren påpekade, som kan återställa en rubbad disciplin. En fortsatt lagstiftning, som icke skulle taga hänsyn till på detta område redan upplevda

Ang. sjömanslag m. m. och inhämtade erfarenheter, är misslyckad och blir icke tillfredsställande.

(Forts.)

I fråga om rymning har herr Lövgren också påpekat, att ingenting kan avhålla en sjöman att ge sig iväg från fartyget antingen på det ena eller andra sättet, om han över huvud taget finner vistelsen ombord vara för honom outhärdlig. Kan han icke på annat sätt än genom rymning komma från fartyget, rymmer han. Jag vill fästa herrarnas uppmärksamhet på ett förhållande, som ännu icke har vidrörts, men varom jag fått höra många berättelser under den tid av $2\frac{1}{2}$ år, som jag varit ledare för en av sjöfolkets organisationer. Det gäller den omständigheten, att sjölagen icke känner någon annan rätt för sjömannen att få avmönstra än om han har en sjukdom i smittsam stadium. Otaliga äro de fall, då sjömannen icke skytt att skaffa sig sådan sjukdom i smittsam stadium blott för att komma från ett fartyg, där vistelsen för honom har blivit omöjlig.

Naturligtvis kunna icke några straffbestämmelser, hur rigorösa de över huvud taget än komma att bli, ändra något av detta förhållande, utan den lämpligaste väg vi hava att gå är givetvis att välja en form för lagstiftningen, som upprätthåller det mest kordiala och kamratliga förhållande ombord mellan manskap och befäl.

Jag vill, innan jag slutar, påpeka, att när man läser det föreliggande förslaget till sjömanslag, man bör läsa det så som det skall läsas, d. v. s. som det står. När man skall bilda opinion för en sak, bör man så långt möjligt bilda opinionen på solid grund. Jag har fått i min hand en tidningsartikel ifrån sjöfartsmetropolen på västkusten, i vilken läses följande, utgörande en kritik av det utlåtande, som underskrivits av herr Jakob Pettersson: »Vi kunna här givetvis icke få plats till någon genomförd detaljkritik av förslaget men skola tillåta oss att peka på ett par av dess allmänna konsekvenser». — Så kommer den första konsekvensen: »En sådan, och den första som kommer att göra sig märkbar blir helt visst den osäkerhet för sjöfarten som följer av de lösa anställningsformerna för sjöfolket. Medan hittills sjöfolk i regeln antagits för en viss resa, är det nu meningen att låta anställningarna löpa med viss kort uppsägnings-tid, för befäl en månad, för manskap en vecka». — Det är, såvitt jag kan förstå, att läsa förslaget bakfram. Ty intet hindrar redaren att bestämma en form för mönstring, som är för honom fördelaktig, seglationsmönstring, exempelvis om man beräknar seglationen börja i början av februari och räcka till årets slut eller till dess fartyget kommer i hamn och besättningen avmönstras. Sker en sådan mönstring kan, såvitt man kan läsa ur den paragraf det gäller, avtalet under tiden icke uppsägas av någon part, utan avtalet kan först uppsägas, när den avtalade tiden är utgången och vederbörande har stannat kvar på fartyget utan att utnyttja rätten att avgå omedelbart vid avtalstidens upphörande. Det blir då icke några lösa förhållanden på fartyget. För sådana finnas förutsättningar endast om det icke finns något avtal mellan parterna om uppsägningstid. Den ömsesidiga uppsägningstiden gäller för båda parterna, och jag vill säga, att det är en förmån för sjömannen. Men vilken av denna

kammarers ledamöter skulle egentligen vilja ifrågasätta rätt för sjöman, att, när han fullgjort sitt avtal och när han överhuvud taget är ombord på fartyget och icke längre har någon förbindelse, efter denna uppsägningstid lämna den tjänst, som han icke längre vill ha?

Ang. sjömanslag m. m.
(Forts.)

Det står vidare något i samma artikel, som jag icke vet, hur det skall tolkas, om det skall tolkas, som om artikelförfattaren ville mobilisera våra svenska militärer mot dem som göra attentatet mot vår gamla utomordentliga sjölag. Det heter nämligen: »Det är vidare högst anmärkningsvärt, att ingen militär myndighet synes hava varit i tillfälle att yttra sig över förslaget. Det hade i så fall för visso icke blivit oanmärkt, vad man för resten visst icke behöver vara fackmilitär för att inse, nämligen att den lösa anställningsformen med sju dagars uppsägning synes direkt ägnad att göra det bekvämt för värnpliktiga att hålla sig undan både vanliga övningar och mobilisering. För svensk sjöman, som icke gått ombord här i riket, gäller nämligen uppsägningsrätten i alla hamnar, även utländska, och det är antagligt att vid en möjlig mobilisering allt för många djupvattenseglande sjömän skulle använda denna bekväma väg att slippa ifrån sina förpliktelser mot fosterlandet.» Jag har andragit detta, därför att jag vet, att denna artikel har gjort ett visst intryck och kanhända i vidare mån än vad jag har mig bekant. Men det är alldeles självklart, att om det resonemanget är riktigt, som här föres, så skulle det förutsätta, att om den svenske sjöman, som vill undandraga sig värnplikten och därför ger sig över till Norge samt där mönstrar på ett fartyg, han skulle mönstra på ett svenskt fartyg, som skulle segla till svensk hamn. Det är otänkbart. Har han överhuvud taget kommit över gränsen och vill draga sig undan dessa övningar, något som enligt svensk lag påtalas, så inte mönstrar han på ett fartyg för att komma tillbaka till Sverige och där bli fast. Om han gör något sådant, då gör han det fullt medvetet.

Jag kan icke finna, herr talman, att den opposition, som riktar sig mot detta förslag till sjömanslag, vilar på saklig grund. Då jag vidare anser, att det föreliggande förslaget är ett minimum av vad som kan givas sjöfolket i dessa tider, oavsett kristidssynpunkter och andra synpunkter, så ber jag, herr talman, att få yrka bifall till första lagutskottets hemställan.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Lövgren: Herr vice talman! När jag hörde herr Lithanders anförande, ansåg jag mig tvungen att än en gång begära ordet för att påpeka, att de förhållanden, som ligga till grund för omarbetandet av sjölagen till det förslag som nu föreligger, bottna icke i kristidsförhållanden utan hava sin rot så långt tillbaka som till 1891 och även längre bort i tiden. Om herr Lithander ville läsa igenom den debatt om sjölagen, som förekom här i båda kamrarna, när den nuvarande sjölagen antogs 1891, skulle herr Lithander finna, att de krav, som nu lagfästas med det föreliggande förslaget, till allra största delen framfördes redan då.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Herr Olsson i Kalmar och herr Lithander voro båda av den uppfattningen, att det nya förslaget pålade redarna sådana ekonomiska förpliktelser, att det skulle bli ruinerande för rederinäringen. Ingenting kan vara mera missvisande än ett sådant påstående. Om det är sant, att förslaget utarbetats under trycket av krigsförhållandena, så är det ett faktum, att riskerna för redarnas vidkommande nu äro mindre än vad de skulle hava varit, om lagen hade gällt under krigsåren. Ty om risken för skada och för förlust av liv var mycket större under krigsåren och vi nu äro på väg mot ett normalt förhållande, så måste ju denna risk minskas. Då måste också de ekonomiska konsekvenserna av ett antagande av lagen minskas, såvitt jag kan förstå.

Herr Lithander förklarade sig vara anhängare eller beundrare rent av av den första lagstiftaren på detta område, Hammurabis i Babylon. Det har jag länge misstänkt. Jag har nu samarbetat med herr Lithander i bevillningsutskottet en tid, och detta samarbete har givit mig anledning misstänka, att han hade sina ideal mycket långt tillbaka i tiden, när slaveriet satt i högsätet. Men jag vill erinra herr Lithander därom, att Hammurabis när han skrev sin lag, betraktade köpmännen — herr Lithander är ju köpman — också såsom slavar. Herr Lithander, som ju är så nationell av sig, borde likväl hava större sympatier för en lagstiftning, som bottnar i den äldsta nordiska lagstiftningen, än i en lagstiftning, som bottnar i den äldsta babyloniska lagstiftningen; och jag tror nog, att om herr Lithander riktigt grundligt sätter sig in i denna sak, han icke skall vara så oense med mig. Ett litet studium privatim av dessa akter, som jag här har och åtskilliga yttranden, som han fällt, tyckas mig visa, att han är på god väg att komma till min ståndpunkt. Sedan sade herr Lithander någonting om Jacob Larssons sakkunskap på detta område. Skulle inte herr Lithander och jag kunna vara överens om, att herr Lithander själv icke företräder på detta område en större sakkunskap än Jacob Larsson utan kanske snarare tvärtom!

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till förevarande paragraf, dels ock på avslag å såväl berörda förslag som lagförslaget i dess helhet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 1 § i första lagutskottets förevarande förslag till sjömanslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl förslaget till nämnda paragraf som lagförslaget i dess helhet.

Omröstningen utföll med 106 ja mot 50 nej; och hade kammaren alltså godkänt paragrafen.

Ang. sjömanslag m. m.
(Forts.)

2—8 §§; rubriken till 1 Kap.; 9—15 §§.

Godkändes.

För 16 § hade Kungl. Maj:t föreslagit följande lydelse:

Sjöman, som på grund av tjänsteavtalet eller bestämmelse i detta kapitel äger frånträda avtalet, är pliktig att, när fartyget kommer i hamn, kvarstå i tjänsten för att biträda vid arbete, som nödvändigt måste utföras, dock icke utöver två dagar efter ankomstdagen.

Skall sjöförklaring avgivas, är sjöman pliktig att mot hyra och underhåll kvarstanna å orten, till dess sådan förklaring avgivits.

Utskottets förslag till lydelse av paragrafen överensstämde med Kungl. Maj:ts med det undantag, att de i första stycket förekommande orden »två dagar efter ankomstdagen» utbytts mot orden »två eller i fråga om segelfartyg fyra dagar efter ankomstdagen».

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herrar *Jacob T. Larsson, Klefbeck, Sandegård, Lindqvist* i Halmstad, *Strid, Lindley* och *Leo* yrkat, att paragrafen måtte godkännas med den lydelse densamma erhållit i Kungl. Maj:ts proposition.

Paragrafen föredrogs; och yttrade därvid:

Herr *Leo*: Herr talman! Som kammaren finner, hava socialdemokraterna i utskottet vid denna paragraf avgivit en reservation. Vi hava icke kunnat finna tillräckligt bärande skäl för den sakliga förändring, som utskottet har vidtagit i paragrafen, och med hänvisning till vad som från departementschefens sida är anført vid denna paragraf ber jag därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman, mina damer och herrar! De sakliga skäl, som anförts för utskottets mening i denna paragraf äro dels angivna i betänkandet och dels har jag i mitt förra anförande framfört dem. Jag vill särskilt erinra därom, att ehuru det visserligen nog låg en oerhörd överdrift i särskilt herr *Olssons* i Kalmar yttrande under principdebatten, så kan det nog icke nekas, att särskilt för de mindre redarna, ägarna till mindre segelfartyg, det kan hava rätt stor ekonomisk betydelse att man beskär deras möjlighet att på det sätt, som de äro vana vid och som de måste använda, lasta och lossa, när de kommit i hamn. Jag tror därför, att denna sak har ej så ringa ekonomisk vikt, och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talman givit propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på bifall till den vid

Ang. sjömanslag m. m. paragrafen fogade reservationen, godkändes paragrafen enligt utskottets förslag.
(Forts.)

17—23 §§.

Godkändes.

24 § skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag lyda sålunda:

24 §.

Dör sjöman, utgår hyran till och med dödsdagen, där icke hans rätt till hyran på grund av sjukdom eller av annan anledning förut upphört. Förolyckas fartyget med man och allt, utan att upplysning kan vinnas om tiden, då olyckan inträffade eller måste antagas senast hava inträffat, skall vid beräkning av hyran så anses, som om sjömannens död inträffat vid utgången av den tid, som med sådant fartyg å sådan årstid skäligen bort åtgå för resa från det ställe, där fartyget sist avhörde, till bestämmelseorten.

Var sjömannen svensk, är redaren, såframt skyldighet jämlikt 30 § att gälda begravningskostnaden åvilar honom samt sjömannen varit i redarens tjänst under de sista sex månaderna, innan anställningen genom dödsfallet eller eljest upphört, pliktig att till den avlidnes efterlämnade hustru eller minderåriga barn utgiva en månads tilläggshyra.

Utskottet hade föreslagit denna lydelse av paragrafen:

24 §.

Dör sjöman, utgår hyran till och med dödsdagen, där icke hans rätt till hyra på grund av bestämmelse i detta kapitel förut upphört. Förolyckas fartyget med man och allt, utan att upplysning kan vinnas om tiden, då olyckan inträffade eller måste antagas senast hava inträffat, skall vid beräkning av hyran så anses, som om sjömannens död inträffat vid utgången av den tid, som med sådant fartyg å sådan årstid skäligen bort åtgå för resa från det ställe, där fartyget sist avhörde, till bestämmelseorten.

Vid denna paragraf hade reservation avgivits av herrar *Jacob T. Larsson, Klefbeck, Sandegård, Lindqvist* i Halmstad, *Strid, Lindley* och *Leo*, som föreslagit, att paragrafen måtte godkännas med den lydelse densamma erhållit i Kungl. Maj:ts proposition, dock med den av utskottet föreslagna redaktionella jämkningen i första stycket.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr *Leo*: Herr talman! Även vid denna paragraf hava socialdemokraterna fogat en reservation, och vi hava gjort det i den bestämda känslan av att utskottet här har gått vida över vad man rimligen kan fordra och även har fordrat från sjöfartsnäringsens sida. I kommitténs ursprungliga förslag var upptaget en bestämmelse, att

till avliden svensk sjömans hustru eller minderåriga barn skulle redarna vara pliktiga att utbetala en månads hyra från den dag sjömannen avlidit. Gentemot denna bestämmelse anfördes från segelfartygsföreningen, att den visserligen ansågs vara i viss mån betungande för sjöfarten, men att man från det hållet ändock icke ville motsätta sig bestämmelsen i fråga. Ifrån redareföreningens håll uttalade man också sina bekymmer över, att denna bestämmelse skulle komma att trycka rederinäringen för hårt, men man gjorde intet bestämt yrkande. Med hänsyn emellertid till dessa betänkligheter, som rests från olika redarehåll, jämkades paragrafen under den fortsatta behandlingen dithän, att endast den sjöman, som de senaste sex månaderna före dödsfallet hade varit anställd i redarens tjänst skulle vara berättigad till denna ersättning. Även med denna jämkning har emellertid utskottets majoritet icke kunna godtaga paragrafen. Jag måste säga, att utskottet här har visat sig vara mera mån om rederinäringen än rederinäringens män själva hava varit, och jag anser det icke vara rimligt av utskottet att i en fråga som denna, av så rent humanitär innebörd, gå emot Kungl. Maj:ts förslag och beröva hustru och minderåriga barn efter avliden svensk sjöman den lilla hjälp, som skulle ligga däri, att redare vore skyldig att utgiva en månads tilläggshyra.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Den siste ärade talaren anförde, att utskottet i denna punkt varit mera mån om rederinäringens intressen än rederinäringens egna representanter, och han åberopade till stöd för den meningen ett yttrande av segelfartygsföreningen. Men nu är det så, att det finnes andra redare än segelfartygsredarna, och jag vill gentemot herr Leos påstående meddela vad redarnas speciella representant i den kommitté, som utarbetat detta förslag, anför i sin reservation. Han säger:

»Jag anser, att andra stycket i denna paragraf bör utgå ur förslaget. Det finnes enligt min mening ej ringaste fog för att i sjömanslagen införa för arbetsgivaren en förpliktelse, som saknar mot svarighet inom andra verksamhetsområden och som ej heller betingas av sjöfartsnäringens säregna beskaffenhet.»

Det är att märka, att denne reservant riktar sig just emot det förslag, om vilket här är fråga, d. v. s. att pensionen skulle utgå till änka och barn efter sjöman, som varit sex månader i redarens tjänst.

Jag vill tillägga, att denna reservation är den enda som förekommer i kommitténs betänkande. Det är den enda punkt, på vilken enigheten inom kommittén brutits, och då härtill kommer, som herrarna hörde förut, att motsvarighet till denna bestämmelse saknas i de danska, norska och finska förslagen, och att det är utsikt till att redan i år kunna få ett förslag rörande ett tillfredsställande ordnande av denna viktiga angelägenhet på försäkringens väg, skulle det väl vara bra eget, om kammaren nu anslöte sig till reservanternas mening.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Herr L ö v g r e n: Kammarens ledamöter ha av de två föregående talarna fått den uppgiften, att segelfartygsföreningen ingenting hade emot den formulering, Kungl. Maj:t föreslagit. När så är fallet, och när motståndarna till lagen väl ha den uppfattningen, att det är segelskutenaringen, som framför allt skulle drabbas av denna lags bestämmelser, men denna själv icke har något emot en bestämmelse i denna riktning så förefaller det mig, som den ekonomiskt starka ångfartygsredareföreningen nog kunde bära den börda, som skulle ligga i detta. Dessutom vill jag säga till herr Pettersson i Södertälje, att under avvaktan på, att vi få en sjömanspensionering, som står i rimlig proportion till de risker, sjöfolket ikläder sig, kan det vara bra att ha detta som en liten, om också mycket liten och ofullständig, ersättning åt änkor och barn efter sjömän, som avlida i tjänsten.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr L e o: Jag vill gent emot de skäl, som den ärade ordföranden i utskottet anfört, säga ett par ord. Herr ordföranden i utskottet yttrade, att det här, var den enda punkt, där det inom kommittén hade anmälts någon reservation. Jag får säga, att om han därmed menade, att man, på den grund att det endast finns denna reservation inom kommittén, också borde gå denna reservation till mötes, så vore detta att knäsattna en helt ny princip inom både utskottet och riksdagen. Ty i allmänhet brukar det vara på det sättet, att man resonerar som så: det finns bara en reservation inom kommittén i fråga om det förslag, som föreligger — vi bryta icke förslaget för denna enda reservation utan bifalla förslaget sådant, som det föreligger.

Herr Jakob Pettersson yttrade vidare, att denna bestämmelse saknade motsvarighet inom andra näringsgrenar. Nej, visst icke. Den saknar för det första icke motsvarighet inom sjöfartsnaringen, ty i många fall har man redan i sina avtal tillförsäkrat sig denna bestämmelse. Den saknar vidare heller icke motsvarighet inom näringar på land. Vi ha exempelvis vid våra enskilda järnvägar en ungefär liknande bestämmelse som den, som den kungliga propositionen här upptagit, endast med den skillnad, att denna bestämmelse vid järnvägen är till större fördel för personalen än vad den är för sjöfolket i föreliggande kungliga proposition.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen, som innebär bifall till den kungliga propositionen i förevarande paragraf, med den ytterligare jämkning av kommitténs utsprungliga förslag, som ligger däri.

Herr P e t t e r s s o n i Södertälje: Herr talman! Jag nämnde, att det var en enda punkt, där det förelåg skiljaktighet inom sjölagskommittén. Jag ansåg, att detta var så märkligt, att jag ville särskilt påpeka det, men därmed har jag naturligtvis icke för avsikt att proklamera som någon princip för riksdagen att *alltid* följa reservationerna till de kommittéförslag, som kunna läggas

till grund för lagstiftningen. Någon sådan avsikt vill jag verkligen bestämt frita mig ifrån. Det är naturligtvis alltid vår rätt och plikt att pröva, huruvida majoritetsförslaget eller reservationen är att föredraga.

Vad sedan beträffar herr Leos upplysning, att det förekommer näringar, där man på överenskommelsens väg uppnått bestämmelser i denna riktning, så rubbar detta icke riktigheten av, att i allmänhet andra näringar icke *genom lag* fått sig ålagd sådan understödsplikt.

Jag vill slutligen erinra, att lagrådet enhälligt uttalat sig emot denna bestämmelse, och att norske handelsministern betecknade en sådan föreskrift som orimlig.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! När utskottets ärade ordförande erinrade om, vad lagrådet yttrat i denna sak, så vill jag visst icke säga, att vad lagrådet anfört saknar all betydelse. Men i detta fall tycker jag det har större betydelse, vad segelfartygsföreningen anfört, och jag skall be att från papperet få återge, vad den säger: »Vi förstå att behjerta motiven för tillkomsten av andra stycket och erkänna, att de skyldigheter, som här åläggas redarna, knappast kunna bli synnerligen betungande. Vi vilja ej heller motsätta oss förslaget», o. s. v.

Jag tycker, att detta segelfartygsföreningens uttalande ger styrka åt den reservation, till vilken även jag anslutit mig, varför jag vill anbefalla den i kammarens hågkomst, och att vi även rösta för den, när vi eventuellt gå till votering.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf samt vidare på bifall till den vid paragrafen fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då votering emellertid begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren godkänner 24 § i första lagutskottets förevarande förslag till sjömanslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid paragrafen fogade reservationen.

Voteringen utvisade 62 ja, men 83 nej, vadan kammaren bifallit den vid paragrafen fogade reservationen.

25—43 §§.

Godkändes.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

Rubriken till 2 Kap.; underrubrikerna i 2 Kap.; 3—5 Kap.

Godkändes.

73—77 §§.

Godkändes.

Ät 78 § hade i utskottets förslag givits denna lydelse:

78 §.

Göra ombord anställda myteri, dömes anstiftare eller anförare till fängelse eller till straffarbete i högst två år och annan deltagare till fängelse i högst sex månader eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till böter. Övas vid myteriet våld å person eller egendom, må anstiftare eller anförare dömas till straffarbete i högst sex år och annan deltagare till straffarbete i högst två år.

För våld eller annan brottslig gärning, som vid myteri begås, varde ock gärningsmannen straffad, enligt vad i 4 kap. 1 § strafflagen skils.

Uti en vid denna paragraf avgiven reservation hade herr *Pettersson* i Södertälje, med instämmande av herrar *Jacob T. Larsson* och *K. G. Westman* föreslagit, att densamma måtte erhålla följande lydelse:

78 §.

Samla sig ombord anställda tillhopa och lägga det uppsåt ådaga att med förenat våld bemäktiga sig ledningen av fartyget eller tvinga befälhavaren till någon åtgärd i tjänsten eller att för sådan åtgärd å honom hämnas eller att i förening göra våldsamotstånd mot åtgärd, som befälhavaren anbefallt, dömes anstiftare eller anförare till fängelse eller till straffarbete i högst två år och annan deltagare till fängelse i högst sex månader eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till böter.

Övas vid myteriet våld å person eller egendom, må anstiftare eller anförare dömas till straffarbete i högst sex år och annan deltagare till straffarbete i högst två år.

För våld eller annan brottslig gärning, som vid myteri begås, varde ock gärningsmannen straffad, enligt vad i 4 kap. 1 § strafflagen skils.

Paragrafen föredrogs. Därpå yttrade:

Herr *Pettersson* i Södertälje: Herr talman! Vid denna § har jag jämte två andra ledamöter av utskottet anmält reservation. Att det icke är en partisak, som denna reservation behandlar, torde kammaren finna därav, att de tre reservanternas tillhöra tre olika partier. Reservationen innebär, att i lagtexten skulle intagas en uttömmande och tydlig beskrivning över vad som menas med myteri. För närvarande innehåller sjölagen en sådan beskrivning.

Men i föreliggande lagförslag står endast: »Göra ombord anställda myteri» etc.

Ang. sjömanslag m. m.

(Forts.)

Reservationen avser icke någon förändring i sak, den avser icke någon förändring av de straffsatser, som förslaget innehåller, och naturligtvis icke heller någon skärpning eller mildring av sjölagens gällande definition av myteribegreppet. Den äsyftar endast, att domstolarna, som få att tillämpa lagen, skola i lagen ha en tillräckligt klar och tydlig ledning för sin tillämpning av densamma. Jag vill erinra om att den allmänna strafflagen i allmänhet lämnar fullt klart besked i avseende på sådana begrepp som uppror, upplopp, förfalskning, mord, dråp etc., och man torde få erkänna, att det är en klok och riktig princip, som lagen därvid följer. Nu är myteri icke ett så klart uttryck, att det utan vidare kan antagas, att varje domare förstår vad som menas därmed. Därmed föreligger här ett påtagligt praktiskt behov att göra det påyrkade tillägget till lagtexten. Om så icke sker, måste de domstolar, som skola döma efter denna lag, gå till motiven och se till, vad lagstiftarnas mening varit. Intoges däremot i lagtexten denna beskrivning på brottet, skulle ett sådant besvär bliva onödigt.

Jag tror därför, att kammaren skulle göra klokt uti att på nämnda sätt komplettera lagen, och lagrådet har också tillstyrkt en sådan åtgärd. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Det är naturligtvis icke möjligt för mig, som icke är jurist, att ingå på någon polemik mot utskottets ärade ordförande. Men även om ordföranden och två andra ledamöter av utskottet ansett, att man borde i lagen intaga en beskrivning av vad som menas med myteri, så är det många flera ledamöter av lagutskottet, som ansett Kungl. Maj:ts förslag vara bäst. Och de äro icke alla lekmän, utan vi ha även jurister på vår sida.

Jag tror för min del, att, som frågan ligger, kammaren gör klokt i att bifalla utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr af Ekenstam: Herr talman! Av ett förbiseende har jag icke blivit antecknad som reservant. För min del kan jag helt ansluta mig till vad ordföranden i utskottet anfört. Jag kan som domare bestyrka, att om denna beskrivning ej kommer att finnas, blir det svårt för domstolarna att ha ett bestämt och på alla ställen enahanda begrepp om detta ord, myteri, och som det väl är meningen, att varje domstol i landet skall ha ett och samma begrepp om detta, synes det mig synnerligen viktigt, att paragrafen kompletteras på sätt utskottets ordförande föreslagit.

Jag ber, även jag, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Blott ett par ord såsom svar till herr Lindqvist i Halmstad. Han åberopar, att

Andra kammarens protokoll 1922. Nr 24.

Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)

i utskottet även finnes jurister, som anse, att Kungl. Maj:ts förslag är att föredraga. Jag vill därför från debatten i första kammaren meddela, vad som däri anförts av utskottets vice ordförande, vilken i detta fall fått utskottets majoritet med sig. Han sade, att varje domare vet, vad som menas med myteri. Jag vågar bestämt bestrida riktigheten av det påståendet. Jag tror, att det redan nu kan råda olika meningar därom, därest utskottets förslag blir antaget, och alldeles säkert kommer så att ske i framtiden. Följden skulle bli, att några domstolar dömde si och några så. Och det komme att dröja några år, innan man genom klagomål till högre instans finge en fast praxis fastslagen. Jag vågar bestämt påstå, att det icke skulle vara till fördel för allmänheten, att domstolarna i början lämnas i osäkerhet om vad med lagbudet skall förstås. Allmänheten har större gagn, av att man från början kan vänta sig en säker och likformig lagtillämpning.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet Å k e r m a n :
Herr talman! Jag anser, att goda skäl kunna anföras från båda sidor i denna punkt. Det vill jag visst icke bestrida. Men vad som förekommit i ärendet såväl i första kammaren som här i afton ger mig dock icke anledning att frångå min uppfattning i detta stycke. Jag tror att den föreslagna definitionen är obehövlig, och jag skulle så mycket hellre se att Kungl. Maj:ts av utskottet biträdda förslag vunne bifall, som domstolarna därigenom få den friare prövningsrätt, som också utskottets majoritet pekat på. Jag tror därför, att det är tjänligast att bifalla utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av förevarande paragraf, dels ock på bifall till den vid paragrafen fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen hava flertalets mening för sig. Som votering likväl begärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en voteringsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att kammaren godkänner 78 § i första lagutskottets förevarande förslag till sjömanslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid paragrafen fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 67 ja, men 72 nej; och hade kammaren alltså bifallit den vid paragrafen fogade reservationen.

Aterstående delar av lagförslaget.

Godkändes.

Förslaget till lag om ändring i vissa delar av sjölagen.

*Ang. sjömans-
lag m. m.
(Forts.)*

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A) förklarades vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om lagförslagen.

Punkterna B) och C).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2.

Herr *Karlström* i Lummelunda avgav en av honom *m. fl.* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 147, med förslag till lag om sparbanker m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 289, bordlades.

Vidare avlämnade herr *Jönsson* i Fridhill en av honom *m. fl.* undertecknad motion, nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 178, angående införselmonopol jämte fastställande av högsta pris å socker; och anhöll herr *Jönsson* i Fridhill därvid, att motionen måtte omedelbart hänvisas till bevillningsutskottet.

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp begärde emellertid motionens läggande på bordet, vadan densamma bordlades.

§ 3.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet, nr 69, i anledning av vissa utav Kungl. Maj:ts gjorda framställningar om anvisande å 1922 års tilläggsstat under fjärde huvudtiteln av anslag till förstärkning av åtskilliga för marinen avsedda ordinarie reservationsanslag; samt

från riksdagens kansli, nr 82, angående förrättande av syn å lärareboställe.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnader för officiellt deltagande från Sveriges sida i jubileumsutställningen i Rio de Janeiro år 1922 jämte en i ämnet väckt motion;

nr 28, angående anvisande av ytterligare medel för bekämpande av arbetslösheten; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till anordnande för kommunikationsverkens räkning av arbeten för bekämpande av arbetslösheten;

bevillningsutskottets betänkande, nr 23, i anledning av väckta motioner ifråga om tullsatserna å vissa slag av spannmål m. m.;

första lagutskottets utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion med förslag till lag om folkomröstning angående rusdrycksförbud; samt

jordbruksutskottets utlåtande, nr 27, i anledning av väckta motioner om efterskänkande av statens fordran av entreprenörerna för uppförande av jägmästarbostäder i Dorotea och Vilhelmina.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Nilsson</i> i Antnäs	under 14 dagar fr. o. m. den 6 april,
» <i>Corneliusson</i>	» 6 » » 3 »
» <i>Bergström</i>	» 4 » » 5 »
» <i>Olofsson</i> i Digernäs	» 4 » » 4 »
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 5 » » 3 »
» <i>Hermelin</i>	» 2 » » 3 »
» <i>Holmström</i> i Gävle	» 2 » » 2 » och
» <i>Nilsson</i> i Vibberbo	» 12 » » 8 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11,5 e. m.

In fidem
Per Cronvall.